

Bevaring av mening i oversettelse

Et relevanstereoretisk og semiotisk perspektiv

Eirik Laugerud



Masteroppgave ved Institutt for litteratur, områdestudier
og europeiske språk

Humanistisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

[08/09-2011]

© Eirik Laugerud

2011

Bevaring av mening i oversettelse

Eirik Laugerud

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne oppgaven beskriver jeg oversettelse både som prosess og produkt for å få en forståelse av den 'meningen' som skal bevares i oversettelse. Utgangspunktet for tolkning av mening er det begrepsapparatet Gutt etablerte med sin anvendelse av relevansteorien i oversettelse og særlig hans kommunikative signal. Jeg foreslår så å bruke en tolkningsmodell hentet fra Ecos semiotiske kodeteori for å utføre en mer nøyaktig analyse av den mening kildeteksttolkning gir opphav til og de valg en har til rådighet for å bevare den meningen i oversettelse. Oppgaven undersøker om Ecos semiotiske modell for analyse av leksikalsk mening kan tilby en nyansering og konkretisering av de kontekstuelle premisser som ligger til grunn for tolkning av den mening Gutts kommunikative signal gir opphav til.

Takksigelser

Det er en rekke personer som har bidratt til at jeg nå kan levere en masteroppgave i oversettelse. Første vil jeg takke Stein Laugerud og Steinar Ellingsen for den hjelpa og inspirasjonen de har bidratt med i løpet av mine fem år med studier. Jeg vil også takke mamma for all hjelp i disse årene. Min eminente veileder Bergjlot Behrens har hjulpet meg skritt for skritt på veien til den ferdige oppgaven med sin tålmodighet og visdom. Tusen takk for all hjelp Bergjlot. Til slutt vil jeg takke pappa som ikke levde lenge nok til å få med seg at jeg fullførte denne masteroppgaven. Takk for alt pappa.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1

- 1.0 Innledning - side 7
- 1.1 Metode og motivasjon - side 7
- 1.2 Kildetekstpresentasjon - side 9
- 1.3 Disposisjon - side 11

Kapittel 2 Teori

- 2.0 Innledning - side 13
- 2.1 Språkbruk i relevanteorien - side 13
- 2.2 Oversettelse som interspråklig tolkningsbasert språkbruk - side 17
 - 2.2.1 Indirekte og direkte språkbruk - side 18
- 2.3 Ecos semiotiske perspektiv på oversettelse - side 20
- 2.4 Ecos semiotikk - side 23
 - 2.4.1 Relevanteoretikernes innvendinger mot semiotikk - side 23
 - 2.4.2 Semantisk mening - side 24
 - 2.4.3 Ecos semiotiske grunnstørrelser - side 29
 - 2.4.4 Ecos metodologiske utgangspunkt - side 34
 - 2.4.5 Ecos semiotiske enheter for semantisk analyse - side 35
 - 2.4.6 Ecos semiotiske modell for meningsanalyse - side 39
 - 2.4.7 Semantisk analyse med Ecos modell - side 40
- 2.5 Relevanteoretisk semantikk og Ecos semiotikk - side 43
- 2.6 Leksikalsk pragmatikk og Ecos semiotikk - side 44
- 2.7 Sannhetsbetingelser - side 52
- 2.8 Konklusjon - side 53

Kapittel 3 Gutts teorianvendelse

3.0 Innledning - side 54

3.1 Gutts kommunikative signal - side 54

Kapittel 4 Egen teorianvendelse

4.0 Tilnærminger til oversettelse - side 67

4.1 Presentasjon av egne oversettelser - side 68

4.2 Egen teorianvendelse - side 69

Kapittel 5

Konklusjon - side 83

Litteraturliste - side 85

Vedlegg

Side 1-3 av *Such is Life* - side 89

Side 65-67 av *Such is Life* - side 93

Kapittel 1

1.0 Innledning

Å beskrive oversettelse både som prosess og produkt krever en forståelse av den 'meningen' som skal være felles i kildetekst og måltetekst. Målet med denne oppgaven er å gi en beskrivelse av hvordan en kan tolke og beskrive den 'mening' en søker å bevare i oversettelse fra et språk til et annet, med utgangspunkt i Gutts relevanteoretiske oversettelsesteori. Videre vil jeg diskutere hvordan Ecos semiotiske modell for tolkning kan presisere Gutts modell for kommunikativ oversettelse og hvordan de to teoriene sammen kan gi et bedre grunnlag for å vurdere de valg en har til rådighet for å reproducere i oversettelsen den 'mening' en kildeteksttolkning gir opphav til.

1.1 Metode og motivasjon

Jeg vil beskrive i denne oppgaven beskrive oversettelse som en todelt tolkningsbasert prosess, med utgangspunkt i Gutts definisjon av oversettelse som interspråklig tolkningsbasert språkbruk. Denne todelingen består av en tolkningsfase og en (re)produksjonsfase, hvor en i første fase analyserer kildetekst for å finne avsenders kommunikative hensikt og en i andre fase evaluerer de alternativer en har til rådighet i målspråket for å kunne gjengi i måltetekst den 'mening' kildeteksttolkningen ga opphav til. I første fase tolkes teksten i lys av kildepublikums kontekstuelle forventninger og en kommer frem til kontekstspesifikk mening. Den andre fasen, gjengivelsesfasen, vurderer alternative løsninger opp mot målpublikums kontekstuelle forventninger, og vil i tillegg kreve en sammenlignende tolkning i forhold til den kontekstspesifikke meningen kildeteksttolkningen ga opphav til. De to fasene jeg foreslår er ikke ment å dekke alle aspekter av oversettelsesprosessen, siden det mellom de to vil være et mellomspråklig nivå i en fase med mentale prosesser som omhandler hvordan vi finner en relevant mening i målspråk ut fra en gitt tolkning i kildespråk, altså hva som skjer i hjernen

når vi 'hopper' fra et språk til annet. Gutt tar ikke for seg disse 'mellomspråklige kognitive prosessene' i sin teori, for han er det endringen av hensyn til kontekstuell miljø, fra kildepublikums kontekstuelle forventninger til målpublikums kontekstuelle forventninger, som gjør oversettelse som tolkning unik i forhold til annen mellommenneskelig kommunikasjon. Gutts mangel på beskrivelse av dette nivå av mentale prosesser ligger til grunn for Tirkkonen-Condit's kritikk i hennes anmeldelse av *Translation and Relevance: Cognition and Context* (Tirkkonen-Condit 2002, s195). Gutt bruker sin teori brukes som modell for tolkning av kommunikativ hensikt og som modell for å vurdere oversetters valg i måltekst, ikke som en modell for å beskrive de mentale prosesser som er i bruk ved mental overføring av mening fra et språk til et annet. Gutt tar hensyn til kildepublikum og målpublikums forskjellige kontekstuelle forventninger og prøver å gjøre rede for hvilke hensyn oversetter må ta for at 'meningen' skal bevares i oversettelse. Men, det betyr ikke at jeg mener at Gutts og relevanteorien, går langt nok i å forklare hvordan en relevant tolkning i kontekst oppstår.

Det jeg ønsker å introdusere i denne oppgaven er en nyansering og konkretisering av hva de relevante premissene for tolkning er, slik at de kontekstuelle elementene som er med å styre tolkningen kan gis en plass i tolkningsmodellen. Dette mener jeg åpner for en mer nøyaktig vurdering og avveining av alternative uttrykk i målspråket. Relevanteorien hevder at når en mottaker skal tolke hva en avsender har hatt til hensikt å kommunisere styres tolkningen, og valg av relevante premisser for tolkningen, av en framgangsmåte der minste motstands vei velges og at tolkningen slutter der hvor forventning om relevans er tilfredsstilt (Wilson og Carston 2007, s25). En nyansering og konkretisering av hvilke typer premisser som ligger til grunn for tolkning innebærer at modellen må støtte seg på et begrepsapparat som er større enn det Gutt etablerer i anvendelsen av sin teori. Modellen jeg vil foreslå i denne oppgaven baserer seg på det begrepsapparatet Gutt etablerer gjennom sin teorianvendelse, særlig hans kommunikative signal, men går et steg videre og analyserer de kommunikative signalene som tegnbærende enheter i en semiotisk meningsmodell som jeg har hentet fra den semiotiske kodeteorien Umberto Eco formulerer i *A Theory of Semiotics*. Jeg vil kun benytte meg av Ecos semiotiske kodeteori, ikke hans arbeid med teksttolkning, fordi fokuset i min analyse vil være på tolkning av leksikalske enheter i de kommunikative signalene og hvordan denne tolkningen styres av pragmatiske hensyn.

Ecos semiotiske meningsmodell er interessant for det relevanteoretiske perspektivet på oversettelse av to grunner. For det første, i relevanteorien er ytringen den meningsbærende enheten, det er ytringens proposisjonelle form, eller former, som er representerer den pragmatisk utledede meningen i en kommunikasjonssituasjon. Gutts kommunikative signal, derimot, endrer fokuset fra ytringen til de leksikalske uttrykk avsender bruker som signal for at det er et tolkningspotensial i avsenders språklige og stilistiske valg. Disse kommunikative signalene vil i den løpende teksttolkningen fungere som det Sinclair, og senere Kenny, kaller 'switch points', eller svitsjepunkter, i teksten (Sinclair 1987, s324). Dette er punkter i teksten hvor uventede, eller markerte, valg av uttrykk vil gjøre at man går fra en løpende tolkning til en mer 'valgfri', eller poetisk/ad-hoc, tolkning (Sinclair 1987, s324). En 'valgfri' tolkning vil være avhengig av situasjonelt og kollokasjonelt kontekstuelle avgrensninger og siden Ecos modell har mulighet til å ta hensyn til slike avgrensninger og de også kan defineres i modellen, mener jeg den kan fungere for å analysere de uttrykkene som er opphav til de kommunikative signalene og premissene for den valgfrie tolkningen. For det andre, Eco mener at en setnings, eller her en ytrings, mening gis av en kontekstspesifikk tolkning av innholdet av de isolerte uttrykkene som utgjør setningen (Eco 1988, s53-54). Denne holdningen gjenspeiles i modellen hans, hvor tolkningen av uttrykksenheters 'mening' kan avgrenses, eller motsatt utvides, ut fra kontekstuelle og kontekstuelle hensyn. Siden Gutts kommunikative signal er fokusert på hvordan stilistisk bruk av uttrykk kan signalisere et større tolkningspotensiale ut fra pragmatiske hensyn, tror jeg Ecos semiotiske modell for meningsanalyse, med sin mulighet for å definere de pragmatiske hensyn som fungerer som premisser for tolkning, kan ha mulighet til å tilby en nyansering og konkretisering av både kildetekstens og måltekstens kommunikative signal og hva de er opphav til av 'mening'.

1.2 Kildetekstpresentasjon

Such is Life – being certain extracts from the diary of Tom Collins

Such is Life er skrevet av Joseph Furphy på 1890-tallet, ble første gang gitt ut i 1903 i Sydney, Australia, og har handlingen lagt til 1880-tallet. Siste halvdel av 1800-tallet var en periode

hvor den australske selvbevissthet var på fremmarsj, med økende interesse for australsk engelsk og økende behov for en nasjonal identitet (Moore 2008, s102/Kramer 1981, s11-12). Joseph Furphy var sammen med den norskættede Henry Lawson blant de første som brukte australsk talespråk i den skrevne litteraturen, var sentral i etableringen av skriftlig australsk basert på et australsk talesett, og bidro til hvordan den australske naturen og de folkene som levde og jobbet utenfor de store bysentrene ble grunnlaget for det australske selvbildet (Kramer 1981, s12). I *Such is Life* blir vi kjent med den permitterte offentlige tjenestemannen Tom Collins. Det er uklart hva slags stilling han har innehatt før starten på boka, men den har sannsynligvis med inspeksjon av tildelte landområder å gjøre. I boka blir vi gjennom utdrag fra Collins' dagbok kjent med de karakterene og det samfunnet som lever i de grisgrendte strøkene i og rundt Riverina, et virkelig landområde i Australia som i boka er blandet med Furphys egne oppdiktete Riverina. Formen på boken er episodisk og hopper tilsynelatende fra plott til plott, fra observerende til deltakende og fra objektiv gjenfortelling til subjektiv filosofering. I følge hovedpersonen skal boka prøve å gi et bilde av selve Livet, slik det har presentert seg for ham, og skal derfor være fri for romantiserende elementer og pyntede historier. I et brev til redaktøren av *The Bulletin*, avisen som publiserte mye av den nasjonale litteraturen i form av noveller, dikt og føljetonger, beskriver Furphy romanen sin med et sitat som er blitt stående som en slags oppsummering av den australske litteratur og politikk i tiden rundt 1900:

...temper democratic, bias offensively Australian

(Kramer 1981, s10, s78)

Hvor demokratisk og hvor forulempende australsk det samfunnet Furphy beskriver, i og rundt Riverina, egentlig er vil være et spørsmål om tolkning. Det er et ironisk gap mellom fortellerstemmens idealisme og de realiteter han beskriver i sine dagboknedtegnelser, blant annet er livet som beskrives på gårdene i boka alt annet enn demokratisk siden Tom Collins sammenligner gårdenes sosiale rangordning med den en fant i de gamle jødiske templerne, men som beskrivelse av den tids zeitgeist er sitatet nå skrevet i stein. Selv om *Such is Life* kan sies å ironisere den nasjonalromantiske bølgen den var med å etablere, er sentrale budskap i

historien en demokratisk grunntanke og dannelsen av et nasjonalt selvilde forankret i en livsstil som allerede da boken ble utgitt var på vei til forsvinne.

For en nåtidig norsk oversettelse av dette verket vil en måtte ta hensyn ekstratekstuelle faktorer som skal avgrense de kontekstuelle forventninger som ligger til grunn for en kildeteksttolkning, men en vil også måtte ta hensyn til intratekstuelle faktorer som de kommunikative signal Furphy har benyttet seg av og kanskje særlig de som kan tolkes å være særlig relevante for bokas budskap.

1.3 Disposisjon

For å etablere et begreps- og analyseapparat som kombinerer Sperber og Wilsons relevansteoretiske og Ecos semiotiske tenkning vil jeg i kapittel 2 presentere de to tolkningsbaserte retningene. Dette kapittelet vil introduseres med en forklaring av relevansteoretisk tenkning om språkbruk slik den er formulert av Sperber og Wilson. Deretter følger en generell gjennomgang av Gutts relevansteoretiske oversettelsesteori. Etter gjennomgangen av Gutts teori vil jeg presentere Ecos tanker om oversettelse, med hans semiotiske perspektiv. Som innledning til Ecos semiotikk går jeg gjennom relevansteoretikernes innvendinger mot en semiotisk modell for tolkning og kommunikasjon før jeg presenterer grunnleggende teorier om semantisk mening, slik at den semantikken Eco bruker som utgangspunkt for sin tolkningsmodell kan plasseres i et lingvistisk perspektiv. Gjennomgangen av Ecos semiotikk vil så vies relativt godt med plass fordi denne danner grunnlaget for modellen jeg ønsker å benytte for analyse av 'mening' i Gutts kommunikative signal. Som introduksjon til denne semiotikken vil jeg gå kort gjennom noen av de grunnleggende semiotiske enhetene Eco opererer med, tegnet, koden og mening som kulturell enhet. Etter denne introduksjonen til Ecos semiotiske tenkning vil jeg vie relativt godt med plass til Ecos semiotisk semantiske modell, siden dette er den modellen som skal brukes til å utføre den faktiske meningsanalysen i tolkningsmodellen. I avslutningen av kapittelet med bakgrunnskunnskap vil jeg forsøke å sammenligne relevansteoretisk og semiotisk tenkning om semantikk og leksikalsk mening, i et forsøk på å vise at selv om de to teoriene er

grunnleggende uenige på noen punkter er det ikke nødvendigvis slik at den ene utelukker den andre i analyse av leksikalsk mening.

I kapittel 3 presenterer jeg Gutts ideer om kommunikative signal som praktisk anvendelse av relevansteorien i oversettelse. Kommunikative signaler er markerte trekk i teksten som skal bevares i oversettelse som språklige og stilistiske trekk tolket som uttrykk for avsenders kommunikative hensikt. Jeg vil her trekke inn Ecos begrepsapparat for å vise hvordan Ecos forståelse av den språklige koden kan gi en mer presis beskrivelse av hva kommunikative signaler tolkningsmessig gir opphav til.

I kapittel 4 vil jeg anvende tolkningsbeskrivelsen i kapittel 3 på utdrag av Furphys *Such is Life* for å identifisere kommunikative signal, og vise hvordan oversettelsesalternativer kan evalueres gjennom anvendelse av modellen. Gutts begrepsapparat, hans kommunikative signal, anvendes for å identifisere språklige trekk i en kildetekst som uttrykker en kommunikativ hensikt og Ecos semiotiske analysemodell anvendes for å spesifisere og nyansere det som kommuniseres i Gutts kommunikative signal, gjennom en nyansering av den mening og de pragmatiske hensyn tolkningen gir opphav til.

I kapittel fem vil jeg oppsummere de erfaringer jeg gjort meg i oppgaven og trekke konklusjoner ut fra disse erfaringene, samt gjøre refleksjoner over mulige fortsettelser av arbeidet.

Kapittel 2 - Teori

2.0 Innledning

Jeg vil i dette kapitlet gå i gjennom den teorien som ligger til grunn for den tolkningsmodellen jeg foreslår for kilde- og målteksttolkning i oversettelse. Innledningsvis vil jeg gå i gjennom hvordan relevanteorien skiller mellom deskriptiv og interpretativ språkbruk. Etter dette kommer en generell presentasjon av Guts oversettelsesteori med dens utgangspunkt i interpretativ språkbruk. Så følger en kort gjennomgang av Ecos tolkningsbaserte oversettelsesteori med semiotisk utgangspunkt. Dette er innledningen til presentasjonen av Ecos semiotikk, hvor jeg begynner med å plassere hans semiotiske semantikk i forhold til andre generelle teorier om semantikk før jeg går i gjennom og forklarer de grunnleggende elementene i den semiotiske teorien. Deretter kommer en gjennomgang og en eksempelanalyse med Ecos meningsmodell, før jeg avslutter kapitlet med en sammenligning av Ecos semiotikk og relevanteorien.

2.1 Språkbruk i relevanteorien

Relevanteorien er utviklet av Dan Sperber og Deirdre Wilson. Den er et forsøk på å forklare hvordan vellykket mellommenneskelig kommunikasjon er et resultat av kognitiv prosessering. Teorien er en pragmatisk teori som vektlegger hvordan kunnskap om verden og et utsagns kontekstuelle signaler er nødvendig for at tilhører skal kunne trekke de korrekte slutninger om en avsenders kommunikative hensikt. Rent lingvistisk kunnskap vil altså ikke være nok for å forstå hva som menes ut fra hva som blir sagt. Relevanteorien hevder at vi trekker de rette slutninger om avsenders kommunikative hensikt ut fra en prosessering som er basert på det pragmatiske prinsippet om søken etter relevans. Relevansprinsippet sier:

Enhver ostensiv kommunikasjonshandling kommuniserer en forutsetning om sin egen optimale relevans.

(Sperber og Wilson 1995, s158)

Prinsippet er en videreutvikling av Grices kooperative prinsipp, nærmere bestemt relevansmaksimen (Sperber og Wilson 1995, s36-38, s161-162). Denne maksimen, vær relevant, vil avgjøre hvordan vi i en kommunikasjonssituasjon tolker det som blir kommunisert. De resterende av Grices maksimer blir dermed overflødige. Prinsippet om optimal relevans er utgangspunktet for hvordan vi utleder hva som menes fra hva som blir sagt i en kommunikasjonssituasjon. Optimal relevans betyr at vi i tolkningen av hva som menes ut fra hva som blir sagt styres av en forventning om at det som ytres skal lede til størst mulig kontekstuell effekt med minst mulig prosesseringsinnsats. Kontekstuell effekt måles etter hvilken oppdatering av vårt kognitive miljø som kommunikasjonshandlingen gir opphav til, og denne effekten kan opptre som en introduksjon av nye forestillinger, bekreftelse og styrking av tidligere holdte forestillinger eller som avkreftelse av tidligere holdte forestillinger. Prosesseringsinnsats er det mentale arbeidet vi legger i å komme frem til hva som menes med ytringen. En forventning om mest mulig kontekstuell effekt for minst mulig mental prosessering forutsetter dermed at det som kommuniseres må være optimalt relevant fra avsenders side for at mottaker skal kunne utlede hva avsender hadde til hensikt å kommunisere.

Relevansteorien skiller mellom to forskjellige modus i språklig kommunikasjon, *interpretativ* og *deskriptiv* språkbruk. Dette kan lettest forklares gjennom eksempler. For eksempel kan noen si om noen:

Der er kremmeren.

(2.1)

Dette må ikke nødvendigvis bety at avsender mener at personen som omtales bokstavelig talt er kremmer og driver sin egen forretning, det kan godt være at avsender ønsker å kommunisere at han tillegger personen som omtales visse trekk som tradisjonelt assosieres med kremmere. Ytringen i 2.1 blir da et eksempel på interpretativ språkbruk, fordi ytringen ikke representerer sin faktiske proposisjonelle form, men heller representerer en annen proposisjonell form. I dette eksempelet kunne ytringen i 2.1 representere den proposisjonelle formen 2.2:

Der er Otto som er glad i penger og ute etter å tjene noen kroner ved enhver anledning.

(2.2)

2.1 og 2.2 vil kunne sies å ha en tolkningsmessig likhet fordi en implikasjon av både 2.1 og 2.2 vil være at personen som omtales vil være ute etter å tjene noen kroner, uavhengig av kontekst. Hvis derimot personen som omtales i 2.1 faktisk er kremmer i sin egen forretning ville ytringens proposisjonelle form inneholde noe som oppfattes som sant i livserfaringen og 2.1 ville da være et eksempel på deskriptiv språkbruk. En deskriptiv tolkning av 2.1 vil kunne gi ytringen den proposisjonelle formen i 2.3:

Der er Otto som driver sin egen forretning

(2.3)

En deskriptiv tolkning av 2.1 vil ikke nødvendigvis utelukke at også 2.2 er implisitt ytret, både en interpretativ og en deskriptiv tolkning av 2.1 kan implisere at personen er interessert i å tjene penger. Eksempelet i 2.1/2.2 viser at distinksjonen mellom interpretativ og deskriptiv språkbruk ikke nødvendigvis gis i selve ytringen, men at det er opp til mottaker i kommunikasjonshandlingen å utlede hva avsender har til intensjon å kommunisere, basert på sin forventning om optimal relevans. Hvis mottaker av ytringen 2.1 vet at personen som omtales ikke driver egen forretning vil forventningen om relevans avskrive en deskriptiv

tolkning, noe som igjen ville motivere for å finne en tolkningsmessig likhet mellom personen som omtales og en kremmer.

Et annet viktig skille i relevanteorien er skille mellom det som kommuniseres eksplisitt og det som kommuniseres implisitt med en ytring. Det som kommuniseres eksplisitt kaller Sperber og Wilson eksplikatur, og definisjonen på dette er det som kan utledes pragmatisk fra ytringens logiske form alene (Sperber og Wilson 1995, s182). Det vil si at ytringen pluss mottakers kontekstuelle forventninger utleder ytringen eksplisitte proposisjonelle form. Det som kommuniseres som ikke kan utledes på denne måten, men som vil pragmatisk utledes fra ytringens proposisjonelle form til andre proposisjonelle former er ytringens implikaturer. Hvis eksempelet fra 2.1 tar den proposisjonelle formen som er foreslått i 2.2, hvor 2.1 er tolket til å være et tilfelle av interpretativ språkbruk, har mottaker pragmatisk utledet fra kontekstuelle premisser at Otto ikke er kremmer, men at han er glad i å tjene penger ved en hver anledning. 2.2 representerer da det ytringen i 2.1 eksplisitt kommuniserte, dets eksplikatur i proposisjonell form. Hvis mottaker også vet at avsender avskyr personer som prøver å tjene penger fra andre, kan mottaker utlede fra eksplikaturet i 2.2 et videre implikatur som kan ta en proposisjonell form som i 2.4:

Avsender liker ikke Otto

(2.4)

Eksplikatur er altså det som kan pragmatisk utledes fra ytringen, dets logiske form, alene, mens implikatur er det som kan utledes fra ytringens proposisjonelle form og mottakers kontekstuelle forventninger. Utgangspunktet for Guts relevanteoretiske oversettelsesteori er den interpretative språkbruken, med bevaring av eksplikatur og implikatur.

2.2 Oversettelse som interspråklig tolkningsbasert språkbruk

I *Translation and Relevance, Cognition and Context* definerer Gutt oversettelse som *interspråklig tolkningsbasert språkbruk* (Gutt 2000, s105). Han bruker relevans teorien som utgangspunkt for sin oversettelsesteori. En oversatt tekst blir således en tekst som kommuniserer det originalteksten kommuniserte, gjennom et tolkningsmessig likhetsforhold mellom måltekst og kilde tekst. For at et nytt publikum (målpublikum) skal kunne forventes å utlede det en forfatter hadde til hensikt å kommunisere til sitt opprinnelige publikum (kildepublikum) må derfor oversetter ta hensyn til en rekke faktorer:

Kildetekst

Forfatters kommunikative hensikt

Original kontekst og kognitivt miljø

Kildepublikums kognitive miljø og forventninger

Oversettelsens antakelser og kontekstuelle forventninger

Måltekst

Målpublikums kognitive miljø og kontekstuelle forventninger

Kulturelle og temporale forskjeller fra kildekultur

Oversetter må ha grundig kunnskap om originalteksten når hun eller han i en oversettelse skal bevare en tolkningsmessig likhet med det forfatter hadde til hensikt å kommunisere. Det betyr at kilde teksttolkning må ta hensyn til det som kommuniseres eksplisitt og implisitt, basert på oversettelsens forventning om optimal relevans. Teksten alene vil ikke alltid være nok for at oversetter skal kunne forventes å tolke kilde teksten godt nok til å overføre forfatters kommunikative hensikt. Kilde teksttolkning må også ta hensyn til når teksten ble skrevet,

hvem den ble skrevet for og hva kildepublikum kan ha forventet av teksten. Oversetter vil derfor gi seg selv et bedre grunnlag for å kunne tolke en tekst hvis hun eller han også analyserer hvem utgangsteksten henvendte seg til, kildepublikum, og hvordan deres kognitive miljø avgrenset deres kontekstuelle forventninger til og tolkninger av teksten. Videre vil en analyse av hvordan teksten plasserte seg i en samtidig kontekst, altså hvilken plass den opptok i forhold til annen litteratur i kildekulturen, være en faktor som må vektlegges for at oversetter skal kunne danne seg et så helhetlig bilde som mulig av forfatters kommunikative intensjoner. Et komplett bilde av forfatters mål og kommunikative hensikt med en tekst vil ikke alltid være mulig å få, særlig ikke hvis det ikke er mulig å kommunisere med forfatter utenom teksten.

Det kan ofte være store temporale, spatiale og kulturelle skiller mellom kilde- og målkultur. En tolkningsmessig likhet mellom kildetekst og måltekst må derfor også ta høyde for forskjeller mellom kildepublikums, og kildekulturs, kognitive miljø og målpublikums, og målkulturs, kognitive miljø. En oppfatning av hvilke forskjeller som finnes mellom kildepublikums og målpublikums kognitive miljø og hvordan disse forskjellene opptrer i kildetekst vil være avgjørende både for en tolkning av kildetekst og for bearbeiding av måltekst i forhold til målpublikum, siden det vil være rimelig å tro at ikke alt som er relevant for et publikum er relevant for et annet, gitt de forskjeller som er nevnt. Alle disse forskjellene kan være med å spille en rolle når oversetter tar sine strategiske valg i oversettelsesprosessen.

2.2.1 Indirekte og direkte oversettelse

Gutt definerer to varianter av oversettelse, hvor begge faller inn under den overordnede definisjonen interspråklig tolkningsbasert språkbruk. Disse variantene er *indirekte* og *direkte oversettelse*. Indirekte oversettelse er den som er mest likefremt definert i forhold til oversettelse som interspråklig interpretativ språkbruk. Indirekte oversettelse er kontekstavhengig fordi ethvert valg oversetter tar vil være styrt av relevansprinsippets mål om optimal relevans i forhold til målpublikums kognitive miljø. Denne formen for oversettelse vil ha målpublikums kontekstuelle begrensninger som avgjørende faktor for hvordan oversetter

skal oppnå en relevant tolkningsmessig likhet mellom kildetekst og måltekst. Det tolkningsbaserte likhetsforholdet mellom kildetekst og måltekst vil tillate grader av likhet fordi det er optimal relevans i forhold til målpublikums forventede kognitive miljø som er styrende i prosessen. Direkte oversettelse er også interspråklig interpretativ språkbruk, men her er det ikke målpublikums forventede kognitive miljø som er styrende for prosessen. Ved direkte oversettelse er det kildepublikums kontekstuelle forventninger som ligger til grunn for den tolkningsbaserte likheten, samtidig med at alle de kommunikative signaler som fantes i originalteksten skal overføres til målteksten. Det Gutt kaller *kommunikative signal* er språklige trekk som skal bevares i oversettelsen, med det mål å bevare kildetekstens stil i målteksten (Gutt 2000, s136). De kommunikative signalene skal altså bevare kildetekstens stilistiske uttrykk. Dette betyr ikke at Gutt forutsetter at målspråk og kildespråk skal ha tilgang til like sett med kommunikative signal. Det en skal bevare i oversettelsen er den tolkningen de kommunikative signalene gir opphav til og dette åpner for at forskjellige språk kan ha forskjellige kommunikative signal til rådighet for å oppnå den samme tolkningen. Dermed må de alternativer en har til rådighet i målspråket analyseres og sammenlignes med den tolkningen kildeteksten ga opphav til, som en verifisering av at tolkningen bevares i oversettelsen. En fullstendig bevaring av kommunikative signal, og dermed tolkningspotensiale, gjør at den direkte oversettelsen representerer den øvre grensen for tolkningsmessig likhet mellom kildetekst og måltekst, altså fullstendig tolkningsmessig likhet (Gutt 2000, s170). Videre er det ikke slik at distinksjonen mellom indirekte og direkte oversettelse er ment å representere et absolutt skille i oversettelse generelt. Det vil være opp til oversetter selv å avgjøre hvor i måltekst fullstendig tolkningsmessig likhet vil være relevant for bevare avsenders kommunikative hensikt (Gutt 2000, s196). Jeg vil forklare og eksemplifisere Gutts kommunikative signal i kapittel tre, kapittelet med Gutts teorianvendelse. Før dette vil jeg presentere Umberto Ecos ide om oversettelse som intersystemisk tolkning med markert variasjon i substans som en introduksjon, og motivasjon, til hans semiotiske teori som ligger til grunn for den analysemodellen jeg foreslår å bruke for å analysere Gutts kommunikative signal som tegnbærende enheter.

2.3 Ecos semiotiske perspektiv på oversettelse

I *Experiences in Translation* definerer Eco oversettelse som *intersystemisk tolkning med markert variasjon i substans* (Eco 2001, s100). Han ser altså på det vi til daglig kaller oversettelse som tolkning mellom forskjellige systemer, der systemene er naturlige språk som norsk og engelsk, og at denne type tolkning kan karakteriseres ved endring i 'substans.' Dette er et begrep Eco har hentet fra Hjelmslev som bør forklares nærmere for å være til nytte i denne sammenhengen. Eco tenker seg naturlige språk som todelte systemer, og han benytter seg av Hjelmslevs begrepsapparat for å forklare denne todelingen (Eco 2001, s83-84).

SYSTEM

TEKST

innhold(ets) substans: betydningen av en gitt tekst

innhold(ets) form

betydningen av en gitt enhet i den konteksten

uttrykk(ets) form

grammatisk og stilistisk form på diskursen

uttrykk(ets) substans

(Eco 2001, s84)

Ecos diagram er satt opp med deling på to akser. Den vertikale akse skiller mellom de systematiske strukturene i språket slik de er definert i en gitt kultur og de faktiske tekstlige manifestasjonene av språket i den kulturen. De systematiske strukturene i språket består av innholdets form og uttrykkets form. *Innholdets form* viser til hvordan en gitt kultur strukturerer sine inntrykk og erfaringer, altså hvordan vi former innholdskontinuumet vi til en hver tid er omgitt av (som i 'hest' vs 'merr'). *Uttrykkets form* utgjør segmenteringen av de formene vi potensielt kan forme et fysisk kontinuum med i henhold til reglene i et gitt språk. De tekstlige

manifestasjonene av språket består av innholdets substans og uttrykkets substans. *Innholdets substans* realiseres som den spesifikke betydning et gitt element av innholdets form tar innenfor rammene av en ytret tekst, slik at elementets kontekst og situasjonen hvor ytringen finner sted avgjør om uttrykket 'hest' refererer til den formen av innholdet som setter det i kontrast til andre dyr eller den formen av innholdet hvor det settes i kontrast med andre gjenstander. *Uttrykkets substans* realiseres i det en faktisk ytring finner sted og man benytter seg av den systematiske segmenteringen som muliggjør kommunikasjon gjennom et gitt språks regler. Slik vil 'katt' og 'Felis Catus' være to forskjellige substanser av uttrykket som peker mot samme form av innholdet, som i 'katt vs hund' og 'Felis Catus vs hund', selv om 'Felis Catus' her innebærer en mer nyansert form av innholdet da det også ville plassere en katt i opposisjon til en løve, 'Felis Leo' (Eco 2001, s85).

Den horisontale akse i diagrammet skiller mellom det kulturelt definerte innholdspotensialet i språket og det kulturelt definerte uttrykkspotensialet. Øvre del av diagrammet er den kulturelle ordningen av vårt inntrykkskontinuum, mens nedre del er den språklige ordningen av hvordan vi fysisk kan kommunisere innholdet av øvre del. Diagrammet skal derfor ikke leses som strengt adskilte enheter i et system, men heller som forskjellige dimensjoner i en større enhet hvor målet er at vi skal kunne formidle tanker og inntrykk ved hjelp av de kulturelle konvensjoner som er grunnlag for språk.

Ecos beskriver hvordan funksjonene i diagrammet opptrer språklig ved hjelp av et eksempel hvor han bruker tre varianter av en ytring, som alle har fellestrekk i diagrammet:

- i Go home
 - ii Please go back to where you habitually dwell
 - iii Torna a casa
- (Eco 2001, s85)

Her er det ikke bare oversettelse som beskrives, men for forståelsen av diagrammet og dets funksjoner tror jeg det er nyttig å gå gjennom eksempelet i sin helhet. I (i) skal en tenke seg at to talere produserer ytringen 'Go home,' 'gå hjem,' i forskjellig språkdrakt, altså med forskjellig dialekt eller intonasjon. De har da produsert to forskjellige substanser av uttrykket, men kun en substans av innholdet. En annen måte å si det på er at selv om de to personene produserer to fysisk forskjellige signal kan budskapet være det samme, forutsatt at det ikke brukes ironisk. I (ii) har en taler produsert en substans av uttrykket som skiller seg fra (i), men som fortsatt bruker samme form av uttrykket, for å tolke substansen av innholdet i (i) annerledes. Selv om substansen i innhold er den samme i (i) og (ii), er det markante stilistiske forskjeller på de to ytringene. (ii) kan tolkes som en unødig tungvint og uidiomatisk måte å si 'gå hjem' på og kan peke mot pragmatiske forskjeller i de to ytringene, men også på forskjeller i språklig kompetanse. Hvis en på norsk hører ytringen 'Forflytt ditt fysiske legeme til den geografiske lokasjon hvor du vanetro tar til deg næring, sover og generelt beskytter deg mot vær og vind,' vil det kunne være nærliggende å tolke ytringen dit hen at avsender prøver å kommunisere noe mer enn bare 'gå hjem.' Den økte prosesseringsinnsatsen ytringen krever ikke vil rettferdiggjøre at alt som kommuniseres er nettopp 'gå hjem,' og en forventning om relevans vil gjøre at mottaker søker etter kontekstuelle implikaturer som opphav til ytterligere kontekstuell effekt. (iii) er en ytring hvor det er tatt i bruk en annen form av uttrykket, og følgelig også en annen substans av uttrykket, enn i (i). (iii) vil være det vi kjenner igjen som en oversettelse, hvor man med en annen form og substans av uttrykket prøver å bevare den samme substans av innholdet. Det er denne bevaringen av substans av innhold på tvers av språk som beskriver en tolkningsbasert oversettelse, men det er ikke hele bildet. For tekster hvor tolkning gir opphav til poetisk vil det også være aktuelt å bevare substans i uttrykk, slik at en kan ikke si at oversettelse vil være en absolutt bevaring av substans, og til og med form, av innhold. Det vil være en glidende overgang mellom bevaring av substans av innhold og bevaring av substans av uttrykk ettersom hva som tolkes som viktig, eller meningsbærende, i kildeteksten (Eco 2001, s87).

Denne tankegangen minner om den vi finner hos Gutt. Hans indirekte oversettelse har som mål å bevare en tolkningsbasert likhet mellom kildetekst og målttekst. Dette er nærmest det Eco vil kalle dette en tolkningsbasert likhet i innholdets substans, selv om den indirekte oversettelsen ikke utelukker bevaring av uttrykkets substans. Gutts direkte oversettelse har

som mål å bevare språklige og stilistiske trekk, altså de trekk som i Ecos diagram har sitt opphav i uttrykkets substans. De fenomen Gutt beskriver som bevaring av kommunikative signal kan dermed også forklares som varierende grader av bevaring av uttrykkets substans med variasjon i uttrykkets form, hvor variasjonen i uttrykkets form kommer som følge av at forskjellige språk segmenterer det tilgjengelige fonologiske og leksikografiske uttrykkspotensialet forskjellig.

2.4 Ecos Semiotikk

2.4.1 Relevansteoretikernes innvendinger mot semiotikk

I *Relevance, Communication & Cognition* skriver Sperber og Wilson at modeller som prøve å beskrive kommunikasjon som kodebasert har feilet i sine forsøk. De medgir at naturlige språk, som engelsk, er kodebaserte i at de kobler setningers fonetiske til semantiske representasjoner, men hevder at kodemodellen mangler en kobling mellom en setnings semantiske representasjon og den tanke en ytring kommuniserer. Deres forklaring på denne manglende koblingen er inferens, og at kommunikasjon lykkes fordi den er 'ostensiv', den peker mot noe som er demonstrativt i livserfaringen. De sier også at den kodebaserte modellen, den semiotiske tankegangen hvor kommunikasjon foregår ved hjelp av tegn i et system av tegn, fungerer godt for noen (kunstige) kommunikasjonsformer, som Morsekode eller trafikklys, men at den har feilet i å beskrive mer kompliserte kommunikasjonsformer, som ritualer, kunst, myter og som generell modell for kommunikasjon mennesker i mellom (Sperber og Wilson 1995, s8-9). Sperber og Wilson argumenterer altså for at semiotikken er en ufullstendig modell for mellommenneskelig kommunikasjon (Sperber og Wilson 1995, s9). De sier også at semiotikere som har prøvd å forklare de vagere aspekt av mellommenneskelig kommunikasjon, som konnotasjon, har brukt et meningsbegrep som er så vidt at det har blitt meningsløst (Sperber og Wilson 1995, s57). Jeg vil prøve å vise at Ecos ide om mening som kulturell enhet og hans analyse av tegnbærende enheter kan være til nytte for den tolkningsmodellen jeg foreslår i denne oppgaven. I pkt. 2.7 vil jeg sammenligne hvordan relevansteorien og semiotikken til Eco forholder seg til leksikalsk mening. Min motivasjon for å nevne dette her er at relevansteorien ikke fokuserer på koden, som ligger til grunn for språkets kommunikasjonsfunksjon. Uten det faktiske meningspotensialet språkets leksikalske

enheter, gjennom koden som et fungerende sett kulturelle konvensjoner, tilbyr ville vi ikke være i stand til utlede en ytrings kommunikative hensikt, og kommunikasjon mennesker i mellom ville være redusert til et førkulturelt nivå. Før jeg presenterer Ecos semiotiske teori vil jeg kort gå gjennom noen grunnleggende teorier om semantisk mening, slik at Ecos egen semantikk kan plasseres i forhold til disse.

2.4.2 Semantisk mening

Det er vanlig innen semantikken å dele opp begrepet mening i flere faktorer. En av de mest grunnleggende sier at **referanse er mening**. En slik semantikk hevder at referanse peker til elementer i den virkelige verden, eller i livserfaringen, og at referent er mening. Cruse og Saeed kaller dette den ekstensjonelle tilnærming til mening (Cruse 2004, s26)(Saeed 2003, s30). Teorien hevder at:

egennavn	denoterer	individer
fellesnavn	denoterer	individmengder
verb	denoterer	handlinger / eventualiteter
adjektiv	denoterer	individers egenskaper
adverb	denoterer	handlingers egenskaper

(Saeed 2003, s30)

Denne mest grunnleggende ekstensjonelle tilnærming til 'mening' blir fort problematisk, siden det fins ord som ikke har noen utenomspråklig referent og fordi det fins nominaler som ikke har en referent som peker til noe i den virkelige verden. Selv om Bunyip, det overnaturlige vesenet og ikke hesten, i *Such is Life* ikke er et virkelig vesen kan en ikke si at det er et uttrykk uten mening, det er et mytisk vesen som ofte blir brukt som sydebukk ved ulykker eller tilsynelatende uforklarlige hendelser. Et videre problem med denne mest grunnleggende teorien er at flere uttrykk kan dele referent, uten at de nødvendigvis kan sies å ha samme mening. Hovedpersonen i boka, Tom Collins, blir omtalt i bokas første sider både ved hjelp

av egennavnet «Tom Collins» og ved hjelp substantivfrasen og individmengden «en ensom veifarende klokkelig svøpt i filosofisk apati.» Selv om egennavnet og individmengden deler referent i denne sammenheng, blir det vanskeligere å si at de har samme mening. Egennavnet kan nok sies å ha individet som en potensiell mening, mens individmengden kun vil gi situasjonell mening, det er jo ikke slik at vi forstår Tom Collins som en evig ensom person svøpt i filosofisk apati til enhver tid.

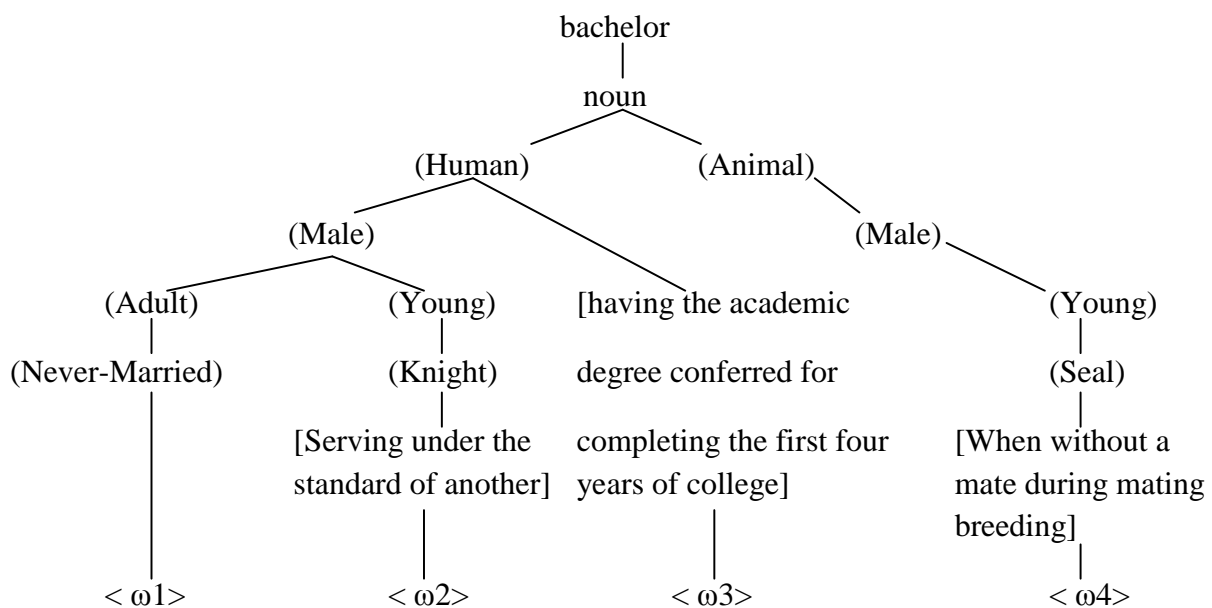
I *Semantics* foreslår Saeed å følge Freges oppdeling, som en videreføring av teorien hvor referansen til et ord er dets mening. Frege mener at mening kan deles opp i flere aspekt av semantisk kunnskap, nemlig i **betydning og referanse**. Individet 'Tom Collins' og individmengden 'en ensom veifarende klokkelig svøpt i filosofisk apati' vil dermed ha samme, eller overlappende, referanse, men de vil ha forskjellig betydning (Saeed 2003, s32).

Betydning tilfører dermed en dimensjon til mening som referent, eller referanse, alene ikke kan tilby, og denne dimensjonen må være basert på mentale begrep, fordi den vil stå som et tolkningspotensiale for språkbrukeren mellom selve uttrykket og det uttrykket refererer til, eller uttrykkets denotasjon, i tradisjonell forstand. Dette er det Cruse kaller en intensjonal tilnærming til mening (Cruse 2004, s27). Han kaller betydning en mental representasjon vi assosierer med et gitt ord, eller uttrykk, eller i det minste med deler av det, og sier at det er disse mentale representasjonene som gjør at vi kaller en hest for hest, og ikke en hest for hund. Et uttrykks betydning, og følgelig dets mentale representasjon(er), skal dermed innsnevre uttrykkets referanse.

En videre nyansering av semantisk mening er å skille mellom **denotasjon og betydning**. Cruse, og Lyons, sier at leksemet 'hest' denoterer individmengden, eller klassen, hest, som vil omfatte alle referenter som kan omtales med uttrykket, mens uttrykket 'hesten' refererer til en spesifikk hest (Cruse 2004, s27)(Lyons 1983, s58). Men, der hvor Cruse sier at et uttrykks betydning er de mentale representasjoner vi har om det ordet, sier Lyons at uttrykkets betydning består av de forhold det går inn i med andre uttrykk. 'Hest' vil da kunne få som del av sin betydning andre uttrykk som 'merr', 'føll', 'hingst', men vil også hente betydning i uttrykk som 'sau', som i at en hest ikke er en sau. Ecos semantiske modell går lenger enn både Cruse og Lyons, i at han sier at uttrykket /hest/ vil representeres i innholdsplanet av sememet

«hest» som innehar alle de relasjoner hest kan opprette med andre meningsenheter i kulturen. Dermed vil både idiosynkratiske mentale representasjoner av 'hest', som er Cruses forklaring på betydning, og de betydningsforhold som 'hest' inngår med andre uttrykk, som er Lyons' forklaring på hva betydning er, ha sin plass i Ecos semantikk.

Ecos semantikk tar utgangspunkt i Katz og Fodors semantiske modell, **KF-modellen**. Denne modellen har som mål å beskrive lingvistisk mening ut fra en intensjonal semantisk tankegang. Dette gjør den ved å dele opp et ords mening i to forskjellige nivåer. Det øverste meningsnivået i modellen viser den delen av et ords mening som går inn i systematiske forhold med andre ord i språket, og som dermed skal være med å avgjøre den riktige lesningen av ordet i en setning. Dette meningsnivået beskrives ved hjelp av semantiske markører, angitt med vanlig parentes i modellen. De semantiske markørene er ment å beskrive de formelle, systematiske, roller en leksikalsk enhet inntar i språket. Det nedre meningsnivået i modellen beskriver den delen av et ords mening som er unik for en gitt lesning av ordet. Dette meningsnivået er i modellen beskrevet ved hjelp av 'distinguishers', eller skillere, og er angitt i klammeparentes. Modellen, slik den er beskrevet av Katz og Fodor i 1963 (Katz og Fodor 1963, s190), blir videre utviklet i senere arbeid av Katz og Postal i 1964 (Eco 1979, s96) slik modell 2.1 nedenfor viser, og det er denne Eco bruker som grunnlag for sin kritikk og revisjon.



Modell 2.1 (Eco 1979, s97)

I modell 2.1 er det, i forhold til den opprinnelige modellen fra 1963, skilt ut ytterligere semantiske markører som skal bidra til å oppnå mer unike tolkninger av «bachelor.» Det er også lagt til en faktor, $\langle \omega x \rangle$, som skal brukes for å uttrykke formelt hvordan en leksikalsk enhet kan kombineres med andre leksikalske enheter i språket for å forme setninger, men denne tar ikke Eco hensyn til i sin videreutvikling av modellen.

Eco har en rekke innvendinger mot Katz og Fodors teori. Generelt sier han at Katz og Fodor påpeker at de semantiske komponentene i modellen ikke skal være avhengige av situasjonelle hensyn (setting), og at deres teori ikke har som mål å forklare når, hvordan eller hvorfor en setning blir brukt på den ene eller andre måten. Teorien kan derfor forklare om en setning er tvetydig og hvorfor den er det, men ikke under hvilke omstendigheter den vil miste sin tvetydighet. I likhet med Eco prøver KF-modellen å forklare semantiske problemer uten å ty til en referensiell eller ekstensjonell teori, men den unnlater å støtte opp under visse forutsetninger han mener er nødvendige for å oppnå dette (Eco 1979, s97-98). Eco bruker KF-modellen som utgangspunkt for sin modell for analyse av leksikalsk mening, og lister opp de mest prekære manglene som bør tas hensyn til i en revisjon av KF-modellen for at den skal tilpasses en modell for semantisk mening basert på hans semiotiske teori. Han tar her hensyn til Katz og Fodors arbeid fra 1963, men også senere kritikk av modellen samt Katz' senere revisjon av egen teori. Eco nevner i alt seks punkter som en revisjon av KF-modellen bør ta hensyn til:

KF-modellen beskriver en ideell språkbrukers idealkompetanse og modellens analyse kan kun ende opp med å være en **elementær ordbokaktig** beskrivelse av språkbruk som ikke tar hensyn til de ofte motsetningsfylte meningsforestillinger som følger med når en tar hensyn til sosial språkkompetanse. Det en mister ved å fravike en strikt ordbokbasert semantisk modell og i stedet utdype en semantisk teori basert på ensyklopedisk språkkompetanse er i følge Eco et visst tap av 'krystallklar perfeksjon' i beskrivelsen, noe som er uunngåelig hvis vårt semantiske univers virkelig er slik Eco hevder (Eco 1979, s122) (Eco 1979, s98-100).

Da KF-modellen ble introdusert ble **de semantiske markørene** forklart som teoretiske enheter som skulle forklare de systematiske relasjoner ordet inntar i språket. Markørene skulle derfor ikke invitere til noen videre tolkning i seg selv. Allikevel, hevder Eco, åpner Katz selv for dette når han introduserer muligheten for en videre semantisk analyse av hver komponent i modellen. Da blir hver **interpretant** i modellen, altså hver semantiske markør, åpen for sin egen semantiske tolkning og målet med et begrenset sett av enheter for å beskrive ordets semantiske relasjoner i språket har viket plass for en uendelig prosess hvor hver semantiske markør igjen blir hovednoden i en ny tolkningsmodell, på linje med Pierces uendelige semiose. (Eco 1979, s100)

KF-modellen overser hvordan **konnotasjon** er med å bestemme meningen til et ord. Ved å avslutte lesningen av et ords mening gjennom skilleren i modellen tar den kun høyde for en denotativ lesning av ordmening og vil kun gi regler for bruk på linje med en turistordbok, hvor målet er kunne gjøre seg forstått på det mest grunnleggende nivået i språket. (Eco 1979, s100-101)

Et ords mulige konnotasjoner vil måtte leses ut fra **kontekstuelle og situasjonelle** faktorer, det Katz og Fodor kaller 'setting.' KF-modellen tar ikke høyde for slike faktorer og vil dermed ikke kunne forklare hvordan et ord ytret i en gitt situasjon eller satt inn i en spesifikk lingvistisk kontekst kan oppnå å få en av sine mulige lesninger. (Eco 1979, s101-102)

Skillerne i KF-modellen skiller seg ut fra de andre markørene i modellen ved at de ikke er teoretiske konstruksjoner, slik de semantiske markørene i utgangspunktet skulle være, men heller komplekse definisjoner. I Katz' revisjon av egen teori sier han at skillerne ikke er del av sememets intensjonale egenskaper, de er beskrivelser av referenten en mulig lesning av sememet kan gi opphav til. Dermed har en ekstensjonell forklaring fått plass i en i utgangspunktet intensjonal teori. Eco foreslår for sin egen modell en annen definisjon av de semantiske markørene, som et nettverk av intensjonale beskrivelser hvor alle kan gjennomgå en videre språkintern analyse. Ecos egne definisjoner (Eco 1979, s102-104)

Ecos siste innvending er at KF-modellen ikke tar høyde for **synkategorematiske** enheter som konjunksjoner, ei heller **ikke-verbale** enheter. Han sier videre at dette ikke var noe mål for Katz og Fodor, men at en semiotisk semantisk modell, slik Eco har som mål å presentere, må ta hensyn til både synkategorematiske og ikke-verbale enheter. (Eco 1979, s104)

Før jeg presenterer Ecos semiotiske modell vil jeg kort gå i gjennom hva Eco legger i tre generelle begrep som brukes i semiotisk teori. Dette er tre grunnstørrelser i semiotikk som ikke nødvendigvis brukes likt i ulike teorier, og bør derfor defineres her slik Eco har gjort i sin teori.

2.4.3 Ecos semiotiske 'grunnstørrelser' – Tegnet, koden og mening som kulturell enhet

Saussure så på **tegn** som en todelt enhet, bestående av den tegngivende og den tegngitte, og har, i følge Eco, med denne todelingen av tegnfunksjonen forutsett og fremmet alle definisjoner av tegnfunksjonen som korrelasjonell. Forholdet mellom de to elementene blir styrt av et system av regler, *la langue*. Saussure skal ikke ha gitt noen endelig definisjon av den tegngitte, eller meningsenheten i tegnet, men den skulle finnes et sted mellom et mentalt bilde, et begrep og en psykologisk virkelighet. Han var allikevel klar på at den tegngitte er noe som har med mental aktivitet hos noen som mottar en tegngivende. Siden han også hevdet at tegn, som består av den tegngivende og den tegngitte, uttrykker ideer, vil teorien hans omhandle mellommenneskelig kommunikasjon. I hans *semiologi* var det et skarpt skille mellom det en kan kalle kunstige innretninger som kommuniseres med en kommunikativ hensikt, som militære signal og alfabet, og naturlige hendelser eller manifestasjoner uten kommunikativ hensikt, som utilsiktet kroppsspråk eller naturlige symptomer a la røyk for ild. For Saussures var ikke disse hendelsene og manifestasjonene uten åpenbar kommunikativ hensikt å regne som tegn og ble derfor ikke omhandlet i hans semiologi (Eco 1979, s14-15).

Pierce kalte sin teori semiotikk, og denne skulle beskrive fenomenet han kalte *semiose*. Semiose definerer han som en hendelse som er, eller innebærer, et samarbeid mellom tre abstrakte semiotiske enheter, et tegn, dets objekt og dets interpretant. For Pierce var tegnet

'noe som for noen står for noe i en eller annen kapasitet' (Eco 1979, s15). Ulikt Saussure som hevdet at selve tegnet uttrykte ideer, har ikke Pierce noen begrensning av kilden for tegnet, det er ikke noe krav om at tegnet må være produsert med hensikt. Derfor kan tegnet oppstå med et objekt, eller en representasjon, hvor det i utgangspunktet ikke fantes noen kommunikativ hensikt, som i naturlige tegn, eller symptom, og utilsiktet kroppsspråk. Tegnet kan stå for noe fordi interpretanten kan formidle et meningspotensiale i forhold til objektet i semiosen, og denne interpretanten er i seg selv et tegn som igjen kan stå for noe ved hjelp av en ny interpretant. Ved at interpretanten i seg selv er et tegn og kan forklares ved hjelp av en ny interpretant åpnet Pierce for det han kalte 'uendelig semiose.' Eco sier denne prosessen er grunnlaget for et semiotisk system som kan sjekke sin egen validitet ved hjelp av seg selv (Eco 1979, s68). Slik blir språket et selvforklarende system bestående av systemer av konvensjoner som forklarer hverandre gjennom uendelig semiose.

Dette leder til Ecos egen definisjon av tegnet, som er 'et tegn er *alt* som, på grunnlag en tidligere etablert sosial konvensjon, kan tas som *noe som står for noe annet*' (Eco 1979, s16). Dermed får også naturlige hendelser og manifestasjoner uten kommunikativ hensikt sin plass i Ecos definisjon, fordi det eneste kravet til at noe skal være et tegn er at det finnes en sosialt kodet konvensjon som gjør at hendelsen eller manifestasjonen kan tydes til å bety noe annet enn seg selv. Tegnet i seg selv kan altså ha et opphav som er uten hensikt, men det får kulturell betydning i det går inn i en tegnfunksjon hvor tegnet, den tegnbærende enheten, blir assosiert med et kulturelt innhold.

En **tegnfunksjon** realiseres i det to *funktiver* (uttrykk og innhold) går inn i en felles korrelasjon. Hver funktiv kan igjen gå inn i nye korrelasjoner, og dermed ta rollen som en annen funktiv i en ny tegnfunksjon. Tegn er derfor ikke noen satt semiotisk størrelse, det er møteplassen hvor funktiver fra forskjellige plan møtes i en tegnfunksjon på grunnlag av kodede regler som fastsetter forbigående sammenhenger mellom elementene. Uttrykksenheten 'plane' kan gjennom kodene i det engelske språket bli tildelt en rekke forskjellige innholdsenheter, for eksempel 'carpentry tool' (snekkerverktøy), 'level' (flate) eller 'aircraft' (fly). De tre eksemplene gir dermed tre mulige tegnfunksjoner, (plane=X), (plane=Y) og (plane=K). Den konkrete tegnfunksjonen til 'plane' vil derfor ikke være gitt av koden, men

koden tillater at man genererer et tegn ut fra uttrykksenheten 'plane' og for eksempel innholdsenheten «aircraft» i en gitt kommunikasjonssituasjon (Eco 1979, s49).

En **kode** har som formål å gjøre elementer i to systemer ekvivalente, enhet for enhet eller rekker av enheter for rekker av enheter. Et eksempel på dette er strekkode, hvor et gitt sett med streker i forskjellig tykkelse og varierende avstand mellom strekene, brukes for å identifisere varer. Ved å dekode strekene på en vare kan en få frem pris, opprinnelsesland, produsent og andre identifiserende egenskaper hos varen. I en slik kode er det et en-til-en-forhold i korrelasjonen mellom de to systemene og derfor ikke noe rom for tvetydighet.

Når en snakker om språk som kode er ikke korrelasjonen mellom systemene som kobles sammen utvetydig en-til-en. Koden muliggjør bruken av uttrykksenheter for å identifisere det kulturelle innholdet vi ønsker å kommunisere, så det er korrelasjon mellom to system, uttrykkssystemet og innholdssystemet, men denne korrelasjonen er ikke statisk eller en-til-en mellom elementene i de respektive systemene. I et system av semantiske felt, innholdsdelen i språket, kan koden koble uttrykksenheter til forskjellige posisjoner i et potensielt stort omfang av delvise, noen ganger overlappende og til tider selvmotsigende innholdssystem.

Eco foreslår derfor at språket som kode må forstås som den samling av forestillinger som til sammen utgjør språkbrukerens *kompetanse*, altså koden som *langue*. Av disse forestillingene vil noen angå regler for kombinasjon av uttrykksenheter, grammatisk og syntaktisk kunnskap, mens andre vil angå regler for kombinasjon av innholdsenhetene, Ecos semantiske markører. Men, dette er i følge Eco ikke nok. Det vi kaller en kode, som brukerens kompetanse, er både en idiosynkratisk og sosial konvensjon, slik at hvert individs forestillinger om språkets regler går inn i et nettverk av subkoder, hvor dette nettverket blir samlet i en høyerestående enhet som vil være språket i sin helhet, *hyperkoden*. Subkodene i denne hyperkoden kan være stabile og vare over lang tid eller de kan være forbigående og kortlivet. Slik hyperkoden samler subkodene, samler subkodene forskjellige system hvor noen er langvarige og stabile, som det fonologiske og leksikografiske systemet, og andre er

kortlivet og forbigående, forhåpentligvis som det semantiske feltet 'virkelighetstv' (Eco 1979, s125-126).

Å definere de oppgavene kodene i hyperkoden utfører er en uendelig oppgave, fordi koden ikke er noen stabil struktur. Det semantiske universet vi lever i endrer seg stadig, slik at nye koder oppstår og gamle koder endrer seg eller opphører. Slike endringer i kodene kan skje både på innholdsplanet og på uttrykksplanet i hyperkoden. Det er konstant endring i hvordan vi organiserer innholdet av våre erfaringer, og samtidig endrer vi hvordan vi uttrykker disse erfaringene. Innholds- og uttrykksplanet er to system som er styrt av regler for hvordan en gitt kultur til en gitt tid strukturerer det innholdet og de uttrykkene den har til rådighet, og disse strukturene kaller Eco s-koder, eller koder som system. S-kodene strukturerer altså forholdet mellom elementer fra samme plan (Eco 1979, s38). Det som ytterligere problematiserer definisjonen av oppgavene til kodene er de kodene som opptrer som *biplanare regler*. Dette er regler for hvordan et element fra et plan forholder seg til elementer fra et annet plan. Ethvert element i koden opprettholder altså et dobbelt sett med relasjoner, et *systematisk* med elementene på sitt eget plan og et *betegnende* med ett eller flere element fra det korrelaterte plan (Eco 1979, s126).

Ifølge Eco er det to måter å forholde seg til hvordan disse relasjonene mellom elementene i koden styres. Den ene er at tolkning og kommunikasjon styres av et slags ontologisk system av essenser som er strukturelt i menneskesinnet, eller at koden i seg selv er en sosial konvensjon. Ikke overraskende er det den siste tilnærmingen han følger. Derfor vil enhver subkode i hyperkoden være et relativt kortlivet fenomen og følgelig vil det ikke kunne etableres noen stabil struktur i det globale semantiske systemet. Denne iboende mangelen på stabilitet i koden, i tillegg til at ethvert element kan ha mange samtidige relasjoner med andre elementer, gjør at Eco mener det er vanskelig å fremstille hvordan koden fungerer i forenklet form (Eco 1979, s126). Allikevel er det nettopp det den komposisjonelle analysen i Ecos modell forsøker å gjøre (se pkt 2.4.7 for eksempel på dette). Ecos modell skal derfor anses som en slags midlertidig innretning som har til mål å utarbeide en arbeidshypotese for å undersøke gitte semiotisk semantiske enheters umiddelbare semiotisk semantiske miljø, og vil

dermed gi et inntrykk av det kulturelle innholdet den semiotisk semantiske enheten semiotisk denoterer.

Ecos baserer sin semiotiske teori på en definisjon av **mening som kulturell enhet**. Han skiller meningsbegrepet fra den eller de faktiske størrelser meningen kan sies å referere til i en livserfaring.

Ethvert forsøk på å stadfeste hva referenten til et tegn er tvinger oss til å definere referenten ved hjelp av en abstrakt enhet som igjen kun er en kulturell konvensjon.

(Eco 1979, s66)

Hovedargumentet for å skille mening fra referent er at en likestilling mellom de to ville tvinge en til å se bort fra en mulig mening i alle tegnbærende enheter som ikke kan knyttes til et virkelig objekt, som for eksempel synkategoriematiske uttrykk som preposisjoner og konjunksjoner. Eco skiller videre 'denotasjon' fra 'referent,' fordi referenten, som kan være virkelig nok, i følge han ikke kan oppta noen plass i en semantisk meningsforklaring, mens denotasjon, som en intensjonal størrelse, opptar en viktig plass (Eco 1979, s67). I følge Eco brukes en leksikalsk enhet til å referere til et objekt hvis de semantiske egenskaper den lingvistiske koden tilskriver den leksikalske enheten samsvarer med de semantiske egenskaper en annen kode tilskriver objektet (Eco 1979, s163-164). Det leksikalske uttrykket /hest/ og objektet //hest// er da kulturelt representert med det samme sememet, «hest». Et uttrykk angir altså ikke i utgangspunktet noe objekt, det antyder et kulturelt innhold (Eco 1979, s61). En kan for eksempel tenke seg at noen ser en hest, men aldri har sett en hest før. Et zoologisk oppslagsverk vil da kunne etablere hvilke trekk ved objektet //hest// som er relevante for at den som iakttar hesten skal kunne trekke slutningen at det er en hest han ser, som igjen vil gjøre det mulig å kommunisere til andre noe sånt som: Jeg har iakttatt et objekt, //hest//, med de zoologisk kodede egenskaper som tilsvarer de semantiske egenskaper vi som kultur tillegger det leksikalske uttrykket /hest/, hvor semantiske egenskaper er det kulturelle innholdet i sememet «hest».

2.4.4 Eco metodologiske utgangspunkt

Eco oppgir seks metodologiske forutsetninger for et semantisk system. Dette systemet utgjør en antatt kulturell struktur og den semiotiske modellen for denne strukturen. Forutsetningene er:

- a. Mening er kulturelle enheter
- b. Disse enhetene kan isoleres takket være en rekke med interpretanter, ut i fra hvordan disse interpretantene er definert i en gitt kultur.
- c. Studiet av tegn gir oss mulighet til å definere verdien av interpretantene ved å observere dem i et system av posisjoner og opposisjoner.
- d. Antakelsen av disse systemene i (c.) gir oss muligheten til å forklare hvordan mening blir til.
- e. Denne metoden gjør det teoretisk mulig å lage en robot som innehar et utvalg semantiske felt og reglene som binder de til system av tegnbærende enheter.
- f. I mangel på et universelt semantisk system (det vil si et system som former et globalt bilde av kultur, noe som er umulig fordi det globale kulturbildet konstant endrer seg) er de semantiske feltene antatt som fornuftige verktøy for å forklare meningsfulle opposisjoner med det mål å studere en gitt gruppe meldinger.

(Eco 1979, s83)

Eco bruker altså en semiotisk modell som grunnlag for å forklare hvordan semantisk mening oppstår, og hvordan vi kan observere mening slik den er gitt i en kultur. I likhet med Lyons sier Eco at vi kun kan forstå mening ut fra et system av posisjon og opposisjon, altså hvordan et gitt uttrykk posisjonerer seg i et system som består av alle de andre uttrykkselement og innholdselement som en kultur til enhver tid assosierer med det gitte uttrykket.

2.4.5 Ecos semiotiske enheter for semantisk analyse

Den **tegnbærende enhet** er den enhet modellen søker å analysere. Tegn bærende enheter er alle de enheter i en kultur som kan tolkes som tegn for noe annet enn seg selv, hvor leksikalske uttrykk vil kunne tenkes å være de mest prominente, men langt fra de eneste. Andre eksempel på tegn bærende enheter er objekt og fenomen tolket som tegn, eller symptom, på noe annet enn seg selv, som når bevegelse i løv tolkes som et tegn på vind, og ikoniske representasjoner, som når et stilisert bilde av en //hest// tas som en representasjon av klassen 'hest' fordi det har de trekk kulturen har funnet å være relevante for at objektet på bildet skal kunne gjenkjennes som medlem av klassen 'hest'. Den tegn bærende enheten angis i Ecos modell med uttrykkselementet som assosieres med den tegn bærende enheten og angis /xxxx/. (Objekt angis med //xxxx//)

De **grammatiske markørene** beskriver hvordan en tegn bærende enhet opptrer i den sammenhengen hvor den analyseres, som at en leksikalsk enhet er medlem av ordklassen substantiv og står i bestemt form, som /mannen/.

Sememet representerer innholdsenheten i modellen, i motsetning til den tegn bærende enheten som representerer kulturelle uttrykket, og det er det kulturelle innholdet i sememet som utgjør den tegn bærende enhetens 'mening', enten den tegn bærende enheten er et leksikalsk uttrykk, et objekt, hendelse eller en enhet fra et annet semiotisk system enn det språklige. Det kulturelle innholdet i sememet defineres som summen av sine interpretanter, hvor interpretantene i seg selv er kulturelle enheter som igjen kan analyseres tilsvarende. Ved at de enheter som utgjør den kulturelle definisjonen av sememet er mottakelige for den samme type analyse som sememet selv, blir resultatet at enhver analyse av et semem åpner for en potensielt uendelig analyse av vårt semantiske univers, det Pierce kaller uendelig semiose og

Eco oppgir som forutsetning for at språket skal kunne forklare seg selv. Sememet angis i modellen med «xxxx».

Eco gir en definisjon av **interpretant** begrenset til sitt teoretiske rammeverk. Her skal interpretant dekke følgende tre semiotiske kategorier:

- I En tegnbærende enhets *mening*. Mening skal da forstås som de kulturelle enhetene, gitt gjennom andre tegnbærende enheter, som fordi de kan analyseres som selvstendige enheter vil være uavhengige av den tegnbærende enhet de selv er en del av meningspotensialet til.
- II Den *intensjonelle*, eller komponentielle, analyse hvor man segmenterer en kulturell enhet ned til sine grunnleggende semantiske markører, og derav presenterer den som et 'semem' som kan innta forskjellige kontekstuelle kombinasjoner, utfra mulige kombinasjoner av dets alternative tolkninger.
- III Hver og en av de *enheter* som danner sememets komposisjonelle tre, hvor hver enhet igjen blir en kulturell enhet representert ved en annen tegnbærende enhet og som igjen åpner for sin egen komposisjonelle analyse, som med andre ord kan representeres gjennom et nytt system av tegnbærende enheter.

(Eco 1979, s72)

Interpretantene er altså de kulturelle enhetene en kultur har definert som meningspotensialet til en tegnbærende enhet. Eco skiller interpretantene i to kategorier. Disse er semantiske markører og pragmatiske hensyn.

De **semantiske markørene** i Eco modell deles opp i **denotasjon og konnotasjon**. I Ecos semiotiske semantikk er denotasjon en ikke-referensiell størrelse. Denotasjon peker ikke mot noe som er eksternt fra språket, men er en størrelse språket bruker for å beskrive seg selv. Denotasjonene i Ecos modell er tegnbærende enheter på linje med den tegnbærende enheten

modellen skal beskrive, og de kan analyseres i sin respektive modell. Det som definerer denotasjon som størrelse i Ecos modell er at den kan assosieres direkte med den tegnbærende enheten, og at denotasjonen og den tegnbærende enheten til sammen utgjør en tegnfunksjon. Denotasjon angis i modellen med (d xxxx).

Det er ikke noen prinsipiell forskjell på denotasjon og konnotasjon i Ecos teori, begge representeres av tegnbærende enheter og begge åpner for komposisjonelle analyser av seg selv. Det som skiller konnotasjon fra denotasjon er de rollene de kan anta i Ecos modell. En konnotasjon utgjør en del av meningspotensialet til den tegnbærende enheten, men er avhengig av en foregående denotasjon for og kunne assosieres med denne. Altså, denotasjon er en interpretant av den tegnbærende enhet og utgjør sammen med denne en tegnfunksjon, mens konnotasjon er igjen en interpretant av den foregående tegnfunksjonen (tegnbærende enhet + denotasjon). Konnotasjon angis i modellen med (k xxxx).

Eco har inkludert to **pragmatiske hensyn** i sin modell som fungerer som skillevalg, og disse avgrenser mulige tolkninger av den tegnbærende enheten som analyseres. De pragmatiske hensynene avgrenser tolkning basert på **kontekst** og **situasjon**. For å unngå forvirring om bruken av kontekstbegrepet vil jeg fra nå kalle kontekst brukt i relevanteoretisk perspektiv for kontekst^R og kontekst brukt i Ecos semiotiske perspektiv for kontekst^S. Det er disse pragmatiske tolkningsavgrensningene i Ecos modell jeg mener vil kunne være med å nyansere og konkretisere hvilke premisser som ligger til grunn for kilde- og målteksttolkning.

Relevanteorien sier at kontekst^R er den kunnskap om verden en stiller med i en kommunikasjonssituasjon og at denne må avgrenses til de kontekstuelle^R forventninger en forventer vil være relevante for den spesifikke situasjonen. Hvis en ikke avgrenser konteksten^R i forhold til situasjonen vil prosesseringsinnsatsen involvert i tolkningen av avsenders kommunikative hensikt bli unødig stor, siden en da vil måtte ta hensyn til alle potensielle tolkninger uavhengig av hvor sannsynlige eller usannsynlige de er. Den avgrensede konteksten^R vil bli løpende oppdatert i kommunikasjonssituasjonen som følge av de kontekstuelle^R effektene situasjonen gir opphav til, og man kan også måtte aktivisere kontekst^R som ikke var en del av de kontekstuelle forventningene en opprinnelig stilte til kommunikasjonssituasjonen med. Et eksempel på dette kan være hvis man leser en bok og

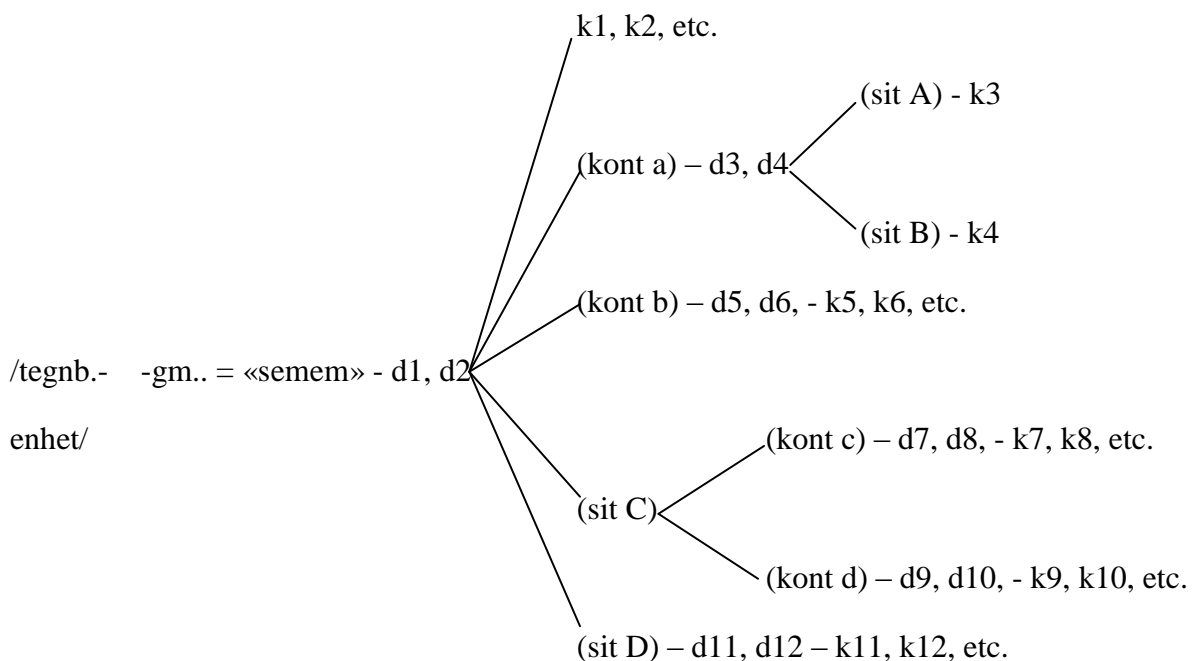
kommer over en intertekstuell referanse som gjør at man må aktivisere et innholdssystem som inneholder kunnskap om den teksten det refereres til. Hvis vi holder oss til eksempelet med å lese en bok vil den kontekst^R vi stiller med til kommunikasjonssituasjonen avgrenses av ekstratekstuelle faktorer og de forventninger vi har til teksten, mens den løpende oppdaterte konteksten^R vil avgrenses, eller utvides, av intra- og intertekstuelle faktorer. Ecos modell kan med sine pragmatiske hensyn belyse hvordan en tegnbærende enhet kan være med å utvide eller avgrense den løpende oppdaterte kontekst^R ut fra den tolkningen den tegnbærende enheten gir opphav til der den opptrer.

Pragmatisk tolkningsavgrensning basert på kontekst^S sier noe om hvilke semantiske felt, eller innholdssystem, den analyserte enheten kan assosieres med. Denne avgrensningen representeres i modellen med semem, siden sememet er innholdsenheter i Ecos teori. Denne avgrensningen gir mulighet til å definere hva slags semantiske felt, eller innholdssystem, som aktiviseres i en spesifikk tolkning, men gir også mulighet til å analysere en tegnbærende enhets videre meningspotensiale. Dette kan være nyttig i tolkning både av kilde- og måltekst for å belyse hvordan leksikalske uttrykk kan gi opphav til mulige feiltolkninger og hvordan de kan ha selvmotsigende meningspotensiale. Et eksempel kan være at den tegnbærende enheten /hval/ kan ha som meningspotensiale både 'fisk' og 'pattedyr', alt ettersom hva slags kontekst^S det leksikalske uttrykket 'hval' opptrer i. I en moderne populær kontekst^S vil /hval/ ta denotasjonen 'pattedyr', mens det i en historisk populær kontekst^S, som i *Moby Dick*, tar denotasjonen 'fisk' (Eco 1979, s113). Kontekstuell^S tolkningsavgrensning angis i modellen med (kont xxxx).

Pragmatisk tolkningsavgrensning basert på situasjon representeres av objekt eller hendelser tolket som ostensive tegn og som dermed representeres som tegnbærende enheter i den semiotiske teorien, men også av tegnbærende enheter fra andre semiotiske system. Eksempler på andre semiotiske system kan være veiskilt, som signaliserer kulturelle konvensjoner for forventet oppførsel i trafikken, tonesystem vi bruker for å segmentere det soniske kontinuum i musikkproduksjon og notesystem vi bruker for å gjengi denne segmenteringen skriftlig. Situasjonell tolkningsavgrensning registrerer altså objekt, hendelser eller tegnbærende enheter fra andre semiotiske system tolket som ostensive tegn og som situasjonelt kan assosieres med

den tegnbærende enheten som analyseres. Et av eksempel på dette er hvordan piktogrammet 'hodeskalle', som i Ecos modell representeres som den tegnbærende enheten /hodeskalle/, kan denotere 'gift' hvis det er assosiert med objektet //flaske//, mens det kan denotere 'høyspenning' hvis det er assosiert med objektet //koblingsskap// (Eco 1979, s114). Situasjonell tolkningsavgrensning angis i modellen med (sit xxxx).

2.4.6 – Ecos semiotiske modell for meningsanalyse

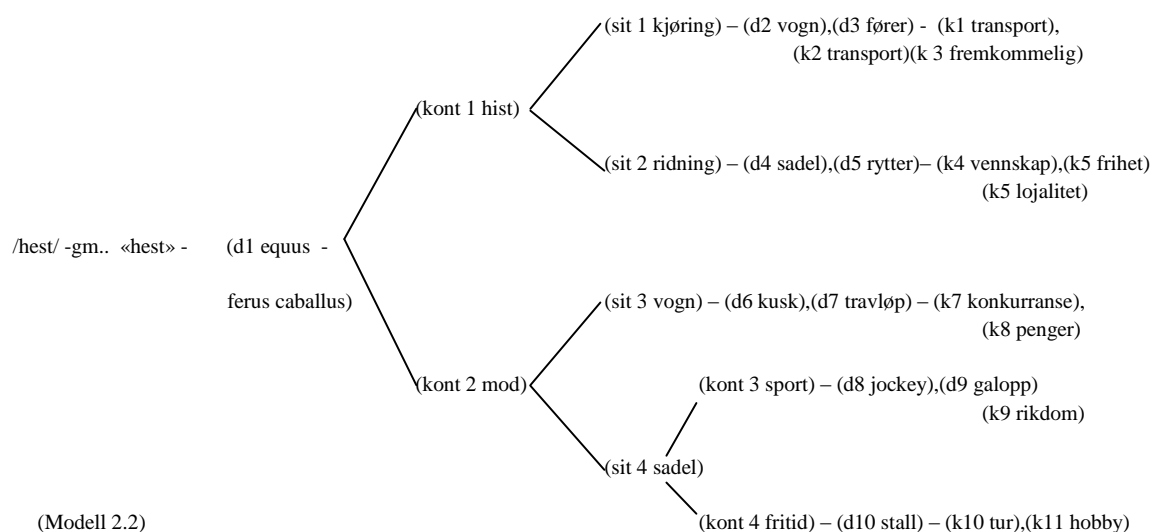


(Modell 2.1) (Eco 1979, s105)

Modell 2.1 viser de kombinasjoner interpretantene i en hypotetisk analyse av en tegnbærende enhet kan ta og er kun ment som en illustrasjon av kombinasjonsmuligheten i modellen. I forhold til KF-modellen er det i Ecos modell ikke skilt ut noe øvre og nedre nivå i meningsbeskrivelsen til sememet, siden både de semantiske markørene, d og k, og de pragmatiske avgrensningene, kont og sit, er kulturelle enheter som åpner for sin egen komposisjonelle analyse.

2.4.7 – Semantisk analyse med Ecos semiotiske modell

Jeg vil nå utføre en semantisk analyse av et uttrykk tatt fra *Such is Life*, ved hjelp av Ecos modell. For analysen har jeg valgt et uttrykk som opptrer ofte i historien, og som kan være til hjelp å forklare de forskjellige elementene i Ecos modell, nemlig uttrykket 'hest' med den tegnbærende enheten /hest/.



I denne analysen har jeg prøvd ikke å ta eksklusivt hensyn til de kontekstuelle og situasjonelle utvalg som ville være aktuelle for en analyse i forhold til 'hest' slik uttrykket opptrer i *Such is Life*, men heller å analysere den tegnbærende enheten /hest/ på et mer generelt grunnlag slik at et bredere meningspotensiale kan vises i modellen. Analysen er videre kun ment å gi et eksempel på potensielle tolkninger av den tegnbærende enheten /hest/, modellen gir selvsagt mulighet for å strukturere en analyse av den samme tegnbærende enheten hvor fokus kan være på et annet meningspotensiale enn det jeg har avgrenset min tolkning til ved hjelp av de valgte pragmatiske avgrensningene.

Analysens utgangspunkt er den tegnbærende enheten /hest/, det vil si det uttrykket som ved hjelp av en kulturell konvensjon, koden, skal kunne signalisere en mening. Det neste skrittet i

modellen er uttrykkets grammatikalske egenskaper, som her vil være ubestemt entall, hannkjønn, substantiv. Som vi kan se av eksempelet kan den tegnbærende enheten /hest/ ha i seg mange forskjellige betydninger, ut fra utvalg basert på kontekst og situasjon. Alle disse betydningene er med å danne den totaliteten som Eco kaller semem, og det er denne detaljerte komposisjonelle analysen av et uttrykk som utgjør dets mening. Analysen er på ingen måte komplett, fordi Ecos krav til en interpretant var at den er en tegnbærende enhets mening, men også at hver interpretant i den komposisjonelle analysen blir en kulturell enhet som i seg selv åpner for sin egen komposisjonelle analyse. Interpretantene i modellen er de enheter som til sammen blir presentert som en kulturell enhet, sememet «hest».

Sememet «hest» er den innholdsbærende enheten i modellen. Det er sememet som har i seg hele analysekomplekset, og som kan gå inn i meningsforhold med de alternative delmeningene modellen gir opphav til, alt etter hvilken tolkning kontekst gir opphav til. Hver av de underliggende enheter i analysen kan i seg selv presenteres som en ny kulturell enhet, altså et nytt semem, representert ved en ny tegnbærende enhet.

Modellen viser hvordan en denotasjon kan være felles for alle tolkninger, uavhengig av senere pragmatiske utvalg. D1 i modellen har jeg gitt det latinske navnet på tamhest, fordi dette vil denotere de fysiske egenskaper en hest har, som hovet, landlevende pattedyr, og som til sammen utgjør de denotasjonene vi tar for å være identifiserende semantiske egenskaper i 'hest' som uttrykk og i //hest// som objekt. Både uttrykket og objektet kan da representeres med det samme sememet. Det hadde her vært mulig å sette opp de egenskaper en ser på felles for alle tolkninger i en rekke denotasjoner, men jeg valgte her det latinske navnet for å spare plass i modellen. I eksempelet ser vi at "hest" kan ha som mulig denotasjon 'rytter' (d5), avhengig av hvilke kontekstuelle og situasjonelle utvalg den aktuelle analysen gir opphav til. Videre ser vi at denotasjonen 'rytter' kan gi opphav til konnotasjonen 'vennskap' (k4). Dette er et eksempel på hva Eco legger i forskjellen på denotasjon og konnotasjon. Denotasjonen 'rytter' er en del av meningsinnholdet til «hest», de tilhører i denne sammenheng samme semantiske felt og koden muliggjør dermed en korrespondanse mellom de to enhetene. Den tegnbærende enheten /hest/ og denotasjonen 'rytter' utgjør derfor det Eco kaller en tegnfunksjon, der koden muliggjør en kobling mellom uttrykksnivået, hvor /hest/ befinner

seg, og meningsnivået, der 'rytter' befinner seg. Konnotasjonen 'vennskap' utgjør også en del av meningsinnholdet til «hest», men dette forholdet er mer indirekte enn det som var tilfellet med denotasjonen som kom før i modellen. Konnotasjonen er avhengig av denotasjonen som kommer før i modellen for å kunne gi mening til uttrykket som analyseres. Konnotasjonen 'vennskap' blir derfor en del av meningsinnholdet til tegnfunksjonen som består av hovednoden i modellen, /hest/, og denotasjonen 'rytter'. Litt annerledes sagt kan en si at konnotasjonen er en potensiell del av forholdet som finnes mellom denotasjon og uttrykk. Dermed blir en denotasjon (d5 rytter) en interpretant til en tegnbærende enhet (/hest/), mens en konnotasjon (k4 vennskap) blir en mulig interpretant til tegnfunksjonen 'hest' + (d5 rytter).

I analysen har jeg valgt å skille tolkningen av «hest» ut fra en historisk og en moderne kontekst^S, dette utvalget er representert ved (kont 1 hist) og (kont 2 mod) i modellen. Disse avgrensningene fungerer som veiskiller i tolkningsmodellen, og hjelper å gjøre modellen økonomisk fordi det kan være vesentlige forskjeller i tolkning av et uttrykk basert på kontekst. For eksempel vil en tolkning av /hest/ i *Such is Life* invitere til en kontekstue^S historisk tolkning av uttrykket, og en kan se bort fra alle de underliggende denotasjoner og konnotasjoner en eventuell kontekstue^S moderne tolkning ville medføre.

(sit 1 kjøring) og (sit 2 ridning) er to av de avgrensningene jeg har brukt i modellen basert på situasjon. Disse er pragmatiske utvalg basert på en hendelse tolket som ostensive tegn og kan derfor analyseres videre som tegnbærende enheter, og vil gi opphav til en mulig analyse lik den i modell 2.2 i seg selv. I den andre pragmatiske avgrensningen basert på situasjon, (sit 3 vogn) og (sit 4 sadel) har jeg brukt to objekt tolket som ostensive tegn som skillevalg. De situasjonelt baserte utvalg i modellen registrerer i dette eksempelet objekt og hendelser tolket som ostensive tegn og representeres ved tegnbærende enheter som kan analyseres på samme måte som /hest/.

Ecos modell tilbyr muligheten for en omfattende analyse av et uttrykks semantiske mening, og denne analysen er ikke nødvendigvis begrenset til språklige uttrykk. Det modellen krever er at et uttrykk, eller signal, kan representeres ved hjelp av en tegnbærende enhet som via en

kulturelt etablert konvensjon, koden, kan gis mening ved å relatere uttrykket til andre tegnbærende, alternativt meningsbærende, enheter i den kulturen. Ved å tillate pragmatiske hensyn i modellen, de kontekstuelle og situasjonelt baserte utvalg, klarer analysen å reflektere det mangfold av potensiell mening som kan finnes i et uttrykk som i utgangspunktet kan virke dagligdags og trivielt, som /hest/. I modell 2.2 viste jeg en mulig tolkning av /hest/ med et generelt utgangspunkt, generelt fra mitt kulturelle ståsted. Modell 2.3 viser en potensiell analyse av /hest/ hvor det er tatt hensyn til kontekstuelle^S og situasjonelle utvalg relevante til *Such is Life*.

hest/ -gm.. = «hest» - (d1 equus ferus caballus)- (kont hist) – (sit ridning) – (d2 sadel), (d3 rytter) – (k1 vennskap), (k2 lojalitet), (k6 frihet)

(Modell 2.3)

Modell 2.3 tilsvarer dermed den ene potensielle tolkningen av /hest/ slik den kunne leses i modell 2.2. Dette er en tolkning som kan oppnå relevans i forhold til kildeteksttolkningen av *Such is Life*, og en oversettelse, fordi de pragmatiske avgrensninger basert på kontekst^S og situasjon som er definert i 2.3 til sammen vil være deler av de relevante kontekstuelle^R forventningene i kommunikasjonssituasjonen. Ecos modell inviterer også til videre og grundigere analyse enn den jeg har utført i modell 2.2, siden de interpretanter analysen tar i bruk i seg selv er enheter som kan analyseres på samme måte. Formålet med den Ecos modell er da heller ikke å tilby noen komplett analyse, den skal tilby en ad-hoc-modell av et uttrykks umiddelbare semantiske nabolag.

2.5 Relevansteoretisk semantikk og Ecos semiotikk

Relevansteorien og semiotikken har fundamentalt forskjellige perspektiv på hvordan språk brukes til mellommenneskelig kommunikasjon. Som nevnt tidligere, semiotikken vektlegger at språket som kode legger grunnlaget for hvordan vi bruker og tolker tegn, i system av tegn, i kommunikasjon. Semiotikkens språkforståelse har altså tegnet og koden som utgangspunkt. Relevansteorien, derimot, er en pragmatisk basert teori, som baserer sin språkforståelse på de kognitive prosesser vi bruker i mellommenneskelig kommunikasjon. Grovt forenklet kan en si

at semiotikken er nedenfra og opp, mens relevanteorien er ovenfra og ned. Selv om relevanteorien fokuserer på de aspekt av språklig kommunikasjon som berører språkbrukerne og de interne prosesser som er i bruk i disse, ignorerer den ikke det semantiske aspekt. Carston sier at semantikk i et relevanteoretisk perspektiv skal forstås som et forhold mellom lingvistiske former og den kognitive informasjon som ligger kodet i disse formene (Carston, s27). Relevanteorien baserer seg altså, i likhet med Eco, på en intensjonal forståelse av semantikk hvor et språklig uttrykk inneholder kodet informasjon vi bruker til å utlede hva en avsender ønsker å kommunisere. Det er altså likheter i de to teoriene. De anerkjenner begge at kommunikasjon oppstår ved at et signal modifierer et kontinuum og at dette signalet kan tolkes som et språklig uttrykk via en kulturelt etablert kode, språket, som igjen gir opphav til semantisk informasjon, og at denne semantiske informasjon ikke refererer til noe eksternt i en verden. Men, her trekker relevanteorien et skarpt skille mellom semantikk og pragmatikk. Carston sier at den semantiske informasjon som er tilgjengelig i et lingvistisk uttrykk ikke i seg selv er nok til å kunne utlede noen informasjon om noe sant eller usant i en verden. Den semantiske representasjonen av et lingvistisk uttrykk er kun et utgangspunkt for de pragmatisk inferentielle prosesser som søker å finne relevans i en ytring gjennom de eksplikaturer og implikaturer ytringen kommuniserer (Carston, s27). Eco, derimot, opererer ikke med dette skille mellom semantikk og pragmatikk. Hans mål er fjerne seg fra denne dikotomien gjennom en kodeteori som skal ta høyde for diskursiv kompetanse, tekstproduksjon og kontekstuelle^s og situasjonelle tvetydigheter. Resultatet av dette målet er at Eco har utarbeidet et semiotisk semantisk rammeverk som har til hensikt å takle mange av de problemene som behandles i pragmatikken (Eco 1979, s4).

2.6 Leksikalsk pragmatikk og Ecos semiotikk

Wilson og Carston tar i sin utredning om leksikalsk pragmatikk for seg tre lingvistiske hendelser, hvor det foregår en justering av leksikalsk meningsinnhold, som de sier normalt blir forklart som om de var distinkt forskjellige fenomen. Deres mål er å gi en enhetlig forklaring av leksikalsk innsnevring, leksikalsk tilnærming og metaforisk utvidelse i et relevanteoretisk perspektiv. Utgangspunktet deres er at den leksikalsk kodede betydningen et ord innehar ikke er nok til å kunne utlede et ords mening. Wilson og Carston benytter

uttrykkene 'leksikalsk kodet betydning' og 'mentalt begrep' slik at de to må forstås som det samme. Dette innebærer videre at de to begrepene må forstås slik at den betydningen som ligger kodet i en leksikalsk enhet er totaliteten av ensyklopedisk kunnskap en språkbruker har om enheten, den ensyklopediske informasjon enheten intensjonalt denoterer, og at det er pragmatiske prosesser og kontekst som skal innsnevre et generelt meningspotensiale til konkret mening. De sier at ethvert ord må tillegges en pragmatisk dimensjon, med et skarpt skille fra dets semantiske betydning eller leksikalsk kodede betydning, før det kan sies å ha en mening i kontekst, det vil si før det er med å bidra til en ytrings proposisjonelle form (Wilson og Carston 2007, s1).

Wilson og Carston sier at de tre prosessene de ønsker å forklare enhetlig (leksikalsk innsnevring, leksikalsk tilnærming og metaforisk utvidelse) alle opptrer i et kontinuum fra bokstavelig til metaforisk språkbruk og at det ikke er noe klart skille mellom dem. Disse prosessene er videre høyst fleksible og kontekstavhengige, noe de hevder blir problematisk for en kodebasert tilnærming til å forklare mening (Wilson og Carston 2007, s5). Men, en språkbrukers viten vil være farget av kulturelle konvensjoner og de kulturelle enheter som utgjør en kulturs språk. Språklige konvensjoner vil derfor være med å avgjøre hvilke kontekstuelle effekter en språkbruker vil kunne forvente å oppnå i en kommunikasjonssituasjon. Dette mener jeg gjør at relevans teorien og semiotikken ikke nødvendigvis utelukker hverandre. Jeg vil belyse dette ved å analysere noen av de eksempler Wilson og Carston har brukt i sin utredning om leksikalsk pragmatikk i Ecos modell.

Wilson og Carston bruker verbet 'cut' til å beskrive hvordan leksikalsk tilpasning foregår i språket. Det er som de så rett sier ingen stereotypisk metode for å kutte (cut), men heller et generelt begrep CUT som ut ifra kontekstuelle avgrensinger vil ta en mer begrenset mening enn det generelle begrepet. Wilson og Carston forklarer forskjellige potensielle bruksområder for verbet 'cut'.

Verbet 'cut'

cut the lawn/someone's hair/a cake/one's finger/a pack of cards/...

(Wilson og Carston 2007, s7)

Her vil de forskjellige lingvistiske kontekstene hvor verbet opptrer gi opphav til forskjellige tolkninger av verbets mening. Sagt i Wilson og Carstons vokabular vil det si at verbet 'cut' ikke tilfører noe presist til en ytrings sannhetsbetingelse før den leksikalsk kodede betydningen har blitt tilført en pragmatisk dimensjon som må utledes gjennom kontekst^R. Nedenfor kommer nok et eksempel fra Wilson og Carston på hvordan en enkelt leksikalsk enhet i kontekst vil innta en mer spesifikk mening enn det generelle begrepet som ligger kodet i den. Eksempelet er tatt fra et studie av adjektiv, utført av Gregory Murphy, og viser de antonym folk har oppgitt til adjektivet 'fresh', der dette har stått i kombinasjon med en rekke forskjellige substantiv.

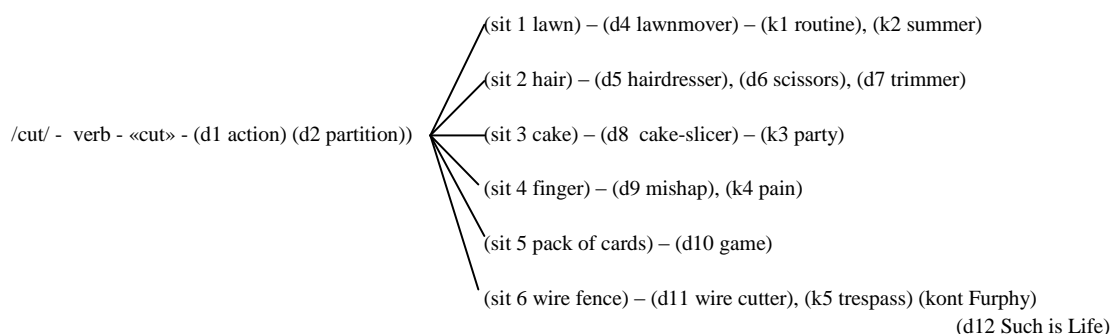
Antonyme uttrykk til 'fresh'

fresh	shirt	dirty
	vegetables	rotten
	fish	frozen
	sheets	recently slept in
	water	dirty/salt
	bread	stale
	air	polluted
	outlook	tired
	assistant	experienced
	idea	old

(Wilson og Carston 2007, s7-8)

Eksempelet med 'fresh' viser, kanskje bedre enn eksempelet med 'cut', hvordan en leksikalsk enhet kan gi opphav til forskjellig tolkning ut fra pragmatiske hensyn, fordi den ved å tilføye

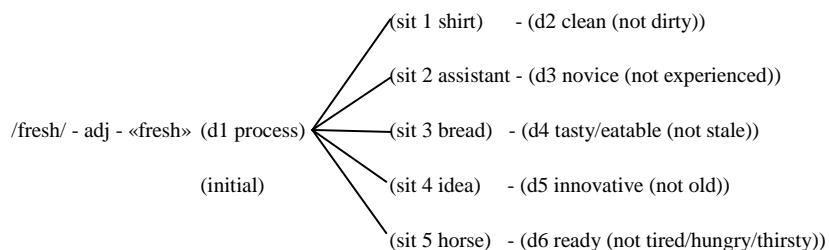
antonyme tolkninger av adjektivet bidrar til å få frem nyanseforskjellene og bredden i meningspotensialet til 'fresh'. Begge eksemplene bidrar også til å forklare hvordan pragmatiske prosesser hjelper oss å utlede det 'som menes' fra det som 'blir sagt,' på leksikalsk nivå. Men, ingen av eksemplene tilbyr noen modell for å analysere hvordan pragmatiske hensyn bidrar til avgrensning i tolkningen av uttrykkenes spesifikke mening. Eksempelet med 'cut' gir ikke noe inntrykk av hvordan de forskjellige lingvistiske kontekstene bidrar til å spesifisere meningen av uttrykket. Eksempelet med 'fresh' gir til en viss grad en forklaring på hva som spesifiserer meningen av uttrykket, siden det gis eksempler på forskjell i antonym mening ut fra de forskjellige kollokasjoner 'fresh' kan opptre med. Allikevel er forklaringen på avgrensning i tolkningspotensiale forventningen om relevans. Tolkningen følger minste motstands vei gjennom en tilpasning av eksplikaturer, kontekstuelle^R forventninger og implikaturer til forventning om relevans er tilfredsstilt. Fordi disse eksemplene fra Wilson og Carston ikke er analysemodeller, men heller eksempler på hvordan generelle pragmatiske prosesser er med å avgjøre et ords kontekstspesifikke mening ut fra dets totale meningspotensiale, vil jeg nå sette de to eksemplene inn i Ecos modell. Dette mener jeg vil gi mulighet for en analyse av spesifikk leksikalsk mening uten at denne går på bekostning av de relevante teoretiske prinsipp som ligger til grunn for Wilson og Carstons leksikalske pragmatikk. Modellen kan også vise hvordan den ensyklopediske kunnskapen vil avgrenses i tolkningen ut fra pragmatiske hensyn, her representert med de objekter /cut/ situasjonelt assosieres med. De forskjellige situasjonelle avgrensningene gjør at /cut/ tar forskjellige semiotiske denotasjoner og konnotasjoner, som vist i modell 2.4:



(Modell 2.4)

Modell 2.4 viser en mulig måte å analysere Wilson og Carstons eksempel med 'cut' i Ecos modell. Den tegnbærende enheten /cut/ vil representere Wilson og Carstons leksikalske enhet 'cut', mens sememet «cut» her vil være nærmest det Wilson og Carston kaller begrepet CUT, forutsatt at det er snakk om en generell analyse av uttrykket siden CUT representerer det totale meningspotensialet til 'cut'. Når en leser modellen fra venstre mot høyre kan en si at en går fra 'det som blir sagt.' Det representeres med den tegnbærende enheten /cut/. Deretter gis de semiotiske semantiske trekk som koden gjør tilgjengelig for enhver tolkning av uttrykket, (d1-2). Så blir tolkningen av /cut/ pragmatisk avgrenset av de situasjonelle utvalg (sit 1-6) som gir kodete relasjoner til de forskjellige semiotiske denotasjonene og konnotasjonene den tegnbærende enheten kan ta ut fra de objektene 'cut' opptrer sammen med i en gitt situasjon. De interpretantene som utgjør en spesifikk tolkning av /cut/ vil utgjøre den spesifikke pragmatisk avgrensede meningen, 'det som menes,' og tilsvare Wilson og Carstons ad-hoc begrep CUT*. Ecos modell går dermed et skritt videre enn det Wilson og Carston gjør i sin leksikalske pragmatikk, uten å være i strid med hvordan de forklarer at prosessen med å utlede en leksikalsk enhets mening foregår. Modellen tar hensyn til både en leksikalsk kodet betydning og de pragmatiske hensyn som potensielt kan ligge til grunn for en kontekstuell bestemt mening, og gir mulighet for en systematisk analyse av det umiddelbare meningspotensiale en leksikalsk enhet kan bidra med i gitte kontekster. Min analyse i modell 2.4 skiller seg fra hvordan Eco ville utført en lignende analyse. Eco mener nemlig at verb bør analyseres, i modellen, ved å bruke en rekke denotative markører som skal beskrive hvilke roller et verb krever i en den prosessen verbet beskriver. Hans eksempel er Greimas' analyse av aktanter, av typen 'Agent', 'Instrument', 'Formål' og 'Objekt' (Eco 1979, s107). Jeg mener dette er en unødig måte å komplisere modellen på, siden styrken i modellen er dens relativt uformelle oppbygning og fleksible struktur. Dette tillater en noenlunde rask, og etter min mening verdifull, analyse av meningspotensialet til leksikalske og andre tegnbærende enheter. Videre mener jeg det er en styrke i modellen at man kan analysere det enhver tegnbærende enhet med det samme begrepsapparatet, uten å måtte ty til enda mer spesialiserte begrep ved spesielle anledninger, som det å bruke Greimas' aktantteori ville være for verbanalyse. Analysen i modell 2.4 klarer allikevel å få frem de potensielle nyansene i mening og meningsassosiasjoner de forskjellige tolkningene av /cut/ kan gi opphav til, uten å ty til noe mer spesialisert begrepsapparat enn det som allerede er etablert for Ecos modell i pkt. 2.4.5 . I den neste modellen bruker jeg eksempelet til Wilson og Carston med 'fresh' for å vise hvordan

Ecos modell kan brukes i en analyse av et adjektiv, og for å vise hvordan Ecos modell kan konkretisere hvordan fenomenet Wilson og Carston kaller leksikalsk tilpasning opptrer:

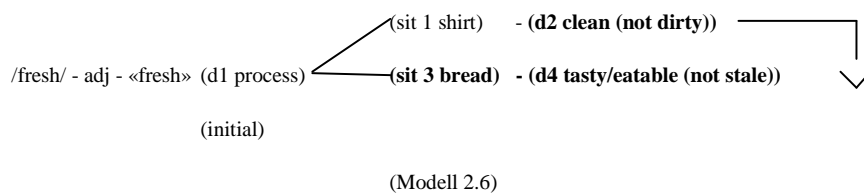


(Modell 2.5)

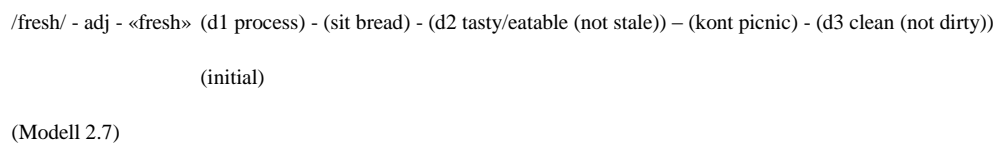
Jeg har valgt å sette inn mulige synonyme lesninger av /fresh/ som semiotiske denotasjoner i denne modellen, med antonymene fra det opprinnelige eksempelet i parentes, fordi det gir et bilde av et utsnitt av de forskjellige semantiske felt /fresh/ kan falle inn under basert på situasjonelle utvalg. Hvis vi tillater oss, for et øyeblikk, å late som om modell 2.5 representerer en komplett analyse, noe den langt i fra gjør, kan en si at d1 + d2-6 utgjør meningspotensialet til /fresh/ (Wilson og Carstons generelle begrep, FRESH,), 'det som sies,' og at d1 + dx vil utgjøre den kontekstuelle bestemte meningen (Wilson og Carstons ad-hoc begrep, FRESH*), 'det som menes.' Modell 2.4 og 2.5 viser altså hvordan en ved hjelp av Ecos modell kan analysere den mening /cut/ og /fresh/ kan få ut i fra situasjonelle avgrensninger, basert på Wilson og Carstons eksempel. Avgrensningene kan sies å være vanlige, nærmest regelmessige, lingvistiske kollokasjoner for uttrykkene, altså etablerte kodede relasjoner. Men, Ecos modell har også rom for analyse av kontekstuell 'ekstraordinær' mening, hvor den tegnbærende enheten som analyseres kan hente mening gjennom en mindre ordinær koderelasjon.

Wilson og Carston nevner to eksempler på tenkte situasjoner, basert 'cut' og 'fresh', når en regelmessig kollokasjon kan overstyres av ekstralingvistisk kontekst. Dette hevder de, med Blutner som referanse, er bevis på at prosessen med å utlede mening fra leksikalske enheter er så fleksibel og kontekstavhengig at den ikke kan forklares i kodebaserte ordelag (Wilson og Carston 2007, s8). Jeg vil likevel prøve å forklare deres to eksempel med Ecos kodebaserte modell. Det ene eksempelet er en ekstraordinær bruk av 'fresh'. Wilson og Carston sier at en

godt kan tenke seg en situasjon, som en piknik, hvor brød vil miste egenskapen 'fresh', ikke fordi det er blitt gammelt, men fordi det har falt på bakken, er fullt av jord og ikke lenger er fristende å spise. Her vil altså 'fresh' oppnå en kontekstuell lesning som skiller seg fra den tradisjonelle lesningen av kollokasjonen 'fresh' + 'bread', på grunnlag av et ekstralingvistisk kontekstuekt trekk. Men, jeg mener at det som faktisk skjer i denne ad-hoc lesningen av 'fresh' er vel innenfor hva Ecos modell kan forklare, og at den også kan vise konkret hva som skjer i dette eksempelet:

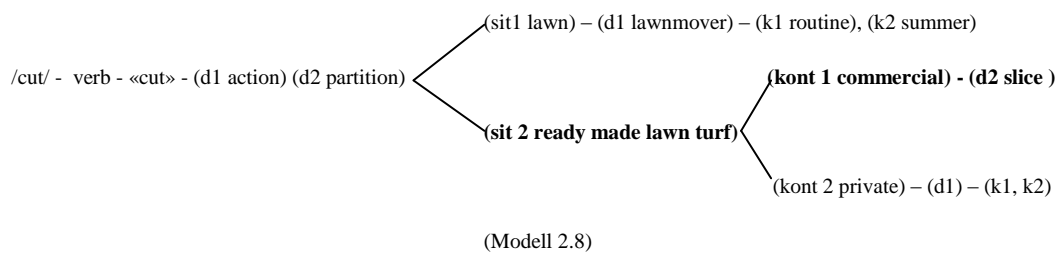


Modell 2.6 viser den tradisjonelle tolkningen av kollokasjonen 'fresh' + 'bread', men jeg har i tillegg tatt med (sit1) – (d2) fra modell 2.5 for å vise at en ide om renhet (clean) allerede er en del av meningspotensialet til /fresh/. Det som skjer i den ekstraordinære tolkningen av 'fresh' er nemlig at man gjennom et ekstralingvistisk kontekstuekt utvalg, piknik utendørs, aktiviserer en annen del av meningspotensialet til 'fresh', slik at brødet i denne ad-hoc lesningen må ha denotasjonen d4, nybakt, smakfullt og så videre, og i tillegg denotasjonen d2, rent, for å kvalifisere som 'fresh'. Dette vil gi følgende modell av den kontekstbestemte tolkningen av 'fresh':



Modell 2.7 viser hvordan en med hjelp av det kontekstuelle utvalget (kont picnic) aktiviserer den semiotiske denotasjonen (d3 clean) som vanligvis assosieres med 'fresh' i et annet semantisk felt, altså en koderelasjon til et annet innholdssystem enn det 'fresh' vanligvis assosierer med 'bread'. Uttrykkets totale semiotiske denotasjon har dermed blitt utvidet for å tillate en ad-hoc tolkning tilpasset den spesifikke hendelsen Wilson og Carston så for seg. Denne utvidelsen av denotasjon forutsetter at 'bread' hadde denotasjonen (d2) i

utgangspunktet. Hvis brødet ikke hadde denne denotasjonen, ville det i stedet for en utvidelse av denotasjon ha vært et tilfelle hvor /fresh/ ikke ble avgrenset av den regulært kodede avgrensningen i 'bread', men heller opprettet en midlertidig koderelasjon på grunn av den kontekstuelle avgrensningen 'picnic'. Dermed ville den regulært kodede assosiasjonen med d2 falle bort og d3 bli den eneste forutsetningen for at brødet skulle beholde kvaliteten 'fresh'. I det andre eksempelet Wilson og Carston nevner, er det en lignende prosess som finner sted. De sier at man kan tenke seg en situasjon hvor en butikk selger gressplen som er ferdig til og rulles ut hos kunde, og at 'cut' + 'lawn' i denne situasjonen ikke vil innebære den vanlige denotasjonen som er vist i modell 2.4. Men, de sier også det heller vil innebære en handling som 'slicing', for å dele opp den ferdiglagde plenen i deler som kan transporteres til kunde. I figuren nedenfor har jeg brukt de situasjonelle avgrensningene 'lawn' og 'ready made lawn turf' for å vise hva som skjer med meningspotensialet til 'cut' i Wilson og Carstons eksempel:



Den situasjonelle avgrensningen 'ready made lawn turf' vil med en videre avgrensning i kontekst^S jeg har kalt (kont 1 commercial), handelssituasjonen Wilson og Carston bruker som eksempel, gi /cut/ denotasjonen (d2 slice), altså en annen handling. (sit 2) og (kont 1) vil her til sammen utgjøre en kontekstuell^R forventning som tilrettelegger for en tolkning av 'cut' som 'slice'. Den kontekstuelle^S avgrensningen (kont 2 private) er ment å vise hvordan den ferdigkjøpte plenen etter at den er på plass i hagen ikke lenger vil ta denotasjonen 'slice', men heller vil ta den regulært kodede denotasjonen en vanligvis assosierer med 'cut' og 'lawn'.

Figurene 2.4 til 2.8 viser hvordan man i praksis kan bruke Ecos modell til å analysere leksikalsk mening, både generelt og ad-hoc, på en måte relevanteorien ikke verken tilbyr eller virker å ha som mål og tilby. De viser også at en kodebasert tenkning ikke må være i

strid med de relevansteoritiske prinsipper, så lenge en tar høyde for de pragmatiske utvalg Eco bruker i sin teori.

2.7 Sannhetsbetingelser

I et relevansteoritisk perspektiv er en ytrings sannhetsbetingelse, eller et ords bidrag til en ytrings sannhetsbetingelse, et resultat av det pragmatiske arbeid en mottaker utøver for å utlede hva en sender hadde som intensjon å kommunisere. Carston kritiserer de lingvister som har behandlet lingvistisk betydning og sannhetsbetinget innhold som mer eller mindre ekvivalent, og hun sier at de har tatt dette etter Grice som hevdet at de aspekt av mening som kan sies å være pragmatisk utledet ikke er med å bidra til en ytrings sannhetsbetingelser. Carston hevder at prosessen med å utlede den sannhetsvurderbare formen av en ytring har en lingvistisk form som utgangspunkt, altså det som sies. Ut fra en ytrings lingvistiske form skal en utlede en logisk form som gjennom pragmatisk inferentielle prosesser vil lede til en representasjon som kan sannhetsvurderes. Videre må det enda mer pragmatisk arbeid til før en har funnet frem til *den* sannhetsvurderbare proposisjonelle form en kan forvente at sender hadde som intensjon å kommunisere. Igjen er altså skillet mellom en semantikk, som skal utlede en logisk form av et lingvistisk uttrykk, og en pragmatikk, som skal avgjøre hvilke eksplikaturer og implikaturer som kan utledes, avgjørende for relevansteorien. Det er de fullstendige proposisjonelle formene, implikaturene og eksplikaturene, som er grunnlaget for å avgjøre om en ytring er sann eller usann i en verden (Carston, s34-35).

I Ecos semiotikk er det ikke rom for en ekstensjonell komponent som sannhetsbetingelse. Ecos hovedargument er at det kort sagt at det er uvesentlig om noe er sant eller usant i forhold til en ekstern verden. I og med hans ide om mening som kulturell enhet er det kulturen som avgjør om noe er sant eller ikke, ved at de kodene som utgjør språket og organiseringen av det innholdskontinuumet vi er omgitt av etablerer en kulturell verden som verken er sann eller mulig, og at det i vår ensyklopediske kunnskap kan aktiviseres semantiske felt hvor nær sagt hva som helst kan være sant, uavhengig av hvor selvmotsigende meningen kan sies å være i utgangspunktet. Videre sier han at et uttrykk i seg selv ikke antyder noe objekt, det formidler

et kulturelt innhold. Men, dette betyr ikke at Eco fornekte at uttrykk kan brukes, og ofte brukes, til å referere til virkelige ting. Det viktige for Eco er at et uttrykk i seg selv ikke refererer, men at det kan brukes av noen til å referere (Eco 1979, s61).

2.8 Konklusjon

Eco og relevansteoretikerne er altså grunnleggende uenige om hvorvidt sannhetsbetingelser er en nødvendig betingelse for en forståelse av språk i bruk. Eco sier at en ytrings mening er gjort opp av de uttrykk ytringen består av, og det er hvordan disse er satt sammen i ytringen, sammen med situasjonen hvor ytringen finner sted, som avgjør ytringens mening.

Relevansteoretikerne ser på ytringen i seg selv som meningsbærende, og at de uttrykk som er brukt i ytringen kan være med å bidra til ytringens proposisjonelle forms sannhetsbetingelser. Men, mitt mål har vært å forklare hvordan vi utleder leksikalsk mening, og på dette punktet mener jeg de to teoriene uforenlige. De to teoriene har ikke lik forklaring på hvordan vi utleder den leksikalske meningen og hva den bidrar med i en kommunikasjonshandling, men jeg mener jeg har vist i 2.6 at Ecos semiotikk og relevansteorien kan møtes på en felles grunn der leksikalske uttrykk kan gi opphav til forskjellige tolkninger ut fra pragmatiske hensyn. Leksikalsk mening er en ikke-neglisjerbar del av den kilde- og målteksttolkningen som ligger til grunn for bevaring av 'mening' i oversettelse, og for at en skal kunne hevde å oppnå en tolkningsmessig likhet mellom en kildetekst og en måltekst er det viktig å ha et begrepsapparat og språklige 'verktøy' som kan være med å beskrive, isolere og analysere det som oppfattes som mangel på leksikalsk parallellitet i kildespråk og målspråk. Neste kapittel vil gå gjennom Gutts anvendelse av relevansteorien som oversettelsesteori med utgangspunkt i bevaring av kommunikative signal, og vil i tillegg vise hvordan Ecos semiotiske begrepsapparat kan brukes sammen med Gutts for å nyansere forklaringen av de språklige og stilistiske trekkene som utgjør de kommunikative signalene.

Kapittel 3 – Gutts teorianvendelse

3.0 Innledning

I sin utredning om oversettelse bruker Gutt begrepet 'kommunikative signal' for å forklare hvordan en kan oppnå den direkte oversettelsen, altså den oversettelsen som har til mål å bevare alle stilistiske og språklige trekk fra kildeteksten. I sin endelige definisjon av oversettelse som interspråklig tolkningsbasert språkbruk er det kun graden av delte eksplikaturer og implikaturer sammen med tolkning i forhold til kildekontekst eller målkontekst som avgjør om en målteksten er en indirekte eller direkte oversettelse. Gutt sier at de kommunikative signalene er strengt tatt ikke en del av relevanteorien, men at de allikevel kan være til nytte i det praktiske arbeidet med å oversette (Gutt 2000, s172). Gutt går gjennom en rekke språklige trekk som fungerer som kommunikative signal i tekst. Jeg vil gi en kort beskrivelse av disse trekkene slik de er forklart av Gutt, hva han mener disse signalene kan bidra med i tolkningen av tekst. Jeg vil også prøve å vise hvordan Eco med sitt begrepsapparat vil forklare de samme fenomenene Gutt beskriver.

3.1 Gutts kommunikative signal

Semantiske representasjoner skal være et potensielt opphav til kommunikative signal. Relevanteorien skiller mellom tre forskjellige nivå i de mentale begrep hjernen opererer med. De tre nivåene er representert av et logisk element, et ensyklopedisk element og et leksikalsk element. Det leksikalske elementet representerer det faktiske ordet eller frasen begrepet svarer til og slik det faktisk figurerer i språket. Det logiske elementet består av et sett deduktive regler som svarer til logiske former hvor det mentale begrepet er en konstituent. Det ensyklopediske element svarer til de denotasjoner og ekstensjoner begrepet gir opphav til. I relevanteori sies det at det er det logiske elementet i våre mentale begrep som gir opphav til dette begrepets semantiske mening, og at en semantisk mening kan uttrykkes ved hjelp av de

deduktive regler som automatisk er gyldige for det begrepet (Gutt 2000, s141). Semantisk mening er uavhengig av kontekst, og blir essensiell for konseptet. Relevanteorien hevder at forskjellen på et begreps logiske og ensyklopediske element vil tilsvare konseptets innhold og kontekst. Siden ideen bak bevaring av kommunikative signal er å oppnå den direkte oversettelsen, hvor målpublikum skal ha gjort seg kjent med kildetekstkontekst, vil altså konseptets ensyklopediske element falle utenfor, og det vil være konseptets logiske element som må analyseres via de deduktive regler det assosieres med. Men, dette er problematisk fordi, som Gutt selv sier, er ikke dette logiske elementet direkte tilgjengelig for analyse (Gutt 2000, s138). Han sier også at det ikke nødvendigvis er noen klare skillelinjer mellom et begreps logiske og ensyklopediske element, og i sin egen gjennomgang av semantiske representasjoner bruker han et eksempel hvor han, etter min mening, ikke makter å gi noen tilfredsstillende forklaring av fenomenet (Gutt 2000, s140-143). Eksempelet hans beskriver hvordan en oversetter sliter med å oversette et japansk uttrykk, 'furuike', til engelsk. Oversetteren har selv beskrevet at han føler at det engelske uttrykket 'old pond' mister noe av betydningen han finner i det japanske uttrykket, fordi 'furuike' gir leseren vage fornemmelser av landskapet som beskrives og poetens tilstedeværelse. Gutt foreslår at oversetteren burde sammenligne de to uttrykkene med utgangspunkt i deres semantiske egenskaper, men sier samtidig at dette er en vanskelig prosess hvor en gjennom inferens skal gå fra deres fullstendige proposisjonelle tolkning til de semantiske representasjoner som ga opphav til den proposisjonelle tolkningen (Gutt 2000, s140-141). For meg virker det som om Gutt foreslår å reversere den pragmatisk inferensielle prosessen relevanteorien sier vi bruker i kommunikasjon. Videre medgir han også at det ikke er tilgjengelig noen dekkende teori om semantiske representasjoner. I stedet antyder han at oversetter må bruke sin intuisjon angående tredelingen av det mentale begrepet, og så må spørre seg selv hvilke del av meningen som tilhører den leksikalske, logiske eller ensyklopediske delen av dette begrepet (Gutt 2000, s142-143). Men, han har tidligere sagt at det ikke nødvendigvis er noen klare skillelinjer mellom et logisk og et ensyklopedisk element, noe som vil gjøre det problematisk å skille disse fra hverandre. Å bevare et kommunikativt signal basert på en semantisk egenskap som ikke er tilgjengelig via introspeksjon virker ikke å være en oppgave som kan utføres løpende i den faktiske oversettelsen. Et videre problem er at ords mening endrer seg i forhold til situasjon gjennom en prosess Wilson og Carston kaller leksikalsk tilpasning (Wilson og Carston 2007, s31-32). De argumenterer for at leksikalske enheter gjennom denne tilpasningen kan ta mening som går fra bokstavelig til metaforisk, og at dette ligger innenfor

det totale meningspotensialet til den leksikalske enheten. Det totale meningspotensialet, altså begrepets ensyklopediske element, er grunnlaget for innsnevringen til den spesifikke meningen en situasjon gir opphav til. Den leksikalske enhets spesifikke mening, som Wilson og Carston kaller ad-hoc-begrep (Wilson og Carston 2007, s2), mener jeg vil være et bedre utgangspunkt for bevaring av et kommunikativt signal. Da får man en størrelse det er mulig å analysere ved hjelp av introspeksjon, i stedet for å skulle hankses med en størrelse som det logiske element, som er både abstrakt i form og hvor det er uklart hvordan den faktisk skiller seg fra de andre konstituentene i det mentale begrepet. Videre er mye av det vi har registrert som ensyklopedisk kunnskap om et begrep en følge av de logiske egenskaper begrepet innehar, selv om den ensyklopediske kunnskapen nok også kan omfatte ting som har opphav i kreative mekanismer som kan være av mer metaforisk verdi. Fordi Gutt ikke tar for seg ad-hoc-begrep specifikt i sin gjennomgang av kommunikative signal, og fordi Wilson og Carston ikke tar for seg ad-hoc-begrep i forhold til oversettelse, vil jeg nå bruke et eksempel fra *Such is Life* på hvordan disse kan opptre i oversettelse:

Early next morning, Dan O'Connell joined me, and we crawled along for another five or six miles, on a still fainter track, marked only by a few trips of the contractor's wagonette.

(Furphy 1999, s54)

I dette utdraget vil det kunne være aktuelt å gjøre en analyse av 'crawled'. Hvilken spesifikk mening vil 'crawl' ta i dette sitatet, ut fra den leksikalske enhets totale meningspotensiale, dets ensyklopediske element i vårt mentale begrep? En annen måte å beskrive det på vil kunne være å spørre om hvilke (semantiske) egenskaper vil det være relevant å bevare i en oversettelse, ut fra den spesifikke meningen 'crawl' tar i dette eksempelet. 'Crawl' som verb har en rekke betydninger, hvor av situasjonen det opptre i og situasjonens historiske plassering vil kunne begrense den potensielle betydningen. En må altså ta både tekstlige og utenomtekstlige hensyn hvis en skal komme frem til uttrykkets relevante tolkning. Jeg stiller ikke til kommunikasjonsbehandlingen med noen kontekstuell^R forventning om at det plutselig er et spedbarn som krabber langs en sti, ei heller at karakterene plutselig svømmer 'crawl' i en elv eller lignende, og dermed vil ikke disse tolkningene komme i veien for hvordan jeg tolker verbet i historien. Det historien, og de situasjonene den beskriver, gir opphav til er heller at kan være slitsomt å reise rundt i ødemarken, og at dette kan gå sakte og kreve stor innsats av

mennesker og dyr. Derfor vil mine kontekstuelle^R forventninger i kommunikasjonshandlingen sammen med kontekst bygge opp om at 'crawl' umiddelbart tolkes som treg og arbeidsom fremdrift, uten at det nødvendigvis innebærer at man bokstavelig krabber på alle fire, siden en hest så vidt meg bekjent ikke har noen gangart som kalles kravling. På norsk vil det kunne være naturlig å bruke «kravle» som et verb som vil bevare den egenskapen som jeg har tolket forfatteren hadde til intensjon å kommunisere, nemlig å slite seg sakte fremover. Da har jeg bevart det jeg oppfatter som det relevante i meningspotensialet til 'crawl', samtidig som både originalen og oversettelsen bruker en, i alle fall tildels, ikke-bokstavelig ad-hoc-tolkning av ordet. Denne ad-hoc-tolkningen av 'kravle' må likevel sies å være en nokså dagligdags bruk av uttrykket, noe som støttes av at den finnes som en mulig tolkning i Bokmålsordboka. Dette sammen med de kontekstuelle^R forutsetningene som gjør at leser ikke bør forvente en bokstavelig kravling vil derfor ikke kreve noen særskilt prosesseringsinnsats for relevant tolkning av uttrykket.

Hos Eco vil ad-hoc-begrepet tilsvare en spesifikk lesning av sememet (innholdsenheten) assosiert med det leksikalske uttrykket som analyseres. Den spesifikke lesningen av sememet avgrenses av de pragmatiske hensyn i Ecos modell, og disse utvalgene er basert på hvilke pragmatiske avgrensninger som er funnet å være fremtredende for tolkningen av sememet. For Eco vil bevaring av spesifikk ad-hoc-mening, eller mening basert på kontekstuell avgrenset sememanalyse, bety at man bevarer innholdets substans, at uttrykkets innholdsbidrag til teksten bevares. Begrensning av kontekstuell^R forventning i tolkning av 'kravle' vil med Ecos begrep forklares med at uttrykket opptrer i en historisk transportkontekst^S, men også at det ikke er noen situasjonell, eller kollokasjonell, pragmatisk avgrensning i forhold til et objekt eller en hendelse som skulle antyde en bokstavelig tolkning av uttrykket. Det som finnes i teksten er heller en situasjonell avgrensning i at de rir til hest og at 'hest' dermed er en pragmatisk avgrensning som styrer tolkningen mot en ad-hoc-mening av 'kravle' som en overført, om enn nokså dagligdags, betydning som beskriver fremdriften i landskapet som slitsom og krevende.

I følge Gutt kommer **kommunikative signal med opphav i syntaktiske egenskaper** fra de syntaktiske strukturene i ST (Gutt 2000, s144). Dette vil være setningsstrukturer som ikke er i

samsvar med normal bruk, eller er mindre frekvent, og posisjonering av konstituenten i setninger som gir opphav til et krav om økt prosesseringsinnsats. Den økte prosesseringsinnsatsen skal da gi ekstra kontekstuell^R effekt, ved for eksempel å sette fokus på en konstituent i teksten. Der hvor oversetter finner at forfatters kommunikative hensikt har vært å bruke slike syntaktiske virkemidler for å rette fokus mot spesielle deler av teksten, eller for å oppnå en effekt, gjennom krav om økt relevant prosesseringsinnsats, er det berettiget å finne syntaktiske virkemidler i målspråket som kan gi opphav til tilsvarende effekt. Et av Gutt's eksempel er den syntaktiske karakteristikken i en russisk oversettelse av det første avsnittet i Dickens' *A tale of two cities*. I kildeteksten åpner boken som følgende:

It was the best of times, it was the worst of times, it was the age of wisdom, it was the age of foolishness, it was the epoch of belief, it was the epoch of incredulity, it was the season of light, it was the season of darkness, it was the spring of hope, it was the winter of despair...

(Gutt 2000, s144)

I dette utdraget benytter Dickens seg av motsigende utsagn om tiden boken beskriver, det sene attende århundre, på en effektfull måte. Utsagnene er satt i par med så godt som antonym mening og effekten av disse antonyme utsagnene blir forsterket av utsagnenes syntaktiske egenskaper, slik at utdraget oppfattes som sterkt markert i konstruksjon. Hvert par er syntaktisk symmetriske og denne symmetrien er i følge Chukovskii med å bygge opp under den ironiske tonen i tekstutdraget (Gutt 2000, s145). Dette tekstutdraget vil nødvendigvis kreve en økt prosesseringsinnsats for at en mottaker skal oppnå relevans på grunn av sitt markerte syntaktiske uttrykk, der Dickens prøver å kommunisere noe mer enn sine egne tanker og bruker det Sperber og Wilson kaller «gjentakende interpretativ språkbruk» for å presentere hvordan forskjellige grupper av personer, eller forskjellige samfunnslag, kunne oppfatte den tiden de levde i (Sperber og Wilson 1995, s238-239). Det er altså ikke Dickens som er selvmotsigende i dette utdraget, men heller tiden boka omhandler som rommet motsigende holdninger til tingenes tilstand ut fra forskjellige observatørers ståsted. Jeg vil nå vise tre forskjellige norske versjoner av utdraget fra Dickens. Den første er mitt forslag til oversettelse, den andre er Torleif Goderstads norske oversettelse fra 1949 og den tredje er min norske versjon av Gutt's eget eksempel, hvor han tar for seg en russisk oversettelse som er oversatt tilbake til engelsk:

Det var den beste av alle tider, det var den verste av alle tider, det var visdommens tidsalder, det var dumhetens tidsalder, det var troens gullalder, det var vantroens gullalder, det var lysets epoke, det var mørkets epoke, det var håpets vår, det var fortvilelsens vinter...

(Eget forslag)

Det var den beste av alle tider, det var den verste, det var visdommens tidsalder, det var dumhetens, det var troens gullalder, det var vantroens, det var lysets epoke, mørkets epoke, det var håpets vår, fortvilelsens vinter...

(Dickens 1949, s7) (oversatt av Torleif Goderstad)

Det var den beste og verste av alle tider, det var visdommens og dumhetens tidsalder, det var troens og vantroens gullalder, det var lysets og mørkets epoke, håpets vår og fortvilelsens vinter...

(Gutt 2000, s145) (egen oversettelse fra Gutts engelske versjon av russisk oversettelse)

De tre utdragene skiller seg fra hverandre ved at de fjerner seg fra den formen Dickens selv brukte i sin bok. I mitt eget forslag har jeg prøvd å være tro mot Dickens' form, Goderstads versjon er mindre tro mot denne formen siden han har brukt ellipse i setningsparene og dermed utelater gjentakelsen av 'tider', 'gullalder', 'tidsalder' og 'epoke'. I tillegg er det i de to siste parsetningene subjekt og verb som fjernes ved ellipse i andre setning i parene. Dette gjør at Goderstads versjon ikke er like symmetrisk i det syntaktiske uttrykket som Dickens'. Den russiske versjonen er den som skiller seg mest fra Dickens'. Her står ikke lenger de motsigende utsagnene som separate setninger, men er trukket sammen til selvmotsigende utsagn og dermed har man innført en annen symmetri enn den som var å finne i originalen. De tre norske versjonene viser hvordan endring i syntaktisk struktur vil gjøre utdragene mindre markert jo mer man fjerner seg fra de syntaktiske valg Dickens tok. Når teksten ikke oppfattes som markert, eller oppfattes som mindre markert, vil tolkningen heller ikke oppfordre til den ekstra prosesseringsinnsatsen som originalen oppfordrer til med sin uvanlige struktur og selvmotsigende uttrykk. Som kommunikativt signal blir derfor den syntaktiske strukturen mindre markert i Goderstads utdrag og i Gutts eksempel fra den russiske oversettelsen er virkningen ikke lenger den ironiske tolkningen som Dickens' tekst ga opphav til, men heller en selvmotsigende tolkning. Dette eksempelet viser betydningen av det Eco vil kalle å bevare

uttrykkets substans i overføring fra et språklig system l et annet, siden selve organiseringen av uttrykkene i utdragene er med å gi opphav til et tolkningspotensiale som er større enn det innholdet uttrykkselementene assosieres med individuelt.

De fonetiske egenskapene Gutt omtaler beskriver hvordan ord blir uttalt eller stavet, og kan være opphav til kommunikative signal. Problemstillingen i forhold til oversettelse blir om en skal velge å oversette ordet eller bruke ordet slik det figurerer i originalteksten. For egennavn sier Gutt at dette ikke er noe problem i forhold til relevansteorien, fordi et egennavn vil gi opphav til relevans i og med at egennavnet, slik det opptrer i originalteksten, vil beskrive faktiske egenskaper i originalen, gjennom identifisering av sted eller personer på grunnlag av fonologiske, eller grafologiske, egenskaper i motsetning til semantiske egenskaper.

Tilsvarende vil det ikke være relevant å låne egennavnet fra originalteksten der hvor egennavnets semantiske mening kan ses å være mer relevant enn dets fonologiske form (Gutt 2000, s150). Eksempelet til Gutt er en tysk oversettelse av det engelske stykket *School for scandal*, hvor karakteren Careless har fått navnet Ohnsorg. Dermed har altså oversetter tolket kildeteksten dit hen at navnet på karakteren har en betydning i tillegg til å navngi karakteren, at denne betydningen er relevant for å beskrive karakteren og at denne betydningen derfor bør bevares i oversettelsen fordi navnet utgjør et kommunikativt signal. Eco vil beskrive dette annerledes. I hans semiotikk har et egennavns uttrykk, enten det identifiserer sted eller person, et kulturelt innhold, men man må ikke nødvendigvis kjenne innholdet spesifikt fordi det semantiske feltet 'egennavn' vil ha mange tilfeller av homonymi (Eco 1979, s87). En bevaring av et egennavns uttrykk i oversettelse vil også innebære at en bevarer uttrykkets form og substans fra kildespråket, noe som potensielt kan kreve mer avanserte forkunnskaper av målpublikum fordi det nødvendigvis må forventes at det skal ha kunnskap om hvordan kildekultur organiserer det kulturelle innholdet i det semantiske feltet 'egennavn' og hvordan uttrykkets form i kulturen er segmentert. Men, hvis egennavnet har et uttrykk som kan tolkes å ha semiotiske denotasjoner fra andre innholdssystem enn de som omfatter egennavn vil det ha et mer komplekst nettverk av kodede relasjoner mellom uttrykks og innholdsplanet enn 'vanlige' egennavn. Eksempelet med 'Careless' har hentet semiotisk denotasjon i et semantisk felt som ikke vanligvis har noe med egennavn å gjøre, som kan kalles 'menneskelig oppførsel'. På norsk ville man kunne finne et tilsvarende semantisk felt som det 'Careless' var hentet fra, og karakteren kunne kanskje fått navnet 'Uvøren'. Tilsvarende vil det ikke være

behov for å låne onomatopoetikon fra kildespråk, hvis disse har ervervet konseptuell verdi gjennom gjentatt bruk (Gutt 2000, s150). Eller sagt med Ecos ord, de har blitt etablerte sosialt kodete konvensjoner for hvordan man gjengir naturlige lyder. Eksempler på dette kan være dyrs 'språk', høner 'klukker' ikke likt på tvers av språk, eller lyder som er vanlige i naturen, selv om ingen er der for å høre det vil lyden av et tre som faller i skogen bli gjengitt ulikt i ulike kulturer.

Gutt sier at diskursmarkører gir opphav til informasjon innad en tekst uten å ha et semantisk uttrykk, og at de er med å angi **semantisk begrensning på relevans**, ved å bestemme prosedyrer for tolkning innad i teksten. Disse diskursmarkørene brukes for å knytte teksten sammen, og gir dermed opphav til hvordan vi tolker tekst i forhold til kontekst (Gutt 2000, s151-155). Faren i oversettelse vil være at en ved bruk av konjunksjoner som ikke beskriver de samme «koblingene» kan forstyrre koherensen innad i teksten, noe som kan gi opphav til tolkninger i TT som det ikke finnes belegg for i ST. Gutts eksempel på hvordan en konjunksjon kan gi opphav til feil i den interne argumentasjonen i den oversatte teksten kommer fra en engelsk oversettelse av en tysk anekdote om moral, 'Kindesdank und Undank,' og omhandler bruken av konjunksjonen 'so' i engelsk og tysk. I den tyske teksten er konklusjonen på argumentet:

- 4 So wird es auf die natürlichsten und sichersten Wege wahr, was gesagt wird und geschrieben ist, dass der Eltern Segen und Fluch auf den Kindern ruhe and sie nicht verfehle.

(Gutt 2000, s152)

Den engelske oversettelsen av utdraget er:

- 4 So, what is said and written comes true in the most natural and surest way; that the blessing and curse of the parents descend upon their children and do not pass them by.

(Gutt 2000, s152)

For å vise hvorfor det ikke er samsvar mellom den tyske og engelske bruken av 'so', skriver Gutt om både det tyske og engelske sitatet til å inneholde en frase som beskriver funksjonen til konjunksjonen, i stedet for selve konjunksjonen. Omskrivingen (på engelsk) av det tyske utdraget er som følger:

In this way, [i.e. by observing and following the example of their parents] what is said and written comes true... that the blessing and curse of the parents descend on their children and do not pass them by.

(Gutt 2000, s152)

Det viser seg at den tyske bruken av 'so' ikke er lik som den engelske bruken, som Gutt mener vil få følgende betydning i omskrevet form:

As a consequence [of the fact that children learn from their parents and follow their example], what is said and written comes true... that the blessing and curse of the parents descend on their children and do not pass them by.

(Gutt 2000, s153)

Grunnen til at de to omskrivingene blir forskjellige er hvilken funksjon 'so' vil ta. I den tyske teksten har 'so' en anaforisk funksjon, slik at det som følger etter konjunksjonen fastslår det som allerede er sagt i teksten. 'So' blir dermed en introduksjon til en slags oppsummering av teksten. Dette er ikke det samme som skjer i den engelske oversettelsen. Her tar 'so' en funksjon som slår fast at det den ene påstanden kommer som en følge av en annen antakelse, slik at mottaker må konstruere et argument hvor flere premisser skal lede til en konklusjon (Gutt 2000, s153). I en forenklet form vil dermed den engelske oversettelsen egentlig uttrykke at «barn følger sine foreldres eksempel, følgelig arver de sine foreldres velsignelse og forbannelse.» Eco vil her hevde at grunnen til at 'so' oppfører seg annerledes i de to eksemplene er at de ikke semiotisk denoterer det samme innholdet. 'So' på tysk vil ha en semiotisk denotasjon som anaforisk refererer til en konklusjon basert på foregående kotekst, altså en 'if x then y'-denotasjon. 'So' på engelsk vil også ha en semiotisk denotasjon som

refererer anaforisk til foregående kontekst, men vil i tillegg antyde et argument som krever flere premisser for å nå en konklusjon, altså en 'if $x_1+x_2+ \dots + x_n$ then y'-denotasjon, og en slik argumentasjon finnes ikke denotasjonen til det tyske 'so'.

Faste uttrykk er ikke-bokstavelig bruk av språk, metaforisk språkbruk, som har fått en fast betydning gjennom gjentatt bruk. En styrke med metaforer er at de kan gi opphav til vide kontekstuelle effekter, fordi de gjennom sin ikke-bokstavelighet kan åpne for tolkninger ut fra kontekst, altså kontekstuelle implikasjoner. Men, hvis en metafor blir fanget opp i språket og tatt i normal bruk, vil uttrykket miste sin metaforiske verdi og heller få en bokstavelig mening. Gutt forklarer dette med forskjellen mellom å hente informasjon gjennom inferens og fra minnet. Informasjon fra inferens, altså gjennom en kombinasjon av et uttrykks proposisjonelle verdi og kontekstuelle implikasjoner, er med å bidra til kontekstuell effekt, mens informasjon fra minnet er de kontekstuelle forventninger leser bidrar med i kommunikasjons hendelsen. Når et metaforisk uttrykk har gått fra å være et opphav til et mangfold av vage implikaturer til å være et fast uttrykk med en bestemt mening i språket, vil det heller ikke være noe behov for å bevare uttrykkets «metaforiske» verdi, fordi det ikke lenger er opphav til noen kontekstuelle effekter. Det har da blitt en «død metafor» og kan oversettes med en tilsvarende «død metafor» i målspråket, så lenge de uttrykker samme kommunikative signal (Gutt 2000, s157-158). Eco kaller denne prosessen hvor metaforiske uttrykk mister sin metaforiske verdi 'catachresis,' som egentlig betyr noe sånt som feil bruk av ord. Han beskriver denne samme prosessen som Gutt, men sier at gjentatt bruk vil gjøre at uttrykkets assosierte semem mister sitt egentlige meningspotensiale og kan erstattes med det sememet det i utgangspunktet hadde en metaforisk relasjon til . Bevaring av 'døde metaforer' i oversettelse vil altså kunne kalles bevaring av sosiale konvensjoner, det viktigste vil ikke være å bevare metaforen, men den konvensjonen metaforen er et uttrykk for. Det samme vil gjelde for standarduttrykk som 'hei' og 'vennlig hilsen'. Dette er ord og uttrykk som brukes fordi de er etablerte sosiale konvensjoner, og kan derfor oversettes med tilsvarende uttrykk i andre språk. 'Hei' betyr ikke noe i seg selv, i et sannhetsbetingelsesperspektiv, siden det ikke har noen proposisjonell form, men fungerer heller som en veileder for tolkning av kommunikasjons situasjonen. 'Vennlig hilsen' kan tolkes i et sannhetsbetingelsesperspektiv, fordi 'vennlig' og 'hilsen' kan tolkes som meningsbærende enheter, men det vil normalt tolkes som et fast uttrykk i sin forventede funksjon som avslutning på et brev av noenlunde formell

karakter. Dermed kan det oversettes til engelsk som 'yours sincerely' siden de begge utfyller den samme funksjonen, selv om den faktiske meningen i de to uttrykkene kan tolkes forskjellig. I et semiotisk perspektiv vil faste uttrykk som 'hei' og 'vennlig hilsen' ha meningsinnhold, de vil signalisere kulturelle konvensjoner for henholdsvis innledning av mellommenneskelig kommunikasjon og høflig avslutning på kommunikasjon i skriftlig form. Standardoppslag av typen 'wet paint' er også en måte å kommunisere på som følger en forventet sosial norm. På norsk vil advarselen sannsynligvis være 'nymalt.' Her er det en forskjell i fokus i de to advarslene, 'wet paint' fokuserer på resultatet av en prosess, mens 'nymalt' fokuserer på prosessen. Men, siden målet med begge oppslagene vil være at folk unngår å få maling på seg, og siden begge følger etablerte konvensjoner i sin kultur, altså en forventning om at oppslag av denne typen skal være kortfattede og benytte seg av standardiserte fraser, vil det vanligvis være uproblematisk å oversette det ene med det andre.

En forfatter kan ta i bruk språklige effekter som gir opphav til videre tolkninger enn det en kan finne i tekstens semantiske og syntaktiske uttrykk. **Kommunikative signal med opphav i lydbaserte poetiske egenskaper** representerer derfor en spesiell utfordring i oversettelse fordi de poetiske effektene av versestrukturer, rytme, rim og lyden av ord i seg selv kan gi opphav til implikaturer og dermed kontekstuelle effekter som ikke gis av det formelle semantiske og syntaktiske uttrykket alene, men som kommer som et resultat av at mottaker gis en frihet til å gå utenfor tekstens formelle uttrykk for å søke etter vage implikaturer som alene, eller i samspill med flere vage implikaturer, kan gi inntrykk av hva som kommuniseres. Med versestruktur, rytme og rim kan forfatter, eller taler, også ta i bruk strukturer som opererer uavhengig av tekstens syntaktiske struktur, selv om de kan være formelle i seg selv, som i Shakespeares sonetter. Da vil en tolkning av teksten være avhengig av hvilke tekstlige trekk som finnes å være relevante, om for eksempel punktsetting eller linjeslutt i en sonett vil være det trekket som skal avgjøre hvor man avslutter en setning, eller om det skal være en kombinasjon av de to, eller flere faktorer, som til sammen utgjør en slags superstruktur hvor alternative tolkninger jobber sammen for å danne poetiske effekter som ordene i seg selv ikke gir opphav til. Semiotikken vil forklare at disse effektene har sitt opphav i uttrykksplanet i språket, og der hvor slike effekter tolkes til å være viktigere enn de innholdselement uttrykkene assosieres med kan det å beholde uttrykkets substans, altså det bidraget uttrykket gir til tekstens stilistiske form, være viktigere enn å beholde innholdets substans i oversettelse.

I oversettelse av poesi, eller en tekst med en poetisk effekt, kan det for eksempel finnes å være viktigere og beholde en alliterasjon eller et enderim, uttrykkselement, i teksten enn å beholde de relasjoner diktet, eller teksten, oppretter til kulturelle meningsenheter, innholdselement. Nye eller uventede relasjoner på uttrykksplanet kan opprette koblinger til innholdsplanet som kan være forbigående, tentative og subjektive, siden det vil være opp til mottaker å avgjøre hva som tolkes som fremtredende i en gitt tekst. Denne typen estetiske effekter i språket utnytter samspillet mellom mottaker, kode og tekst. Det en mottaker forventes å ha av kunnskap til systematiske relasjoner mellom element på samme plan og betegnende relasjoner mellom element fra uttrykks- og innholdsplan, sammen med et kodesett som i seg selv er en dynamisk størrelse, kan utnyttes av avsender slik at mottaker må prøve ut kreative hypoteser for å tolke seg frem til avsenders kommunikative hensikt.

De **konnotasjoner** vi assosierer med et ord gir det dets **stilistiske verdi** og ord vi oppfatter som synonyme kan gi opphav til forskjellig tolkning. Innenfor sosiolingvistikk beskrives dette fenomenet som de språklige register vi bruker, og er forventet å bruke, i forskjellige sosiale situasjoner (Gutt 2000, s160-161). Relevante teorien forklarer dette med at selv om to ord med tilsynelatende synonym mening kan gi det samme bidraget til en ytrings sannhetsforhold, vil de to synonymene være representert med hvert sitt mentale begrep (Gutt 2000, s162). De vil altså ha ensyklopediske element som skiller de fra hverandre, på grunn av de forskjellige konnotasjonelle assosiasjonene de er opphav til. Gutt nevner 'copper' og 'policeman' som eksempel på synonym med forskjellig stilistisk verdi. De kan brukes for å omtale samme person, på norsk kunne man bruke 'snut' og 'politibetjent' som tilsvarende eksempel, men bruken av det ene eller andre vil si noe om personen som bruker uttrykket og, eller, situasjonen hvor det blir brukt. Hvis en person omtaler en annen som 'copper' eller 'snut,' er det rimelig å forvente at det skjer i en uformell setting, siden en normalt ikke vil forvente at det blir brukt i en formell situasjon, som i en rettsal. Men, om uttrykket 'copper', eller 'snut', opptrer i en annen setting enn forventet, hvis det for eksempel brukes i en rettssal om en politibetjent, vil dette være et signal som kan gå mot mottakers kontekstuelle^R forventninger om hva slags grad av formalitet det kan være rimelig å forvente i det språklige register som vanligvis brukes i rettssaker. Et slikt brudd med mottakers kontekstuelle^R forventning, altså de antakelser mottaker stiller med i kommunikasjonshandlingen, vil føre til en ekstra prosesseringsinnsats for å finne uttrykkets relevans, fordi mottaker må søke utenfor en normal

tolkning for å oppnå den kontekstuelle^R effekten avsender hadde til hensikt å produsere i mottaker i henhold til relevansprinsippet. Hos Eco vil 'copper' og 'policeman' være uttrykkselement for to forskjellige kulturelle enheter, og siden hans semantikk ikke har noe ekstensjonelt element er det uvesentlig hvorvidt de kan brukes for å omtale samme objekt eller ikke. Sememene «copper» og «policeman» vil i hver sine komposisjonelle analyse hente semiotisk denotasjon i forskjellige semantiske felt, men vil også kunne innta roller i samme semantiske felt, basert på pragmatiske utvalg i forhold til de kontekster hvor de opptrer.

Kapittel 4 – Egen teorianvendelse

4.0 Tilnærminger til oversettelse

I modellen jeg foreslår i denne oppgaven beskriver jeg oversettelse som prosess og produkt, hvor forståelse og tolkning av kildetekst er en prosess som skal gi opphav til en mening som skal bevares i en oversettelse, produktet. I Hans J. Vermeers funksjonsorienterte skoposteori er fokuset på hva som er formålet med oversettelsen (Vermeer 1989, s227). Skoposteorien vektlegger hvordan oversetter er avhengig av et klart definert oppdrag for å kunne utføre en best mulig oversettelse i forhold til en oppdragsgivers behov. Teorien sier ikke noe spesifikt hva som utgjør en adekvat oversettelse i en spesifikk situasjon, fordi dette vil styres av oversettelsens skopos, altså oversettelsens mål eller forventede funksjon. For at oversetter skal ha mulighet til å utføre den best mulige oversettelsen blir oppdragsgivers rolle i oversettelsesprosessen vektlagt, og oppdragsgiver og oversetter må bli enige om hva som er mulig å utføre innenfor de rammer som er tilgjengelige. Rammene for oversettelsen inkluderer spesifisering av oppdraget gjennom å spesifisere de relevante faktorer for oversettelsen, som i Nords skjematiske oppstilling, og enighet mellom oppdragsgiver og oversetter om hvordan det spesifiserte oppdraget skal gjennomføres og om det i hele tatt kan gjennomføres (Vermeer 1989, s235). Oversetterens rolle som ekspert i prosessen gjør at hun eller han må vurdere hvorvidt oppdraget kan utføres slik oppdragsgiver ønsker, fordi det er oversetter som har kunnskap om målkulturs muligheter og begrensninger til å gjengi det som er definert som målet med oversettelsen. Vermeers funksjonsorientering er altså mest fokusert på de forutsetninger som må være til stede for at oversetter skal vite hva som er det ønskede målet med oversettelse.

I *Discourse and the Translator* har Hatim og Mason en prosessfokusert tilnærming til oversettelse, hvor tekstlige og diskursive trekk skal gi oppgav til forutsetningene for vellykket oversettelse (Hatim og Mason 1990). Deres tilnærming er mer et sett med faktorer oversetter må ta hensyn til i kilde- og måltekst, enn en oversettelsesteori. Ut fra tekstlig analyse definerer de tre forskjellige meningsnivåer i tekst som oversetter skal ta hensyn til i

oversettelsen. De tre nivåene er definert som det kommunikative, det pragmatiske og det semiotiske nivå (Hatim & Mason 1990, s236). Det kommunikative nivået er ment å bevare effekten i den kommunikative handlingen ut fra sociolinguistiske hensyn som dialektbruk, register og språkmodus. Det pragmatiske nivået skal bevare mening ut fra kommunikativ hensikt basert utledet mening, implikaturer og samarbeidsprinsippet, med utgangspunkt i Grices teori (Hatim & Mason 1990, s237). Det semiotiske nivået til Hatim og Mason er ikke tilsvarende den semiotiske kodemodellen jeg bruker i denne oppgaven. Deres semiotiske nivå skal bevare tegn på tekstnivå, og fokuserer på hvordan tekster fungerer som tegnbærende enheter som signaliserer sjanger, intertekstualitet og diskursive trekk. Hatim og Masons semiotiske nivå er altså et høyereliggende nivå i semiotisk tenkning enn det jeg bruker, hvor fokus er på hvordan koden fungerer. Deres semiotikk vil derfor være nærmere Ecos teori for tegnproduksjon enn kodeteorien jeg bruker i min tolkningsmodell.

4.1 Presentasjon av egne oversettelser

I min egen teorianvendelse bruker jeg eksempel fra *Such is Life* til min kildeteksttolkning og vurdering av de alternativer jeg har til rådighet i norsk for å gjengi i oversettelse den mening kildeteksttolkningen ga opphav til. Jeg har to utdrag fra boka, det første utdraget er de tre første sidene av romanen. Her blir vi introdusert til hovedpersonen og fortellerstemmen i boka, Tom Collins. Det er hans dagboknotater som er grunnlaget for historiene i romanen. Vi møter også noen av de karakterene som går igjen på flere steder i boka, og får en kort introduksjon til disse. Boka har en episodisk form, hvor tilsynelatende tilfeldige historier blir fortalt ut fra hvilke folk Tom Collins har møtt i Riverina. Gjennom boka møter vi også karakterer som ikke blir presentert nærmere enn at de kan være nevnt gjennom andre karakterers historier, noen som kan gjøre det utfordrende å holde en rød tråd i historiene. I det andre utdraget møter Tom Collins iren Rory igjen for andre gang siden de drev jordbruk sammen i Victoria. Det andre utdraget har jeg brukt fordi det gir flere hint om den ironien som er fremtredende i boka. Collins sier bastant i mitt første utdrag at han ikke innehar romantikerens hang til svulstig og overpyntet språk, men bruker nettopp et slikt språk når han beundrer den australske naturen og kontinentets skjebne i verdenshistorien. Collins har også møtt Rory etter at de skilte lag i Victoria og dette er stikk strid med den skarpe

observasjonsevnen han påberoper seg i første utdrag og viser at Collins' faktiske egenskaper ikke er på linje med hans selvbilde. Jeg har gitt Rory en finnmarksdialekt i utdraget, fordi et markant trekk i boka er Furphys gjengivelse av dialekter. Det er gjengitt en mengde forskjellige varianter av engelsk og et prosjekt i en fullstendig oversettelse av boka ville blitt å gjengi denne språklige variasjonen i norsk. Rorys finnmarksdialekt er derfor et valg som en introduksjon til oversettelsen måtte forsvart som en del av overordnet strategi hvor de forskjellige engelske dialektene blir gjengitt i oversettelsen som norske dialekter, hvor valg av dialekt kan baseres på stereotypiske trekk assosiert med dialektene og den stigmatisering dialektene kan ha gitt opphav til. Utdraget er også et spesifikt eksempel på hvordan Furphy etablerte det australske bushlandskapet som en identifiserende faktor i det australske selvbildet og derfor interessant i forhold til den rollen romanen har blitt tillagt etter sin utgivelse.

4.2 Egen teorianvendelse

Jeg vil nå anvende det begreps- og analyseapparat som er etablert ut fra Gutt's relevantsteoretiske oversettelsesteori og Eco semiotiske tolknings- og meningsteori på eksempler fra utdrag av *Such is Life* og vurdering av oversettelsesløsninger. Jeg har valgt å fokusere på de kommunikative signalene hvor Ecos modell kan bidra til å belyse meningspotensialet på en måte relevantsteorien ikke tar høyde for. Derfor bruker jeg ikke eksempler hvor de kommunikative signalene har opphav i faste uttrykk eller opphav i semantisk begrensning på relevans. Grunnen til dette er at de to teoriene her bruker forskjellige begrepsapparat for å beskrive akkurat de samme språklige trekkene, og at det å bruke både relevantsteoretisk og semiotisk forklaring ikke vil føre til noen mer nyansert analyse av de kommunikative signalene. I tillegg vil kommunikative signal med opphav i syntaktiske egenskaper ikke analyseres fordi jeg mener det er en svakhet i Ecos modell at det ikke er tatt nok hensyn til tolkningsavgrensning med opphav i syntaks. Min analyse vil følge et mønster som jeg intuitivt oppfatter som nært hvordan den faktiske oversettelsesprosessen foregår. De leksikalske enheter som er opphav til kommunikative signal vil da først analyseres i forhold til den mening de tar i kildetekst. Deretter vil de alternativ som kan være plausible valg i oversettelsen analyseres. De alternativer som etter analyse ikke viser seg å

bevare den mening det kommunikative signalet var opphav til i kildeteksten vil måtte forkastes og nye alternativer vurderes og analyseres.

Jeg har allerede omtalt det **kommunikative signalet ad-hoc-betydningen** til 'crawl' gir opphav til, men jeg ønsker å gå videre i denne analysen for å vise hvordan uttrykket kan være en mulig kilde til feiltolkning og for å vise hvordan en semiotisk analyse kan bidra til å fremheve denne potensielle feiltolkningen. Uttrykksenheten /crawl/ har ikke endret seg siden den opptrådte i *Such is Life* for over hundre år siden, et eksempel på at de s-kodene som organiserer den leksikografiske segmenteringen i språk kan være stabile over lang tid. Sememet «crawl», derimot, har tatt nye betydninger i løpet av den samme tiden og dette kan være en kilde til feiltolkning. Den spesifikke tolkningen av 'crawl' slik det opptrer i eksempelet det er hentet fra, kan uttrykkes slik i Ecos modell:

/crawl/ verb «crawl» d process -kont historic – kont figurative – d movement - k slow – k tiresome

(Modell 4.1)

Det som kan være en mulig kilde til feiltolkning er at 'crawl,' som nevnt, har tatt til seg nytt meningspotensiale i den tiden fra *Such is Life* ble skrevet og frem til i dag. Uttrykket kan fortsatt assosieres med meningen slik den er vist i modellen over, men kan i dag også analyseres slik:

/crawl/ verb «crawl» d prosess -kont modern – kont figurative – d behaviour – d submission – k humility

(Modell 4.2)

Når en går fra en analyse basert på en historisk, figurativ kontekst^S til en analyse basert på en moderne, figurativ kontekst^S kan 'crawl' gå fra å semiotisk denotere en saktegående fremdrift til å denotere underdanig oppførsel. I en moderne kontekst^S vil dermed begge disse tolkningene være en del av meningspotensialet til sememet, mens det da Furphy brukte det ikke var det, i følge oed.com. Vi har på norsk noe av det samme tolkningspotensialet tilgjengelig i uttrykket 'krype', og dette mener jeg er et argument mot å bruke 'krype' som

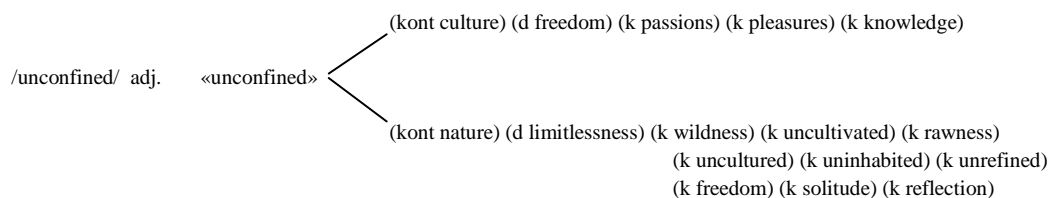
oversettelse av 'crawl', nettopp for å unngå denne mulige feiltolkningen. I historien til Furphy spiller naturen en viktig rolle, og vi hører stadig om hvordan karakterene utfordres og hvordan de kan være maktesløse i møte med naturen. Jeg mener det derfor kunne vært en plausibel tolkning av 'crawl' at Furphy hintet mot en dobbel lesning av ordet, hadde denne doble lesningen vært tilgjengelig, og at det semiotisk denoterte en saktegående fremdrift og i tillegg en underdanig oppførsel i møte med en overlegen autoritet, naturen. Men, oed.com registrerer denne siste bruken første gang i 1943 og jeg tar det derfor for gitt at Furphy ikke hadde en slik dobbel semiotisk denotasjon tilgjengelig. På norsk vil denne semiotiske denotasjonen av underdanig oppførsel være lettere tilgjengelig i sememet «krype» enn i sememet «kravle», i følge bokmålsordboka. Der er 'krype' registrert med tolkninger som assosierer ordet både med oppførsel og fremdriftsteknikk, mens 'kravle' kun assosieres med fremdriftsteknikk. Jeg mener derfor at 'kravle' bevarer den kontekstspesifikke^S betydningen av 'crawl' kildeteksttolkningen ga opphav til bedre og mindre tvetydig enn 'krype', og at 'kravle' vil kreve mindre prosesseringsinnsats fordi mottaker ikke vil behøve å vurdere, eller vil ikke ha så lett tilgjengelig, den tvetydigheten 'krype' gir opphav til i målteksten. Dermed er 'kravle' et mer relevant valg enn 'krype' til oversettelsen av 'crawl'.

Kommunikative signal med opphav i lydbaserte poetiske egenskaper kan gi både vage og tvetydige tolkningsgrunnlag for tekst. I *Such is Life* bruker Furphy en alliterasjon som kan være en kilde til et slikt kommunikativt signal, vist i utdraget nedenfor:

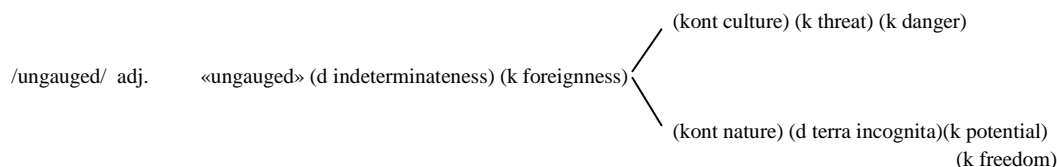
To me this wayward diversity of spontaneous plant life bespeaks an unconfined,
ungauged potentiality of resource ; it unveils an ideographic prophecy, painted by
Nature in her Impressionist mood... (65)

Alliterasjonen i tekstutdraget består av gjentakelsen av prefikset 'un-' i 'unconfined', 'ungauged' og 'unveils'. Furphy skriver her i vågalt romantiske ordelag om sitt forhold til den naturen hans hovedperson ferdes i, og alliterasjonen i utdraget kan tolkes til at naturen selv, uten menneskets påvirkning og kanskje utenfor språkets fatteevne, er opphav til et vell av nytelse og refleksjon. Ved å fokusere på 'un-' i tekstutdraget kan en tolke alliterasjonen dit hen at det er mangelen på språk og kultur, eller den negasjon av disse en kan føle, som gir naturen

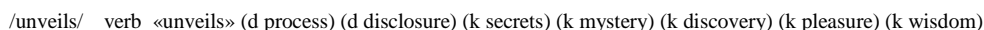
grunnlaget for den opplevelsen Furphy beskriver. Modellene 4.3-5 er forslag til hvordan de engelske uttrykkene fra alliterasjonen i utdraget kan analyseres ved hjelp av Ecos modell:



(Modell 4.3)



(Modell 4.4)



(Modell 4.5)

Ved at disse tre uttrykkene opptrer i nærhet til hverandre i teksten og bindes sammen i en alliterasjon som består av et felles prefiks, gir tolkningen av uttrykkene opphav til et meningspotensiale som går utenom tekstens syntaktiske uttrykk. De semiotiske denotasjoner og konnotasjoner hvert uttrykk kan ta i modellen går sammen i en superstruktur, en 'sky' av assosiasjoner som en poetisk effekt, på tvers av setningsstrukturen, fordi de tolkes som relaterte i kildeteksten. Siden hver interpretant i modellene i seg selv åpner for sin egen komposisjonelle analyse vil en slik sammenstilling av flere uttrykk resultere i et vidt tolkningspotensiale. Målet i oversettelsen vil bli å prøve og beholde det vide tolkningspotensialet kildeteksttolkningen ga opphav til og her vil det bety at de uttrykk som brukes i målteksten bør bevare en lignende sky av interpretanter. I modellene 4.6-4.8 har jeg analysert mine forslag til oversettelser av de uttrykk som utgjorde alliterasjonen i kildetekstutdraget:

/uinnskrenket/ adj «uinnskrenket» (d helhet) (d grenseløshet) (k frihet) (k mulighet) (k åpenhet)

(Modell 4.6)

/uoppmålt/ adj «uoppmålt» (d ubestemt) (kont kultur) (d fremmedhet) (k trussel) (k fare)
 (kont natur) (d villmark) (k ubefolket) (k urørt) (k potensial)
 (k ukultivert)(k innsikt)
 (k oppdagelse) (k ressurser)
 (k ubenyttet)

(Modell 4.7)

/avdekker/ verb «avdekker» (d prosess) (kont figurativ) (d tilgang) (k oppdagelse) (k leting) (k mysterie)

(Modell 4.8)

Modellene 4.6-4.8 viser hvordan mine oversettelsesvalg vil bevare en lignende 'sky' av interpretanter som tolkningen av uttrykkene i kildeteksten ga opphav til. Men, det kommunikative signalet fra kildeteksten kan allikevel ikke sies å være fullt ut bevart, siden alliterasjonen ikke er bevart slik den opptrådte i kildeteksten. I kildeteksten besto alliterasjonen av tre uttrykk med det negerende prefikset 'un', som dannet et samlet meningspotensiale på tvers av punktsettingen i teksten. Problemet på norsk er at det engelske verbet 'unveils' typisk vil oversettes med 'avdekke', og da går den alliterative koblingen til den foregående setningen tapt. For å bevare den poetiske effekten som alliterasjonen i kildeteksten er opphav til, vil jeg derfor foreslå å kompensere for tapet av et verb med 'u-'prefiks med å legge til det negerte adjektivet 'utislørt'. I modell 4.9 har jeg analysert 'utislørt' i Ecos modell:

/utislørt/ adj «utislørt» (d åpenbaring) (c nakenhet) (c ærlighet)

(Modell 4.9)

Ved å bruke 'utislørt' blir den alliterative koblingen til den foregående setningen gjenopprettet, samtidig som skyen av interpretanter i oversettelsen blir utvidet og mer lik den

kildeteksttolkningen ga opphav til. Denne kompenseringen vil være med å bevare en meningseffekt i oversettelsen som hadde gått tapt, eller ville blitt redusert, uten å legge til det negerte uttrykket. Nedenfor følger mitt forslag til oversettelse av kildetekstutdraget i sin helhet, basert på den analysen jeg har utført:

For meg peker dette egensindige mangfold av spontant planteliv mot et uinnskrenket, uoppmålt ressurspotensiale, det avdekker en utilslørt ideografisk profeti malt av Naturen i hennes impresjonistiske lynne.

Her har oversettelsen opprettholdt den alliterative koblingen mellom delsetningene slik den fantes i kildeteksten, og dermed er også den potensielle meningseffekten det kommunikative signalet ga opphav til bevart.

Den stilistiske verdien av ordene Furphy bruker og de **kommunikative signal** disse ordene gir opphav til kan være med underbygge budskapet i *Such is Life*. De tre sitatene nedenfor er hentet fra samme sosiale situasjon i teksten, hvor en samling krøtterdrivere, i lag med Tom Collins, sitter rundt leirbålet og deler skrøner:

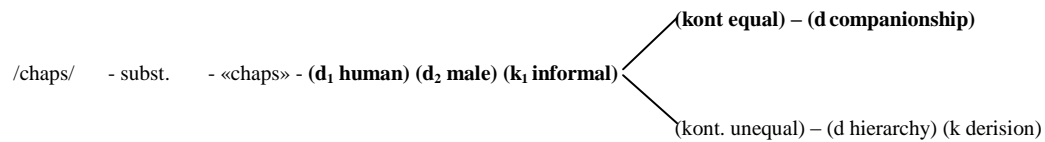
«Well, chaps, when pore Molly's day was fixed...» (23) (Cooper)

«Shall I bring a pannikin of water for any of you gentlemen?» (25) (Willoughby)

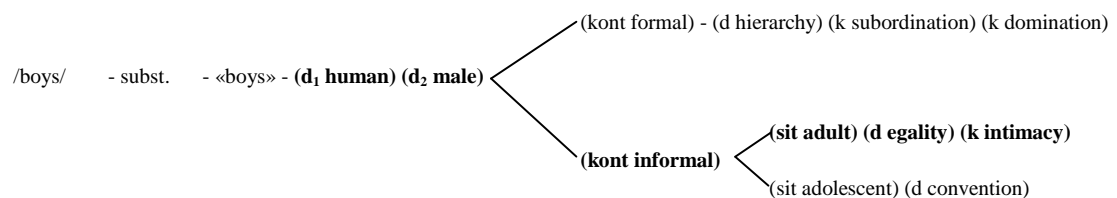
«Such is life, boys.» (31) (Collins)

'Chaps', 'gentlemen' og 'boys' kan sies å bidra med samme sannhetsforhold i den situasjonen de opptrer, siden de alle tre beskriver den samme størrelsen, folkene som er samlet rundt leirbålet. Men, de kan allikevel ikke sies å ha en synonym mening, hvor synonym mening beskriver en likhet i sannhetsforhold og konnotasjon. Siden alle de tre begrepene er ytret i samme sosiale situasjon skulle en ikke normalt forvente et slikt sprik i register som 'chaps' og 'boys' på den ene siden representerer i forhold til 'gentlemen' på den andre. 'Chaps' og 'boys' tilhører et hverdagslig, kameratslig og uformelt register, mens 'gentlemen' tilhører et formelt register en ikke forventer i en australsk bushkontekst. Et slikt sprik i register vil derfor være kommunikative signal som beskriver karakterene i teksten, og som signaliserer forfatterens

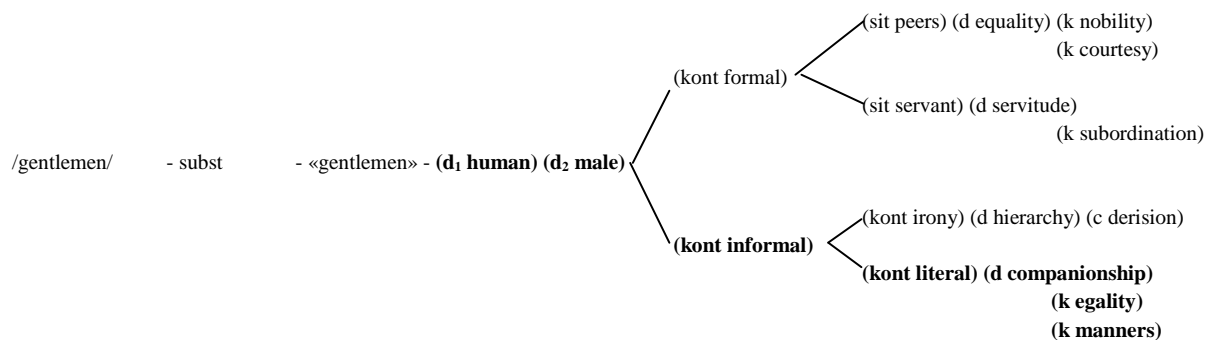
holdninger. I modell 4.10-4.12 har jeg analysert de tre uttrykkene som tegnbærende enheter i Ecos modell for å undersøke hvilke tolkninger de kan gi opphav til:



(Modell 4.10)



(Modell 4.11)

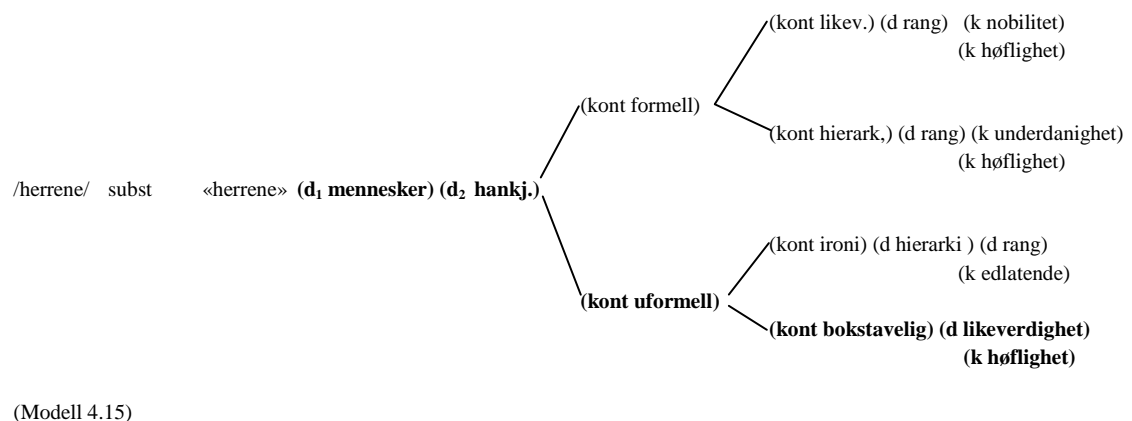
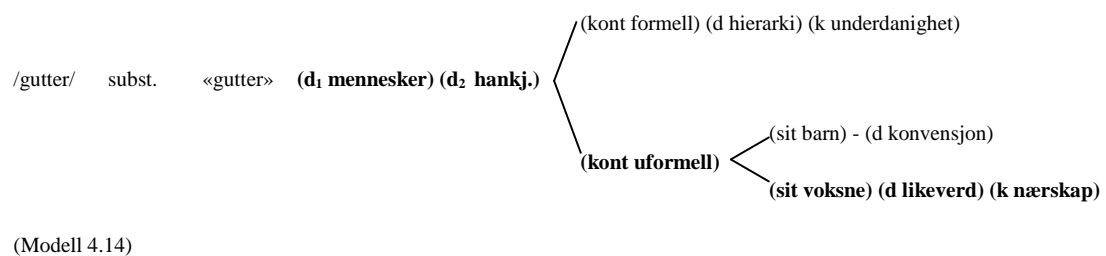
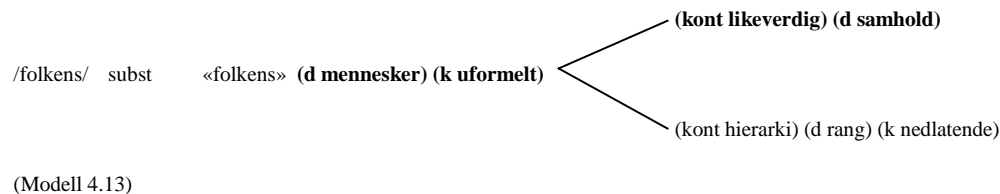


(Modell 4.12)

Når alle de tre uttrykkene er plassert Ecos modell kan en lese hva som er med å påvirke tolkningen av uttrykkene. I modellene 4.10 til 4.12 har jeg prøvd å vise hva sememene «chaps», «boys» og «gentlemen» kan inneholde, ut fra pragmatiske hensyn som er relevante for kildeteksttolkning og pragmatiske hensyn som kan være opphav til mulige feiltolkninger. De interpretanter som står med uthevet skrift er mitt forslag til relevant tolkning i forhold til

kildetekst. Disse interpretantene utgjør uttrykkenes ad-hoc-betydning ut fra min tolkning av *Such is Life*. I alle modellene ovenfor kan en lese at uttrykkene har denotasjoner som er felles for de potensielle meningene uttrykkene kan ta. De er representert som d_{1-2} i modellene og beskriver at uttrykkene i alle tolkningene jeg har tatt høyde for modellen tar denotasjonen menneske (d_1) og hankjønn (d_2). Disse felles denotasjonene er med å bidra til en tolkning av uttrykkene som synonyme i situasjonen, fordi de viser at alle tre uttrykkene har en kjerne av felles betydning. Det som gjør at en ikke normalt ville oppfatte /chaps/, /boys/ og /gentlemen/ som synonyme er at de kan ta forskjellige denotasjoner og konnotasjoner i modellen, avhengig av hva slags pragmatiske hensyn en må ta i en bestemt tolkning. Modell 4.10 og 4.11 viser hvordan kontekstuell^S avgrensning basert på antatte maktrelasjoner i kommunikasjonssituasjonen vil være med å avgrense tolkningen av uttrykkene som brukt til betegnelse på likeverdige eller om de er brukt nedsettende. I modell 4.10 kan en se at hvis uttrykket 'chaps' brukes i en ikke-likeverdig kontekst^S vil det være mindre synonymt med de andre uttrykkene enn det som er tilfellet i min kildeteksttolkning, fordi det da vil ta en denotere en sosial maktrelasjon med en nedsettende konnotasjon. /Gentlemen/ i modell 4.12 er nok det uttrykket som kan sies å kreve mest prosesseringsinnsats av de tre for å oppfattes som synonymt de to andre uttrykkene, fordi det er et tiltaleord som ikke er forventet å falle innenfor det register det opptrer i, en bokstavelig og uformell kontekst^S, og enda mindre for å beskrive likeverdige i situasjonen det opptrer i. Hadde man funnet at man oppnådde relevans ved å tolke /gentlemen/ som ironisk, heller enn bokstavelig, slik modell 4.12 gir mulighet for, ville ikke uttrykket lenger hatt samme grad av synonymitet med de andre uttrykkene som kildeteksttolkningen gir opphav til, siden det da ville tatt andre denotasjoner og konnotasjoner og ville beskrive andre maktrelasjoner, hvor karakteren Willoughby plasserer seg selv over de andre karakterene i et hierarki som tilsynelatende ikke finnes i situasjonen eksemplene er hentet. De tre uttrykkene jeg nå har analysert kan virke hverdagslige og det kan muligens virke overflødig med en såpass grundig analyse som jeg har utført. Jeg vil argumentere for at det ikke er tilfellet. Fordi 'chaps', 'boys' og 'gentlemen' slik de opptrer i historien er med å beskrive et sentralt tema i romanen, Furphys humanistiske menneskesyn hvor frihet og likhet skal være pilarer i samfunnet han beskriver, blir det viktig å bevare det meningspotensialet og det kommunikative signalet ordene gir opphav til. Derfor mener jeg at man her bør ty til Gutts direkte oversettelse, hvor målet er en tolkningsmessig fullstendig likhet med originalen. Da er det opp til målpublikum selv å sette seg inn i den kontekstuelle^R informasjon som var tilgjengelig for kildepublikum, slik at målpublikum selv må ha kunnskap om de

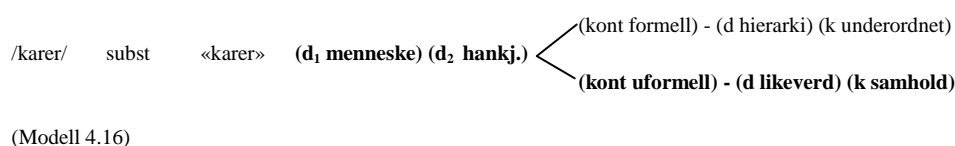
maktrelasjoner, eller tilsynelatende mangel på maktrelasjoner, bruken av uttrykkene signaliserer. Med utgangspunkt i min tolkning av de tre uttrykkene som et kommunikativt signal som bidrar til budskapet i boka vil jeg analysere forslag til oversettelse av uttrykkene i Ecos modell, og oversettelsesforslagene kommer i den rekkefølgen uttrykkene fra kildeteksten ble analysert:



Modellene 4.13 til 4.15 viser analyser av mine forslag til oversettelse av 'chaps', 'boys' og 'gentlemen', basert på den meningen jeg ønsker å bevare fra min kildeteksttolkning. Modellene viser at 'folkens', 'gutter' og 'herrene' bevarer nesten akkurat det samme meningspotensialet som uttrykkene fra kildeteksten når kildeteksttolkningens pragmatiske hensyn brukes i målteksttolkningen. I modell 4.12 og 4.15 kan en lese hvordan det å bruke

'herrene' som oversettelse for 'gentlemen' er med bidra til at måltekst og kildetekst gir opphav til samme nettverk av potensielle feiltolkninger. Hvis mottaker tolker /herrene/ som ironisk i målteksten vil det gi opphav til samme sekundære kommunikasjonssituasjon som en ironisk tolkning av /gentlemen/ gir opphav til i *Such is Life*. Siden den direkte oversettelsen søker å oppnå fullstendig tolkningsmessig likhet med originalen, vil det å bevare det kommunikative signalet bruken av 'gentlemen' gir opphav til ikke bare innebære å bevare den relevante tolkningen i forhold til kildeteksttolkningen, men også de mulige feiltolkninger kildeteksttolkningen ga opphav til. Analysen av 'gentlemen' og 'herrene' viser at de to uttrykkene har et nærmest parallelt meningspotensiale, både hva gjelder relevant tolkning og feiltolkning.

Modell 4.10 og 4.13 viser en forskjell i mening i tolkningene av 'chaps' og 'folkens'. Modell 4.13 viser at /folkens/ tolkes til å være en tegnbærende enhet med et mer generelt meningspotensiale enn det /chaps/ er i modell 4.10, fordi /chaps/ tar en felles denotasjon 'mann' uavhengig av pragmatiske hensyn, mens /folkens/ kun tar en felles denotasjon av 'mennesker'. Modellene viser at 'folkens' er et uttrykk som kan tolkes til å være mer generelt enn 'chaps', og siden målet i oversettelsen av 'chaps' er å bevare uttrykkets bidrag til bokas budskap om broderlig samhold bør derfor en alternativ løsning vurderes i målteksten:



Mitt reviderte forslag til oversettelse av 'chaps' er å bruke 'karer' på norsk. Modell 4.16 viser tolkningspotensialet til /karer/ og viser at de to uttrykkene kan ta den samme spesifikke meningen, forutsatt de relevante pragmatiske avgrensningene som er relevante for kilde- og målteksttolkning. Det en mister er den felles konnotasjon 'uformell' /chaps/ tar, men dette meningspotensialet hentes gjennom den kontekstuelle^S avgrensningen 'uformell' som er relevant for tolkning både i forhold til *Such is Life* og en norsk oversettelse. Utdragene fra kildeteksten vil dermed se slik ut i min foreslåtte oversettelse:

«Så, karer, når stakkars Mollys dag var satt...»

«Skal jeg medbringe en kopp vann til noen av herrene?»

«Sånn er livet, gutter.»

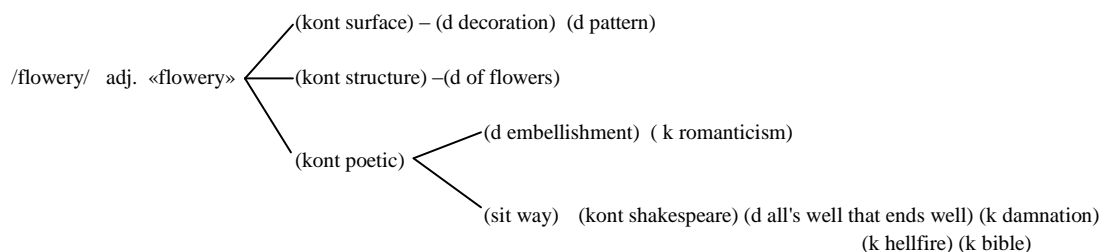
Ved å bruke 'karer' i stedet for 'folkens' har jeg bevart mer av det meningspotensiale kildeteksttolkningen ga opphav til i 'chaps'. Selv om en mister den generelle konnotasjonen 'uformell' både 'chaps' og 'folkens' tok, kompenseres dette ved at 'karer' kan opptre i en uformell kontekst^S. Dermed er også det stilistiske spriktet fra kildeteksten også bevart, hvor 'karer' og 'gutter' er mindre markert i en uformell kontekst^S enn 'herrene'.

På førstesiden av *Such is Life*, når hovedpersonen Tom Collins vurderer sine egenskaper som historieforteller, kan en lese følgende sitat, hvor en **markert kollokasjon** gir opphav til et kommunikativt signal:

...shuts me out from the flowery pathway of the romancer

(Furphy 1999, s1)(Min egen understreking)

Sitatet kan tolkes som en kommentar til romantikerens behov for å pynte på sine fortellinger og gjerne med metaforer med vakre naturmotiv, en egenskap Collins i følge seg selv ikke innehar. En analyse av uttrykksenheten /flowery/ i Ecos modell vil kunne se slik ut:



(Modell 4.17)

I utgangspunktet hadde jeg som norsk oversettelse av 'flowery' slått meg til ro med å bruke 'blomstrete', men etter å ha analysert 'flowery' som tegnbærende enhet fant jeg at det ikke var et godt oversettelsesvalg. Uttrykksenheten /flowery/ viste seg å ha kodede relasjoner til langt flere innholdsenheter i det engelske språket enn det som var tilfellet for /blomstrete/ i det norske, som vist i modell 4.18 og bekreftet i bokmålsordboka og oslokorpuset:

/blomstrete/ adj «blomstrete» (d dekorasjon) (d mønster)

(Modell 4.18)

Ikke bare har /flowery/ et mer komplekst meningspotensiale hvor det kan hente mening fra flere forskjellige innholdssystem, ut fra de forskjellige kontekstuelle^S avgrensningene, men det kan også denotere en intertekstuell referanse hvis det har en situasjonell avgrensning i 'way', hvor 'way' er tolket som et objekt med pragmatisk innvirkning på tolkning av 'flowery' i situasjonen det opptrer, og 'way' dermed tar rollen som et ostensivt tegn. Furphy bruker 'pathway' og dette er en så nær variant av 'way' at den intertekstuelle koblingen til Shakespeares *All's Well That Ends Well* ikke kan overses:

... the flow'ry way that leads to the broad gate and the great fire

IV, v.54-55 (Shakespeare 2008, p192)

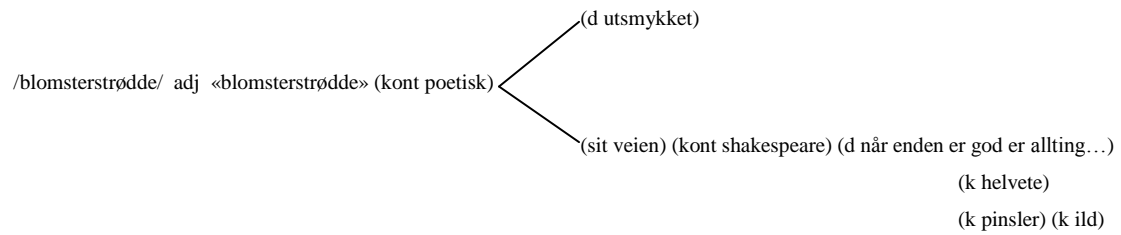
Kildeteksttolkningen av 'flowery' kan dermed gi opphav til et dobbelt meningspotensiale, hvor Furphy eksplisitt kommenterer romantikernes behov for å bruke utsmykkende språk og med referansen til Shakespeare, i den situasjonelle kollokasjonen med 'pathway', implisitt antyder at de med det behovet fordømmer seg selv til 'den store ild'. Den intertekstuelle tolkningen er ikke lett tilgjengelig og vil kreve ekstra prosesseringsinnsats fordi den er vagt implisert, men den ekstra prosesseringsinnsatsen det vil kreve å utlede referansen til Shakespeares skuespill vil belønnes med en kontekstuell effekt som aktiviserer et ekstra meningsnivå i teksten. Denne aktiviseringen av utenomtekstlig kontekst^S som omfatter verker av Shakespeare vil bli rikelig belønnet senere i kildeteksttolkningen siden boka har mange slike intertekstuelle referanser. Siden dette er den første klare referansen til Shakespeare blir det derfor ekstra viktig å beholde den i oversettelsen slik at målpublikum får en mulighet til å

aktivisere en kontekst^S som omfatter Shakespeares verk så tidlig som mulig, slik at innholdssystemet 'Shakespeare' blir en del av mottakers totale kontekstuelle^R forventning i tolkningen. Mitt valg av 'blomstrete' i oversettelsen ser altså ut til å være et valg som overhodet ikke bevarer den mening kildeteksttolkningen ga opphav til, siden det verken bevarer den assosiasjon 'flowery' ga til utsmykket språk eller assosiasjonen til Shakespeares skuespill. 'Blomstrete' vil beholde en denotasjon av noe dekorativt, men innenfor et annet semantisk felt, eller innholdssystem, enn det som aktiviseres i kildeteksttolkningen. Men, det finnes et alternativ som vil gi en bedre bevaring av mening i målteksten. Kildeteksttolkningen var avhengig av at mottaker aktiviserte et innholdssystem en kan kalle 'Shakespeare' for at avsenders kommunikative hensikt kunne utledes, og et slikt innholdssystem har vi også i det norske språket siden Shakespeares verker er oversatt til norsk. I den norske oversettelsen av *All's Well That Ends Well* kan vi lese:

... den blomsterstrødde veien som fører til den brede port og den store ild.

(Shakespeare 1997, p173)

Å bruke 'blomsterstrødde' for å bevare den intertekstuelle referansen til Shakespeare ser ut til å være et fornuftig valg i oversettelsen, siden dette kan aktivisere det norske innholdssystemet 'Shakespeare' som en del av målpublikums kontekstuelle^R forventninger og dermed vil gi den rikeste kontekstuelle^R effekten både umiddelbart og i forhold til den videre lesningen av oversettelsen. Kildeteksttolkningen av uttrykksenheten /flowery/ og målteksttolkningen av uttrykksenheten /blomstrete/ avdekket hvordan de to uttrykkene kan ha lignende meningspotensiale, de kan ta lignende denotasjon innenfor ett semantisk felt som kan omhandle dekorative mønster, men viktigere enn dette viste de to analysene i modell 4.17 og 4.18 hvordan /flowery/ ga opphav til et rikere meningspotensiale gjennom relasjoner til flere innholdssystem og særlig hvordan det gjennom en situasjonell kollokasjon med 'pathway' var opphav til en intertekstuell referanse som valget av 'blomstrete' i oversettelsen ville miste. I modell 4.19 er 'blomsterstrødde' satt inn i Ecos modell, for å vise hvordan det kan bevare den mening kildeteksttolkningen ga opphav til:



(Modell 4.19)

Modell 4.19 viser at 'blomsterstrødde' ikke vil ha et like vidt tolkningspotensiale som 'flowery', men at de tolkningene som er relevante i forhold til kildeteksten bevarer. 'Blomsterstrødde' må derfor anses som det alternativet som bevarer kildetekstens mening best i oversettelsen, siden 'blomstrete' mistet både den intertekstuelle referansen fra kildeteksten og den semiotiske denotasjonen om utsmykket språk. Dette eksempelet har vist at Ecos modell kan ta høyde for kollokasjonelle avgrensninger i tolkning, men at dette er begrenset til enheter som tolkes som ostensive tegn i den tekstlige situasjonen og som kan assosieres med den tegnbærende enheten som analyseres. En svakhet i modellen vil være at leksikalske enheter som ikke semiotisk denoterer et semantisk innhold tilsvarende ostensive tegn ikke vil kunne brukes for å avgrense situasjonell tolkning. Dette gjør at kollokasjonell tolkningsavgrensning er begrenset i modellen.

Kapittel 5 - Konklusjon

I denne oppgaven har jeg presentert en tolkningsmodell for oversettelse. Modellen analyserer den mening kildeteksttolkning gir opphav til og vurderer de valg målspråket har til rådighet for produksjon av oversatt tekst. Utgangspunktet for modellen var Gutts anvendelse av relevantsteorien i oversettelse, spesielt hans kommunikative signal. Som en utvidet analyse av den mening oversettelsen søker å bevare har jeg brukt Ecos semiotiske modell for meningsanalyse. Jeg mener min diskusjon om likheter og forskjeller mellom relevantsteori og Ecos semiotikk viste at de to teoriene ikke er uforenlige når det gjelder hvordan pragmatiske hensyn er med å styre tolkning av leksikalsk mening i kontekst. Denne enigheten om pragmatisk tolkning av leksikalsk mening var utgangspunktet for å bruke Ecos semiotiske modell for å analysere hva Gutts kommunikative signal gir opphav til av mening. De forskjellige språklige trekkene Gutts kommunikative signal beskriver var ment å være til hjelp i praktisk oversettelse, slik at man som oversetter skulle kunne identifisere språklig stilistiske valg tatt av forfatter. Gutts ide var at disse stilistiske valgene kommuniserte en mening i seg selv som bør bevares i oversettelse. I min teorianvendelse har jeg vist hvordan Ecos semiotiske modell kan konkretisere og nyansere de premisser som avgrenser den pragmatiske tolkningen av de leksikalske enheter som har gitt opphav til forskjellige typer kommunikative signal i kildetekst- og måltekstkontekst, og at Ecos modell gjør dette på en måte relevantsteorien ikke gjør. Relevantsteorien sier at det er forventning om relevans som styrer tolkningen og at premissene for tolkningen blir valgt ut fra minste motstands vei. I oversettelsesprosessen kan det være ønskelig å få nyansert hva som avgrenser tolkningen, slik at også mulige feiltolkninger kan gis oppmerksomhet. Ecos modell gjør det, gjennom nyansering og konkretisering av kontekstuelle premisser for tolkning, mulig for meg som oversetter å bli bevisst på hva som avgrenser tolkning i kildetekst og måltekst, både det som tolkes som relevant tolkning og mulige feiltolkninger. Dette ga meg en mer dyptgående forståelse av meningspotensiale og dette kunne jeg bruke til å vurdere om meningspotensialet til de kommunikative signalene ble bevart i oversettelsen.

En svakhet med Ecos semiotiske modell er at den tar for lite hensyn til kollokasjonelle tolkningsavgrensninger. Kollokasjonelle hensyn vil i modellen falle under situasjonelle

tolkningsavgrensninger, men denne avgrensningen registrerer kun nærværet av objekt, hendelser og semiotiske enheter fra andre semiotiske system enn den tegnbærende enheten som analyseres. I analyse av en leksikalsk enhet i en tekst vil man derfor ikke kunne bruke en leksikalsk enhet som pragmatisk avgrensning av tolkningen, hvis ikke denne denoterer et semiotisk semantisk innhold tilsvarende innholdet til objekter, hendelser eller semiotiske enheter fra andre semiotiske system. I min analyse av den tegnbærende enheten /flowery/ kunne jeg bruke den leksikalske enheten 'way' som pragmatisk avgrensning, siden den tegnbærende /way/ vil denotere et innhold tilsvarende det objektet //way//, men derfor kunne jeg ikke brukt for eksempel 'along' som pragmatisk avgrensning siden det ikke vil denotere noe innhold tilsvarende det vi assosierer med noe objekt eller noe annet ostensivt tegn. Ecos modell tar heller ikke høyde for hvordan syntaks kan være med å påvirke tolkning. Derfor analyserte jeg ikke kommunikative signal med opphav i syntaktiske egenskaper i min teorianvendelse. Målet med oppgaven var å undersøke hvordan Ecos modell og begrepsapparat kunne gi en mer nyansert analyse av det meningspotensialet som Gutts kommunikative signal er opphav til. En konklusjon av oppgaven vil derfor måtte være at Ecos modell ikke kan benyttes for å analysere meningspotensialet Gutts kommunikative signal med opphav i syntaktiske egenskaper.

Til tross for disse svakhetene mener jeg modellen jeg har presentert er et nyttig hjelpemiddel i oversettelse fordi den tar vide pragmatiske hensyn. Jeg har vist hvordan den kan brukes for å analysere forskjellige språklige fenomen, både i prosessen med kildeteksttolkning og i prosessen med produksjon av oversettelsen. En interessant videreføring av det arbeidet jeg har utført i denne oppgaven kan være å undersøke om det er mulig å implementere de pragmatiske hensyn modellen tar i korpusbasert analyse av oversettelse. I et korpus hvor en jobber med taggede tekster vil en da kunne registrere hva som er til stede av situasjonelle avgrensninger for tolkning, og hvis man i tillegg kan angi de kontekstuelle^S avgrensninger som er forventet i forhold til kilde- og måltekst vil en kunne analysere og vurdere oversettelser ut fra hva de bevarer av pragmatiske premisser for tolkning av leksikalske enheter.

Litteraturliste

Bøker:

Cruse, A. 2004 - *Meaning in Language – An Introduction to Semantics and Pragmatics*, 2 ed. Oxford University Press.

Dickens, C. 1949 – *To byer*. Ernst G. Mortensens Forlag. Oslo

Eco, U. 1979 - *A Theory of Semiotics*, Indiana University Press. Bloomington

Eco, U. 2001 – *Experiences in Translation*. University of Toronto Press. Toronto, Buffalo, London

Furphy, J. 1999 – *The Annotated Such is Life: Being certain extracts from the diary of Tom Collins*. Halstead Classics. Rushcutters Bay

Gutt, E.A. 2000 - *Translation and Relevance, Cognition and Context*. St. Jerome Publishing. Manchester & Boston

Hatim, B. & Mason, I. 1990 – *Discourse and the Translator*. Longman. Harlow, England

Lyons, J. 1983 - *Language, Meaning & Context*. Fontana Paperbacks. London

Kramer, L. (red) 1981 – *The Oxford History of Australian Literature*. Oxford University Press. Melbourne

Moore, B. 2008 – *Speaking Our Language: The History of Australian English*. Oxford University Press. Melbourne

Saeed, J.I. 2003 - *Semantics, 2 ed.* Blackwell Publishing. Malden Massachusetts

Shakespeare, W. 2008 – *All's Well That Ends Well*. Oxford University Press. Oxford

Shakespeare, W. 1997 – *Når enden er god er allting godt*. Aschehoug. Oslo

Sperber, D. & Wilson, D. 1995 - *Relevance, Communication and Cognition, 2ed.* Blackwell Publishing. Malden, Massachusetts

Artikler:

Carston, R. «The Semantics/Pragmatics Distinction: A View from Relevance Theory,»

PhilPaper: Online Research in Philosophy (<http://philpapers.org/>)

<http://www.phon.ucl.ac.uk/home/robyn/pdf/sempragrel.pdf>

Eco, U. «On truth. A fiction» s41-59 i *Meaning and Mental Representations*. Eco, U., Santambrogio, M., Violi, P. (red) 1988, Indiana University Press, Bloomington og Indianapolis.

Katz, J.J. og Fodor, J.A, 1963. - «The Structure of a Semantic Theory» i *Language*, Vol. 39, No. 2, s170 – 210, Linguistic Society of America

Sinclair, J. McH. - «Collocation: a progress report» i Ross, S., Threadgood, T., (red) 1987 – *Language Topics, Essays in honour of Michael Halliday*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam og Philadelphia

Tirkkonen-Condit, S. 2002 - «Review of 'Translation and Relevance: Cognition and Context' by Ernst-August Gutt» s193-196 i *Target*, 14:1. John Benjamins Publishing Company.

Vermeer, H.J. - «Skopos and Commission in Translational Action» i Venuti, L. (red) 2004, *The Translation Studies Reader, Second Edition*. Routledge, New York og London

Wilson, D. and Carston, R. 2007 «A Unitary Approach to Lexical Pragmatics: Relevance, Inference and Ad Hoc Concepts,»

<http://www.phon.ucl.ac.uk/home/robyn/pdf/Wilson-Carston-Unitary-Approach-2007.pdf>

Oppslagsverk:

Bokmålsordboka

<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus – The Free Dictionary

<http://www.thefreedictionary.com/>

Oslo-korpuset av taggedde norske tekster (bokmålsdelen)

<http://www.tekstlab.uio.no/norsk/korpus/bokmaal/netscape/treord/oktnb.shtml>

Oxford English Dictionary

<http://oed.com/>

Vedlegg

Side 1-3 av *Such is Life*

Endelig arbeidsledig!

Nøkternt betraktet kan ikke en slik sjanse ha gitt seg selv. I følge en teori om vårt univers har trykket fra det Opprinnelige Moment sakte drevet mot denne fjerntliggende hendelse helt siden en gnist fra det solare senters ildsky gled avsted for å skape vår planet. Selvfølgelig ikke mot denne hendelse alene, men mot enhver hendelse, fortid og nåtid, fra det beleirede Trojas fall til dagens solefall. I følge en ganske annen teori er jeg innehaver av et uavhengig diplom som titulerer meg som en av arkitektene av vårt Sosiale System, med løyve til å bruke egen dømmekraft og ta selvvalgte sjanser, likesom enhver annen enhet innenfor menneskeheten. Ulikt den første innebærer denne teorien tallrike hindringer og motstridende formål, og det er en infam konsekvens av disse jeg kan takke for min nåværende situasjon.

Tradisjonen tro dras vi mot en enkel antakelse, nemlig at min uovervinnelige gamle Motstander plutselig har kommet i hug dr. Watts vennlige hint angående hvor lett en ledig hånd kan verves

Godt. Skulle den ene eller andre teorien holde mål, er det underforstått at min påtvungne permisjon bringer med seg et ansvar om å lyse opp, uansett hvor svakt og ubetydelig, den sti fulgt av de pilegrimer som har levd et liv mer stillesittende enn mitt eget – spesielt siden jeg nå har de økonomiske midler til rådighet til å frita meg selv, i all sparsommelighet, fra plikt i noen uker, i tillegg til å gå til innkjøp av de få rekvisitter et forfatterskap krever.

På den annen side, skulle mitt antatte vern kveles i fødselen av den elskverdig korttenkte gamle Konspiratør, vil det kun være rett å meddele ham at hans alder og erfaring, selv hans fascinerende vaner og velkjente gjestfrihet, vil behandles med forakt fremfor respekt i de kapitler han praktisk talt tvinger meg til å skrive, og han er herved invitert til å beskue sin egen fjær på den fatale pil.

Mens en særegen defekt, som jeg med en viss aversjon kan kalle en mangel i mental konstitusjon, stenger meg ute fra for romantikerens blomsterstrødde sti, formoder jeg at jeg i retur har blitt utrustet med den mer høyverdige, om enn mindre utsmykkende, historiefortellerens egenskaper. Denne noenlunde likeverdige kompensasjon omfatter, har jeg blitt fortalt, tre eksplisitte attributter: en intuisjon som leser menn som om de var oppslagstavler, en kompromissløs hang til sannhet og en hukommelse som vanetro setter alle inntrykk i bås, med unntak av de som omhandler skade på egen person.

Ved herved å underkaste meg min tidligere nevnte karakteristiske begrensning og utnytte den implisitte tillatelse til å anvende mitt iboende talent, akter jeg å ta visse notater fra min dagbok og blåse disse opp til minste detalj i hendelse eller replikk. Dette vil tillate den observante leser å skape seg et noenlunde inntrykk av Livet, slik det gripende mysteriet har fremtrådt for meg.

To og tyve utgaver på rad av Lett's Pocket Diary, med en uke per segment, ligger på bordet foran meg, alle utfylt og anstendig bevart. Jeg tror jeg skal påta meg en kritisk kommentar av en ukes notater. En mann av den lettskremte typen kunne rystes av mindre, men jeg lukker øynene og tar opp en av de små bøkene. Det viser å være utgaven fra 1883. Igjen lukker jeg øynene mens jeg åpner boken på måfå. Det er uken som begynner med søndag den 9. september.

Søn. 9. sept. Thomp. Coop & c. 10-Mile Pines. Cleo. Duff. Selec.

Den første delen av dagen var fullstendig uten interessante hendelser. Fra himmelen brant sola overdådig og lite applaudert gjennom en fortynnet atmosfære. Fra jorden tørstet den sorte, hete leiren etter vårregn, der den lå bar med unntak av uspiselig sodaurt, grove grasstuster og de treaktige stubbene av nedspist saltmelde. Mellom himmel og jord er en ensom veifarende klokkelig svøpt i filosofisk apati. Ti meter bak den grå ridehesten følger en svart pakkhest lett lastet, og tre meter bak pakkhesten rusler likegyldig en høy, skiferfarget kenguruhund utrustet med den sedvanlige munnkurven, en tynn vaierkurv båret som en forsekk.

Vi legger bak oss mil etter mil i godt tempo. Nå forsvinner den mørke grensen av busklandskapet mot nord i den flytende disen og foran oss i sør markerer de plane slettene med Riverina Propers sorte jord en rett horisont, kun brutt av en og annen monumental klump eller furuås. Lenger sørover forbi horisonten bringer jordkrummingskurven denne monotonien tvers over området med saltmelde, akasie og sumpmahogny, på tvers av Lachlan og Murrumbidgee, og videre rundt 400 kilometer til grensen mot Victoria.

Rundt midt på dagen møtte og slo stasjonsløypen jeg fulgte seg sammen med kvegruten, og en drøy kilometer lenger frem, mot bakgrunnen av en furuås, så jeg noen lag med ullkjørere. Når jeg tok de igjen hadde de stoppet for middag blant trærne. En i selskapet var en nær venn av meg og tre andre var bekjente. Så, uten noen seremoni verdig mer raffinerte kretser festet jeg tømmene til Fancy på en furugrein, tok pakksadelen av Bunyip og satte meg ned med resten for å sile teen mellom tennene og knipse de hardtarbeidende proletarene ut av det kalde fårekjøttet med min lommekniv.

Det var fem krøtterlag i alt, Thompsons tyve, Coopers atten, Dixons atten og Prices to lag av fjorten hver. Tre av vognene hadde navn malt langs bordene innenfor beskyttelsesjernene, som var rådende mote. Thompsons var *the Wanderer*, Coopers *the Hawkesbury* og Dixons *the Wombat*. Alle var plattformvogner, unntatt Coopers som var av Sydney-sidestil.

Det ville simpelthen være vulgært å bringe dette selskap til den årvåkne lesers nærvær uten engang en beduinintroduksjons seremoni: Dette er min venn, N eller M, hvis han stjeler noe vil jeg stå ansvarlig for det (Dette er forøvrig en introduksjon som lover for mye til at menn med tålelig dømmekraft vil bruke den i Riverina). Jeg vil derfor beskrive gruppens individer hver for seg, med en kortfattethet som kan finnes å være i tråd med min nokså omstendelige stil.

Steve Thompson var fra Victoria. Han var knapt en typisk krøtterdriver, siden femten år i yrket ikke hadde brutalisert hans temperament, ei heller fordervet hans vokabular eller drevet endings -g fra hans partisipper. Jeg kjente ham godt, vi hadde vært kompanjonger i nød og kollegaer i tyveri på den tiden da vi, i poetens ordelag, var nærmere himmelriket enn i våre mer modne dager. Og, til tross for Riverinas veldige omfang møttes vi stadig tilfeldig og satte hver gang pris på selskapet. Thompson var fysisk høy og treg, som en krøtterdriver bør være.

Cooper var fullstendig ukjent for meg, men siden han standhaftig slo fast at Hay og Deniliquin var i Port Philip trakk jeg den slutning at han var en borger av moderkolonien. Fire måneder tidligere hadde han ved en tilfeldighet fått tilslag på den aller første transporten av varer levert ved Nyngan, via tog, til vestligere strøk. Det hadde for han falt seg til sju tonn av disse varene til Kenilworth, hvor han hadde møtt Thompson som leverte salt fra Hay, og nå reiste de sammen til Hay lastet med ull fra Kenilworth. Kenilworth lå på det kommersielle skillet med valget mellom to onder, den lange og lite innbydende løypen sørover til Murrumbidgee eller den tørre ruten østover til Bogan. Dette var Coopers første erfaring med Riverina, og han forbannet seg, i erfarne ordelag, på at den ville bli den siste. Det var forsterkende bevis å finne for denne ærlige karens østlige opphav i at han var ti centimeter høyere, tjue kilo tyngre og tretti grader tregere enn Thompson.

Dixon var et gammelt bekjentskap. Han var et storslått, uraffinert eksempel på menneskeheten. Sterk, grasiøs og ikke for stor, var han nettopp en slik mann din romantiserende forfatter ville forestille seg var forvekslet ved fødselen, og at han egentlig var avkommet til en fyldig, eller skranglete, aristokrat. Men, som jeg klart ga uttrykk for

innledningsvis, har jeg ingen kapasitet for slik romantisering og nøyer meg med å notere Dixon som en de av hvis gemene blod har rent gjennom kjeltringers årer siden Floden. Alle ting tatt i betraktning trenger ikke det nødvendigvis være noen motsetning til aristokratisk, eller engang kongelig, avstamning, heller det motsatte.

Gamle Price hadde kjørt varer fra Melbourne til Bendigo i '52, 16 mil for £100 per tonn. På den tiden hadde han to lag, og siden han var en mann av nøkternhet hadde han både de og evnen til å betale for seg fortsatt. Jeg har kjent ham siden jeg var jevnhøy med dette bordet. Han var gamle Price da og han er gamle Price nå, og han kommer formodentlig til å være gamle Price når mitt hår har blitt hvitt fra et skyldfritt liv og jeg pludrer rundt med stokk, hater ungdom og gjør meg selv generelt uspiselig. Prices andre lag ble kjørt av hans sønn, Mosey. En tett, liten kar som hadde en kropp på rundt fem og tyve, men hvis hode hadde opplevd mangt og meget.

Side 65-67 av *Such is Life*

Etter frokosten tok det de unge karene med sin sammenlagte topografiske kunnskap to minutter å stake ut den beste ruten til Mulppa, via Dans hytte.

Et kort offisielt intervju med herr Spanker, etterfulgt av en lang, usammenhengende sladder fikk meg enda noen timer nærmere den endelige belønningen for min ortodokse oppdragelse. Etter nok en time var hestene mine sadlet og jeg fikk en kopp te og en bit søtt brød i mennenes koie.

Noen minutter etter rister Cleopatra det lette måltidet mitt ettertrykkelig på plass ved hjelp av den trimmen han har til vane å starte dagens arbeidsøkt med. Men, dette måtte aksepteres på samme vis som man aksepterer krenkelsene fra en hengiven pastor, det er stipulert i kontrakten. Jeg hadde i de første fjorten dagene jeg hadde hatt Cleopatra gjort det til en regel

kun å bakke ham i skråninger med løs sand, eller i våte myrer. I løpet av den tiden hadde en vennskapelig enighet etablert seg mellom oss på bekostning av kun tre fall, ett som følge av en uforutsett endring i taktikk, ett som følge av min egen uaktsomhet og ett til tross for mine ytterste bestrebelser, da den troløse myren var tørr. Jeg tør påstå jeg gradvis kunne ha avvent ham hans syndige, men jeg ville slippe maset med at folk skulle låne ham.

Før middag var jeg ute på rasjonvognruten, hvor jeg hadde vært med å legge telegrafledningen nesten tre år tidligere. Her og der var sporene etter vogna fortsatt synlige, der hestespannet og den tunge lasten hadde kuttet svingene på den snirklete ruten.

For øyeblikket vek hjulsporene mot høyre ut i den allestedsnærværende buskvegetasjonen. Så ble det svake sporet med ett enda svakere i den halvparten av den allerede begrensede trafikken tok av til venstre, i retning av Lindsays innhengning.

Det er ikke i våre byer og tettsteder, det er ikke i våre landbruks- og gruveområder at australieren oppnår full bevissthet om sin egen nasjonalitet. Det er på steder som dette, og like klart her som i senteret av kontinentet. For meg har den monotone variasjonen i dette endeløse busklandskapet en egen sjarm, så alvorlig, så dempet, selvsentrert, så fremmed i forhold til den mer behagelige tiltrekningskraften fra mer imponerende landskap, eller den selvsikre prakten til fjell og juv.

For meg peker dette egensindige mangfold av spontant planteliv mot et uinnskrenket, uoppmålt ressurspotensiale. Det avdekker en utilslørt ideografisk profeti malt av Naturen i hennes impresjonistiske lynne, en profeti som kun kan tydes korrekt av de som er villige til å slutte fra det grove daggry løftet om en storslått dag. Eukalyptus, bartrær og akasie; tre, busk og hei i endeløst mangfold og entusiasme, som allikevel huser lite annet dyreliv enn halvspesialiserte og forsinkede arter, ikke av denne tiden selv for den aboriginske barbar. Trofast og kjærlig tolket, hva er den skjulte meningen med alt dette?

Vårt jomfruelige kontinent! Tenk hvor lenge hun har ventet på dagen hun skal stå brud! Stopp opp og tenk over hvordan hun har ventet i fredelig ensomhet mens deltaene til Nilen, Eufrates og Ganges utvidet seg, centimeter for centimeter, til romslige provinser og Gulehavet ble grunt av mudderet fra utallige vintre. Ventet mens de første sivilisasjonene til kopter, arier og mongol krøp frem, skritt for skritt, fra paleolittisk stillhet til den uvisse nedtegning av Tradisjonens tidligste fabel. Ventet enda gjennom de lange æraene av påfølgende riker mens det hardvunne lyset, som litt etter litt bredde om seg, beveget seg vestover og vestover enda til det omsluttet planeten, til det endelig tok igjen og strålte over den stasjonære skumringen i sitt primitive hjem. Ventet tidløs, utrøttelig, lydig og fri for historie mens ungdommens obsternasige luner vek for større og strengere, men likevel godhjertede formål. Ventet mens den uopphørlige prosesjon av årlige, månedlige og daglige alternasjoner henfalt uregistrert til en død Fortid, uten at noen tok notis av gode eller onde bestrebelser til den evig levende Nåtid. Sinnet trekker seg fra den slags spekulasjon, utilfreds, men imponert.

Dypt imponert. For dette landet uten registrert historie, landet som er prisgitt vår lovgitte engstelse og sårt trengte ansvar, er fritatt mang en ulykke, av territoriale heller enn rasebaserte årsaker. Hun er ikke vanebundet til skrekkelig urettferdighet, hun har ei svoren noen ed til skyggelagte avguder helligholdt av Ignoranse og kun opprettholdt av feilrettet hyllest, hun er ei belemret med minner om fanatisme og forfølgelse, hun er ei skyldig i nedarvet sjalusi og er fri fra søsterstaters misunnelse.

Tenk så på hvor uendelig mye større mulighetene er for en Fremtid, enn minnene fra noen Fortid siden historiens begynnelse. Til sammenligning er Fortiden, dog hvitvasket til et punkt uten ankring i noen sannhet, en klamrende fellesarv av kanonisert uvitenhet, brutalitet og gemenhet. Og mens dag etter dag, år etter år, vår egen flytende Nåtid stivner inn til en fast Fortid, vil vi i den tid som kommer gjøre klokt i å være varsomme på at våre egne erindringer kanskje ikke vil ses på som den rettmessige sannhet. For selv om historien ikke er en ting som gjentar seg, siden to historiske påstander aldri er identiske, er det en sannhet som holder seg gjennom årenes løp, nemlig at enhver sosial nød eller urett kan spores tilbake, nært eller fjernt i tid, til de beslektede syndene aggresjon og underkastelse. Og jeg selv vil aldri tro at slangens

buktende spor er så uutslettelig at åpenbar mangel på samhold og samarbeid er dømt til å følge i sivilisasjonens fotspor.

Dan O'Connells ti ganger fem-innhegning ligger på enden av ruta jeg følger, med hytta hans nær midtveis ned langs ståltrådgjerdet. Når jeg traff hjørnet på innhegningen gikk jeg gjennom en port i gjerdet, og mens jeg lukket og sikret den etter Bunyip og Pup ble jeg oppmerksom på en kraftig bygd, svartskjegget mann på en rødbrun hest som nærmet seg langs innsiden av gjerdet.

«Rory?», sa jeg spørrende.

«De æ de drøjesten jæ ha sætt! Jæ kainn knappt tru de, Tåmmas!» utbrøt den eviggrønne i det han grep den utstrakte hånden min, og ansiktet hans fikk et gledens uttrykk.

«Du har forandret deg,» sa jeg, «blitt så mannlig og solbrent, og skjegget som de gamle patriarker, at jeg ikke kjente deg igjen da jeg kom med telegrafledningen. Men jeg lurte på hvordan du ikke kunne kjenne igjen meg, siden du hørte navnet mitt?»

«Åh gode mainn. Jæ trudde du va bonde i Victoria,» svarte han. «Og Kållins æ ett rimeli vaneli navn, de æ de, å jæ hørte ikke fornafne ditt i de hele tatt. Menn du ska ståppe hos mæ får kvelden så ska vi mimmer gått å læng åm gammel daga.»

«Det var akkurat det jeg så frem til, Rory. Hvilken vei tar du nå?»

«De ha ikke no å si, Tåmmas. Jæ snur tilbake sammen me dæ, så æ vi hjem føirr solnegang.»